

Virpi Myllykoski

MUURAMEN MODERNIN RAKEN-
NUSPERINNÖN INVENTOINTI
Keskustaajama ja Kinkomaa

Rakennusinventointiraportti





Sisällysluettelo

1. MUURAMEN MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN INVENTOINTI	3
Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointiprojekti	3
Muuramen keskustaajaman ja Kinkomaan inventointi	4
Aikaisemmat tutkimukset	8
2. LAPSIPERHEIDEN KUNTA MÄKIEN JA VESISTÖJEN KESKELLÄ	11
Maiseman yleispiirteet	11
Rakennettu kulttuuriympäristö	12
3. MUURAMEN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN HISTORIA	17
Hämäläis- ja savolaisvaikutteinen maalaiskylä (–1921)	17
Itsenäinen Muurame (1921–1945)	20
Sotienjälkeinen aika (1945–1959)	23
Kasvava kunta (1960–1979)	26
Tontteja rantamaisemista yrittäjäystävällisestä kunnasta (1980–1999)	34
Muurame 2000-luvulla	38
4. INVENTOINTIALUEET MUURAMESSA VUONNA 2012	41
Hautalanmäki	41
Jaakkola	47
Keskusta	57
Kinkomaa	72
Kotiranta	81
Niittyaho	84
Pitkälä	87
Punasilta	92
Rajala	94
Riihivuori	99
Teollisuuskylä ja Korvenkyläntie	103
Velkapohja	107
Verkkoniemi	111
LÄHTEET	117



1. MUURAMEN MODERNIN RAKENNUSPERINNÖN INVENTOINTI

Keski-Suomen modernin rakennusperinnön inventointiprojekti

Keski-Suomen museo aloitti vuoden 2012 alussa koko Keski-Suomen maakuntaa koskevan, kolmivuotisen modernin rakennusperinnön inventointihankkeen, joka on pilottihankkeena ainutlaatuinen Suomessa. Inventoinnin tarkoituksena on tuottaa valtakunnallisesti merkittävää tutkimustietoa uudemmasta rakennusperinnöstä. Hankkeen yhteistyötahoina ja rahoittajina toimivat Keski-Suomen liitto, Keski-Suomen museo ja Keski-Suomen kunnat. Yhteistyötä tehdään myös Museoviraston Rakennettu hyvinvointi -tutkimushankkeen kanssa.

Suomi on modernin rakennusperinnön ”suurvalta” – maamme rakennuskannasta noin 80 % on syntynyt viimeisten 60 vuoden aikana. Tarve modernin rakennusperinnön tutkimukselle on suuri, sillä juuri tämän aikakauden rakennuksiin ja ympäristöihin kohdistuvat suurimmat muutos- ja jopa purkamispaineet, mutta rakennuskohtaista tutkimustietoa sotien jälkeisestä ajasta on vielä vähän. Tutkimustarve on kirjattu Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelmaan 2005–2015, Keski-Suomen maakuntaohjelmaan 2011–2014 ja Keski-Suomen museon alueellisen toiminnan nelivuotissuunnitelmaan 2011–2013. Inventointien myötä saadaan uutta tietoa niin maakunnallisella tasolla kuin kullekin paikkakunnalle ominaisesta rakennusperinnöstä, sen rakennushistoriallisista, rakennustaiteellisista, kulttuurihistoriallisista ja maisemallisista arvoista. Inventoinnin tulosten on lisäksi tarkoitus palvella kuntien maankäytön suunnittelua, kaavoitusta ja laadukasta korjausrakentamista. Tutkimustuloksia tullaan käyttämään hyväksi myös Keski-Suomen maakuntakaavaa laadittaessa.

Projektin aikana on tarkoitus kartoittaa, millaista on keskisuomalainen moderni rakennettu ympäristö. Tutkimus on kertomus keskisuomalaisten kuntien keskustojen nopeasta muuttumisesta hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Tämä vuoksi inventoinnissa on pääasiassa keskitytty aluekokonaisuuksien



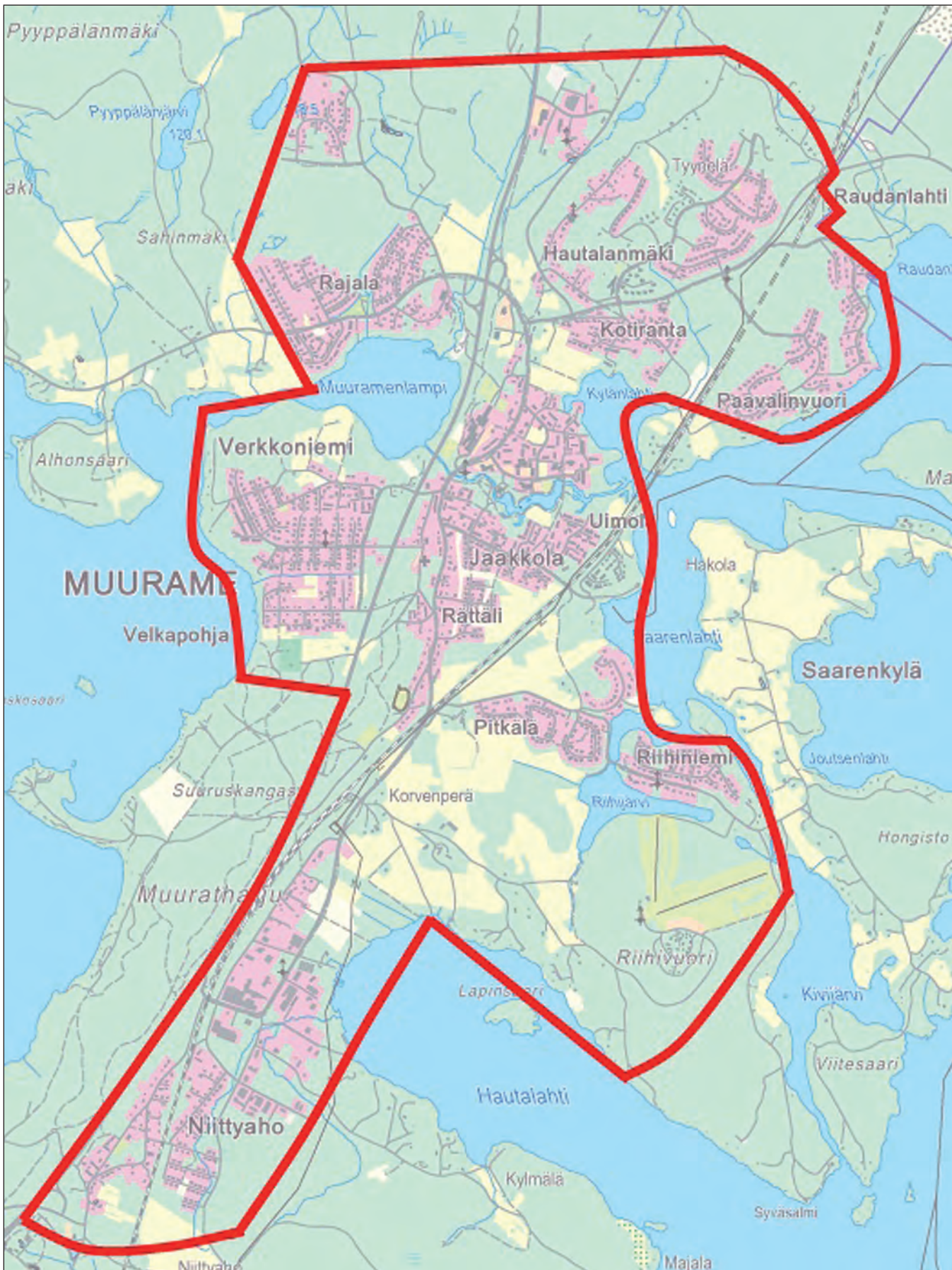
hahmottamiseen: taajama- ja kyläkuvan kehitykseen ja kaavoituksen kautta syntyneisiin ympäristöihin. Lisäksi huomio kohdistuu pääosin julkiseen rakentamiseen. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota lisäksi julkisiin liikenneympäristöihin, teollisuusrakennuksiin ja -ympäristöihin sekä asuinrakennuksiin pihapiireineen. Inventointi keskittyy ajallisesti vuodesta 1945 aina 2000-luvulle saakka. Uudemman rakennusperinnön kartoittamisen yhteydessä tarkistetaan myös kuntien vanhojen inventointiaineistojen ajantasaisuus. Tarkistettujen alueiden laajuus vaihtelee kuntakohtaisesti aikaisemman inventoinnin tarkkuuden mukaisesti.

Muuramen keskustaajaman ja Kinkomaan inventointi

Muuramen kunnan modernin rakennusperinnön inventointi on osa edellä esiteltyä maakunnallista tutkimusprojektia. Muuramen osalta tutkimus kattaa 1950-luvulla ja sen jälkeen rakennetut ympäristöt, koska vanha inventointiaineisto ulottui jo 1950-luvulle. Inventointityön Muuramen kunnassa teki Keski-Suomen museon projektitutkija Virpi Myllykoski kolmen kuukauden aikana vuoden 2012 alussa.

Modernin rakennusperinnön kartoituksen ohella Muuramen kunnassa oli tarve saada tausta-aineistoa juuri laadittavana olevaa keskusta-alueen osayleiskaavaa varten. Osayleiskaava tulee koskemaan Muuramenjoen pohjoispuolta, mutta sen laajentamista joen eteläpuolellekin on suunniteltu. Tämän vuoksi tutkimusalueeksi valikoituivat Muuramen asemakaavoitetut alueet. Pohjoisessa varsin laajan alueen rajana ovat Punalan teollisuusalue sekä Seunavuoren ja Tervämäen asuinalueet. Etelässä tutkimusalue päättyy valtatie 9:n eteläiseen eritasoristeykseen. Idässä ja lännessä tutkimusalue rajautuu Muuramea ympäröiviin vesistöihin, Muuratjärveen ja Päijänteeseen. Itäisin tutkimuskohde on ollut Vuorenlahden asuinalue, joka ulottuu kuntarajaan. Idässä ei menty Saarenkylän eikä Härköpohjan puolelle. Läntisin tutkimuskohde oli puolestaan Verkkoniemen asuinalueen kesämökkiasutus, ja Isolahdentiellä tutkimusalue rajautui Rajalan asuinalueen länsireunaan. Lisäksi inventointiin sisällytettiin keskustasta erillään oleva Kinkomaan taajama, joka rajautuu pääasiassa Muuramen ja Jyväskylän välisiin kuntarajoihin.

Vieressä olevalla kartalla näkyy vuonna 2012 tutkittu keskustaajaman alue. Kinkomaan taajaman aluerajaus näkyy Kinkomaata koskevan kappaleen yhteydessä olevassa kartassa sivulla 73.





Muuramessa tarkasteltiin lähinnä aluekokonaisuuksia, niiden kehittymistä ja rakennetun ympäristön ominaispiirteitä. Samalla tarkasteltiin varsinkin julkista rakentamista ja määriteltiin rakennusperinnön kulttuurihistoriallisia arvoja. Työn lähdemateriaaleina käytettiin Muuramen kunnasta löytynyttä arkistomateriaalia, kuten Muuramen kunnan asemakaavoja vuosilta 1965–2011. Näistä on saatu yleiskuva eri alueiden kehittymisestä ja niiden suunnitteluun vaikuttaneista tekijöistä. Lisäksi kunnan arkistosta tutkittiin rakennuskohtaisesti rakennuslupia. Kaikista kohteista ei kuitenkaan löytynyt lupia tai lupa-asiakirjat sisälsivät liian vähän tietoa. Muuramen kunnan kaavoituksessa tutkittiin myös Muuramen kunnan alueen eri vuosikymmenten karttoja, joista vanhimmat ovat 1930-luvulta. Hyvänä lähdemateriaalina toimi myös kirjallisuus. Pekka Ruuskasen toimittama *Muuramen kirja* (1989) kertoo varsin hyvin Muuramen kehittymisestä aina 1980-luvun lopulle. Hyvä lähde oli myös Aaro Mehtolan vuonna 1971 kirjoittama *Muuramen kunnan 50-vuotishistoriikki*. Lisäksi lähteenä käytettiin yksittäisiä, tietystä aiheesta kirjoitettuja kirjoja. Ajantasatietoja saatiin puolestaan Muuramen kunnan internet-sivustolta. Avaininformantteja olivat myös kohteiden omistajat. Vanhojen kohteiden osalta tärkeänä ja lähinnä ainoana lähteenä toimi Muuramen kunnan vanha inventointiaineisto vuosilta 1981 ja 1986.

Inventointityöhön kuuluneet kenttätyöt tehtiin pääasiallisesti helmikuun 2012 aikana. Talviset olosuhteet haittasivat hieman kenttätöitä, joiden aikana Muuramen keskustaajama ja Kinkomaa kierrettiin etelästä alkaen. Keskustan ulkopuolella tarkasteltiin pääasiallisesti asuinalueita ja niiden tyypillisiä piirteitä, rakennustapaa ja materiaaleja. Joiltakin alueilta nousi esiin lisäksi yksittäisiä inventointikohteita, eniten keskustan alueelta. Tärkeää oli saada kattavaa tietoa modernin ajan rakennuksista, joten esteettiset arvot eivät olleet määrääviä tekijöitä rakennuksia valittaessa.

Inventointikohteiden valinnassa ja arvioinneissa käytettiin seuraavia kriteereitä:

- harvinaisuus tai ainutlaatuisuus: kohde edustaa esimerkiksi harvinaista rakennustyyppiä, rakennustapaa, arkkitehtuurisuuntausta tai häviävää rakennuskantaa
- tyypillisuus: kohde kuvastaa esimerkiksi tietyn aikakauden ja/tai paikkakunnalle luonteenomaisia piirteitä



- edustavuus: kohteella on aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet, jotka ovat säilyneet hyvin
- alkuperäisyys: kohde voi olla alkuperäisessä tai sitä vastaavassa käytössä ja/tai sen alkuperäinen arkkitehtuuri, idea ja/tai rakennustapa on edelleen havaittavissa. Muutokset ovat siihen luontevasti tehtyjä.
- historiallinen todistusvoimaisuus: merkitys historiallisen kehityksen, tahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä. Historiallinen merkitys voi liittyä esimerkiksi taloushistoriaan, sivistyshistoriaan tai henkilöhistoriaan.
- yhtenäisyys: alueen rakennuskanta on syntynyt ja/tai säilynyt yhtenäisenä tyylillisesti tai maisemallisesti. Yksittäinen kohde voi olla merkittävä osana tällaista kokonaisuutta.
- kerroksellisuus: näkyvissä on eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakennuksen rakentamisen hoidon ja käytön historiaa, mikä tuo jatkuvuutta ympäristöön. Kyseessä voi olla myös alue ja sen eri-ikäinen rakennuskanta, mikä kuvastaa historiallista kehitystä ja arvostuksia.

Kohteiden omistajilta kysyttiin lupa inventointiin. Myös vanhojen kohteiden omistajilta kysyttiin kuvauslupa jo inventoituja kohteita tarkistettaessa. Mikäli omistajaa ei tavoitettu, jätettiin heille kirje yhteydenottopyyntöineen. Kenttätöiden jälkeen kerätty tutkimustieto kuvineen työstettiin tekstimuotoon sekä Keski-Suomen museon käyttämään KIOSKI-inventointitietokantaan että inventointiraportiksi. KIOSKI:ssa alueista ja kohteista on paljon yksityiskohtaisempaa tietoa; raportti on suppeampi kooste kerätystä tiedosta. Varsinkin alueiden ja kohteiden historia on esitetty tietokannassa laajemmin. Inventoinnin valmistuttua tiedot lähetettiin kohteen omistajille tarkistettaviksi. Inventointikohteet arvoitettiin tutkimuksen edetessä paikallisesti tai maakunnallisesti arvokkaiksi edellä esitettyjen kriteerien avulla kerättyjen tietojen pohjalta. Kohteiden arvotus varmistuu kolmivuotisen projektin valmistuttua, kun kohteita voidaan tarkastella maakunnallisessa mittakaavassa. Tämän vuoksi aineistoon saattaa tulla vielä muutoksia.



Kohteita on alueellisen määritelmän lisäksi arvotettu seuraavilla termeillä:

- historiallinen merkitys: historiallisesta todistusvoimaisuudesta tuleva arvo. (asutushistoriallinen, sivistyshistoriallinen, henkilöhistoriallinen, aatehistoriallinen, teollisuus- ja taloushistoriallinen, uskomus- ja tapahistoriallinen, historiallisiin tapahtumiin liittyvä)
- rakennushistoriallinen merkitys: rakennustaiteellisten tai -teknisten kokonaisuuksien, piirteiden ja osien säilyneisyys, alkuperäisyys, tyypillisuus, edustavuus tai harvinaisuus. Kyseessä voi olla myös esimerkki tietystä rakennustyyppistä.
- maisemallinen merkitys: miljöö- ja maisemakokonaisuuksien yhtenäisyys (esimerkiksi ajallinen tai rakennustapaan liittyvät) tai toisaalta kerroksellisuus eli eri aikakausien kehitysvaiheiden näkyminen ympäristössä. Kohde voi olla myös maisemallinen kiintopiste.

Tutkimusalue oli laaja, joten tutkimustulosten esittämisen helpottamiseksi se on jaettu osiin. Aluejaossa on käytetty hyväksi Muuramen kunnan kaavoituksen käyttämää osa-aluejakoa, jota kuitenkin hieman muutettiin Hautalanmäen kulttuuriympäristön osalta. Kyseinen ympäristö luetaan kokonaisuudessaan kuuluvaksi Hautalanmäen osa-alueeseen. Loppuosa raportista jakautuu aluekokonaisuuksien mukaisesti kappaleisiin, jotka puolestaan ovat aakkosjärjestyksessä. Kappaleiden alussa on lyhyt alueen kuvaus, jonka jälkeen seuraa kyseisellä alueella sijaitsevat inventointikohteet uusimmista vanhimpiin. Kenttätutkimuksen yhteydessä nousi esiin erilaisia, mahdollisesti kulttuurihistoriallisia merkityksiä omaavia kohteita, joita ei ehditty tutkia lähemmin. Nämä kohteet ovat mainittuna kohde-esittelyiden alussa lisätutkimuksia tarvitsevinä kohteina, joita voidaan myöhemmin ottaa uuteen tarkasteluun. Raportin kuvat on ottanut projektitutkija Virpi Myllykoski, jos ei toisin mainita.

Aikaisemmat tutkimukset

Muuramen aikaisempi rakennusinventointi tehtiin vuonna 1986. Se kuului aikanaan koko Keski-Suomen läänissä tehtyyn rakennusperinnön dokumentointiin. Kyseisessä tutkimuksessa kierrettiin koko Muuramen kunta ja inventointiin kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi katsotut rakennukset. Inventoin-



nin teki HuK Heli-Maija Voutilainen Keski-Suomen museon rakennustutkija Päivi Anderssonin ohjauksessa. Lisäksi inventointitietoja keräsivät myös Jyväskylän Yliopistosta 15 etnologian opiskelijaa. Aineistoon on liitetty myös Auli Patjaksen vuonna 1981 tekemä Hautalanmäen inventointi.

Vanhan inventoinnin pääasiallisena kriteerinä oli rakennusten ikä. Inventointiin otettiin mukaan ennen 1950-lukua rakennetut talot. Tutkimukseen ei tuolloin hyväksytty rakennuksia, jotka olivat jo oleellisesti muuttuneet alkuperäisestä asustaan. Tutkimuksessa arvotettiin kansainvälisesti ja valtakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema Muuramen kirkko. Maakunnallisiksi kohteiksi nousivat Kinkomaan sairaala-alue ja Hautalanmäen miljöökokonaisuus, jotka molemmat on myöhemmin nostettu valtakunnallisesti tärkeiksi kulttuuriympäristöiksi (VAT 1993). Ainoastaan Kinkomaan sairaala-alue on edelleen valtakunnallisesti merkittävä (RKY 2009), ja Hautalanmäki on maakunnallisesti merkittävä kokonaisuus. Pääasiallisesti kohteet olivat kuitenkin paikallisesti merkittäviä ja edustivat maaseutumaista asutusta ja rakentamista.

Vanhaan aineistoon kuuluu yhteensä 188 kohdetta, joista 88 sijoittui nyt tutkitulle alueelle. Uuden tutkimuksen rajauksen ulkopuolelle jäivät siis seuraavat vanhan inventoinnin alueet: Härköpohja, Isolahti, Lähteenperä, Ojala, Rannankylä, Riskoperä, Saarenkylä, Taka-Keljo, Valkola, Vihtalahti sekä osittain Rajala (Alhosaaren tila, Kaunisto) ja Hautalahti (Majala, Syväsalmi). Vanhat, säilyneet inventointikohteet löytyvät sijaintialueensa yhteydestä. Pari kohdetta jäi selvittämättä, koska niitä ei paikannettu esimerkiksi vanhan inventoinnin kartta-aineiston puutteellisuuden vuoksi tai omistajiin ei saatu yhteyttä.

- Epäselviksi jääneitä kohteita olivat:

Heinämaa (Niittyaho)

Haapalahti (Kotiranta), luultavasti purettu

- Hävinneitä kohteita oli yhteensä 19 (suluissa osa-aluejaon mukainen sijaintialue):

Ellilä (Hautalanmäki)

Koivuaho (Hautalanmäki)



Kauppilanmäki (Keskusta)

Järvelä (Keskusta)

Mökki Kunnannisulan maalla (Keskusta)

Mökki järvenlaskuyhtiön yhteisellä maalla, kosken varressa (Keskusta)

Norola (Keskusta)

Pellonpää 2 (Keskusta)

Soppelo (Keskusta)

Hautakorpi (Teollisuuskylä)

Kettunen (Teollisuuskylä)

Reinola (Teollisuuskylä)

Harjula (Jaakkola)

Korhola (Jaakkola)

Laurila (Jaakkola)

Mäkinen (eli Puutteela) (Jaakkola)

Rinteelä (Jaakkola)

Teivaala (Kinkomaa)

Nuorisotalo, E-liikkeen entinen myymälä (Kinkomaa)



2. LAPSIPERHEIDEN KUNTA MÄKIEN JA VESISTÖJEN KESKELLÄ

Maiseman yleispiirteet

Muuramen keskustaajama sijaitsee Päijänteen ja Muuratjärven välisellä kannaksella valtatie 9:n varrella. Keskustan kannaksen läpi virtaa Muuramenjoki. Toinen suurempi taajama Kinkomaa sijaitsee puolestaan pohjoisempana Päijänteen rantamaisemissa. Ympäristöministeriön vuonna 1992 vahvistamassa maisemallisessa maakuntajaossa Muurame kuului Hämeen viljely- ja järvimaahan ja Järvi-Suomen järvisuutuun. Maisemamaakuntaraja kulkee kunnan halki kaakko-luode suuntaisesti keskustaajaman pohjoispuolella. Siten keskusta kuuluu Hämeen piiriin ja Kinkomaa Järvi-Suomen piiriin. Maisemamaakunnat on jaettu lisäksi pienempiin osa-alueisiin: keskustaajaman alue kuuluu Päijänteen seutuun ja Kinkomaa maatalouden, teollisuuden ja kaupungistumisen ydinalueeseen.

Keski-Suomen maisemallisten osa-alueiden välillä ei ole jyrkkiä rajoja, joten monet osa-alueiden piirteet näyttäytyvät rinnakkain maisema-alueiden rajaseuduilla. Siten Muuramen kahden taajaman vallitsevina maisemallisina piirteinä ovat samanlaiset luonnonmuodostumat ja luonto, jotka yhdessä ovat osaltaan vaikuttaneet Muuramen asuttamiseen ja rakentumiseen aina kivi-kaudelta nykypäivään asti. Näitä alueelle ominaisia maisemallisia piirteitä ovat runsaat vesistöt (lahdelmat, järvet, lammet) ja vesireitit, laajat havupuumetsäalueet sekä vaihtelevat ja korkeat maastonmuodot. Muurame kuuluu Keski-Suomen vesistörikkaimpiin kuntiin yhdessä Luhangan, Kuhmoisen, Konneveden, Jyväskylän, Äänekosken, Viitasaaren ja Laukaan kanssa. Merkittävimmäksi vesistöksi Muuramessa nousee Päijänne, jonka kulttuurinen merkitys on eri aikoina ollut hyvin suuri.

Maaston muodoiltaan Muurame on hyvin vaihtelevaa: keskustaajamassa asuinalueiden tiet kiemurtelevat jyrkkien mäkien rinteillä, ja korkean Riihivuoren päälle on rakennettu hiihtokeskus. Tärkeimmäksi luonnonmuodostumaksi nousee pohjois-eteläsuuntainen, Sisä-Suomen reunamuodostelmaan kuuluva Muuratharju, joka on yksi merkittävimmistä Keski-Suomen



harjuista. Muuratjärven ja Päijänteen välissä ja aivan Muuramen keskustan läheisyydessä sijaitseva Muuratharju kuuluu nykyään Natura 2000-luonnonsuojelualueisiin ja valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan. Tämä neljän kilometrin pituinen reunamuodostuma muinaisrantoineen on tärkeä pohjavesialue sekä kuntalaisten virkistäytymispaikka.

Muurame sijaitsee hyvien tie- ja vesireittien varrella. Ne ovat aikojen saatossa antaneet hyvät kehittämis- ja kasvamisedellytykset kunnalle ja siellä sijaitseville yrityksille. Aikaisemmin metsä- ja puunjalostusteollisuudella ja nykyään metalliteollisuudella on ollut hyvä toimintaympäristö. Päijänne on tarjonnut kulkuyhteyksiä niin kesällä kuin talvella, ja Muuramentie toimitti maantien virkaa pysyvän asutuksen varhaisilta ajoilta lähtien. Vuosina 1957–60 vanhan päätien läheisyyteen rakennettiin uusi valtatie 4, joka muuttui myöhemmin uusien tielinjauksien myötä valtatie 9:ksi. Lisäksi Muuramen halki kulkee Tampere-Jyväskylä-Pieksämäki -rataosa, joka kuuluu valtakunnallisesti merkittävään runkorataverkkoon. Maakuntakaavan 2009 mukaan kyseisellä rataosuudella varaudutaan tulevaisuudessa nopeaan henkilöliikenteeseen ja raskaaseen tavaraliikenteeseen. Henkilöliikenteen asemaa Muuramessa ei ole ollut, mutta teollisuudella oli pistorata, joka on sittemmin poistettu käytöstä ja purettu.

Rakennettu kulttuuriympäristö

Muuramen kasvuun ja sen myötä kunnan nuoremman rakennetun kulttuuriympäristön syntymiseen on vaikuttanut paljon Jyväskylän läheisyys. Kunta on Jyvässeudun eteläisintä aluetta. Jyväskylän seudulla on voimakas teollinen leima, joka on myös edesauttanut alueiden kasvua.

Noin 9 500 asukkaan Muurame on yhdessä Laukaan kanssa Keski-Suomen maakunnan nopeimmin kasvavia kaupunkiseudun kuntakeskuksia Jyväskylän ohella. Muurame on ollut erityisesti lapsiperheiden suosiossa, joten kunnan väestö on keski-ikältään varsin nuorta. Muuramen keskustaaajama on tyyppillinen kaupungin läheisyydessä oleva maaseutupaikkakunnan kirkonkylä, josta on kaupungin läheisyyden, teollistumisen ja palveluiden kehittymisen myötä tullut taajamoitunut kuntakeskus 1960-luvulta lähtien. Kinkomaasta puolestaan muodostui sotien jälkeen suosittu pientalovaltainen asuintaajama,



Muutos perinteisestä hirsirakentamisesta elementtirakentamiseen tapahtui pian sotien jälkeen. Yllä olevassa kuvassa näkyy Muuramen hirsirakennuksista koostunutta kylänraittia 1920-luvulla. Keski-Suomen museo.

kun Kinkomaan parantola rakennettiin ja Säynätsalosta loppui tonttimaa.

Kaupungin läheisyyden vuoksi jyvaskyläläiset arkkitehdit ovat suunnitelleet paljon rakennuksia Muurameen. Inventointialueella on Olavi Kivimaan, Raimo Halosen ja Jorma Paatolan piirtämiä rakennuksia. Muuramen seurakunnan rakennuksia suunnitteli professori, arkkitehti Helmer Stenroos. Myös muuramelainen rakennusarkkitehti Mikko Lintula on suunnitellut paljon julkisia rakennuksia, esimerkiksi Muuramen keskustaan. Useita kaavoja ovat puolestaan laatineet 1970-luvulla toimitusinsinööri Matti Jylhä sekä 1980-luvulla maanmittausinsinööri Tapio Toropainen ja arkkitehti Kauko Lahti. 1990-luvulta lähtien kaavoituksessa on edelleen ollut mukana Kauko Lahti, mutta hänen ohella kaavoja ovat laatineet suunnittelutoimistot ja kunnan eri kaavoitusarkkitehdit.

Jyvaskylän läheisyyden lisäksi Muuramen rakennetun ympäristön muodostumiseen on vaikuttanut yleiset alueen maastonmuodot ja vesistöt, tie- ja rautatienjaukset sekä kunnan harjoittama elinkeino- ja asuntopolitiikka. Muuramen kasvulla on ollut kiinteä yhteys alueen teollistumiseen ja teolli-



suuteen syntyneisiin työpaikkoihin, mikä näkyy 2000-luvulla kahtena teollisuusalueena, Teollisuuskylänä ja Punalan teollisuusalueena. Kunnan kasvu on ollut tulosta 1960-luvulla alkaneesta tietoisesta teollistamispolitiikasta, johon sisältyi myös ajatus liike- ja hallintokeskuksen luomisesta kirkonkylään. Muuramen kehitys on perustunut työpaikkojen luomisen lisäksi maan hankkimiseen, kaavoittamiseen ja asuntotuotantoon. Maanomistusolosuhteet ovat vaikuttaneet vähän taajamakuvan muodostumiseen. Ainoastaan sotien jälkeinen asutustoiminta kohdistui A. Ahlström Oy:n omistamiin maihin ja sitä kautta tietyille alueille. Myös parissa tapauksessa asutuksen laajentuminen on pysähtynyt alueilla, joilta kunta ei ole saanut hankittua maata itselleen.

Muuramen kahden taajaman, keskustan ja Kinkomaan, rakennettu ympäristö koostuu pääasiallisesti kaavoituksen kautta syntyneistä, eri-ikäisistä asuin- ja teollisuusalueista, jotka ryhmittyvät keskustaajamassa ja Kinkomaalla keskusalueen ympärille kauemmaksi pääkulkuväylistä. Kaavoituksen osaluueita on yhteensä 18. Vanhin täysin kaavoituksen kautta syntynyt asuinalue on Verkkoniemi (eteläisin osa 1974), mutta Muuramen ensimmäinen rakennuskaava laadittiin Kinkomaalle jo vuonna 1965. Vanha hämäläisvaikutteinen maalaismaisema muuttui kaupunkimaiseksi, kun pelloille syntyi kaavoituksen myötä uutta pientalorakentamista ja jopa kerrostalorakentamista. Muuramessa muutos on tapahtunut varsin nopeasti lähinnä 1970- ja 1980-luvuilla.

Muuramesta löytyy moderneja, ajalleen tyypillisiä asuinalueita, esimerkiksi 1970-luvun Rättäli ja Verkkoniemi sekä 1980-luvun Rajala ja Paavalinvuori. Vanhimmat kaavoitetut pientaloalueet käsittävät joko rivi- tai omakotitaloja, mutta 2000-luvulla muodostuneet alueet ovat enimmäkseen omakotitaloalueita. 1980-luvun asuinalueet ovat pääasiallisesti varsin yhtenäisiä arkkitehtuuriltaan yksityiskohtaisten rakennustapaohjeiden vuoksi. 2000-luvulla ohjeistuksesta on tullut melko joustavaa. Tällä on tähdätty yksilöllisten ratkaisujen mahdollistamiseen, mistä on muodostunut muuramelainen tapa. Väljät ohjeet ovat aikaansaaneet varsin monimuotoisia asuinalueita. Myös loma-asutusta on ranta-alueilla. Moni nimekäs arkkitehti on piirtänyt kunnan alueelle kesämökkejä itselleen tai tilauksesta.

Julkinen rakentaminen keskittyy Muuramessa Päijänteen ja Muuratjärven välissä olevalle keskustan alueelle. Siellä sijaitsee kunnan virastotalo, päi-



Muuramen keskustan pelloille alkoi 1970-luvun puolessa välissä valmistua kerrostaloja. Kuvaaja Seppo Turpeinen/Keski-Suomen museo.

väkoti, terveyskeskus, vanhusten palveluasuminen, koulu- ja liikuntarakennukset ja liikerakennukset. Myös keskustan palvelutarjonta on monipuolinen. Lisäksi eri alueilla on pistemäisesti julkista rakentamista, kuten Niittyahossa koulu, Jaakkolassa urheilukenttä ja Rajalassa päiväkotia ja korttelikoulu. Muurame on yksi Keski-Suomen lapsirikkaimmista kunnista, mikä näkyy 2000-luvulla esimerkiksi uusien päiväkotien ja korttelikoulujen rakentamisena. Myös luonto ja luonnonläheisyys ovat tärkeitä asioita muuramelaisille. Kunnan virkistys- ja urheilualueet sijaitsevat muun muassa Muuramenjoen ja Muuratharjun vehreissä maisemissa. Muuten puistoja on asuinalueiden sisällä lähivirkistysalueina.

Rakennetun ympäristön muovautuminen Muuramessa pohjautuu vahvasti 1900-luvun tapahtumiin, ilmiöihin ja rakentamiseen. Vanha asutus on kuitenkin luonut osan rajoista uudelle rakentamiselle. Pääkulkuväylien, kuten Muuramentien ja Kinkomaantien, varret ovat kulttuurihistoriallisesti kerroksellisia vanhan asutuksen keskittyessä juuri näiden teiden varsille. Muuramentien asutus muodosti Muuramesta raittikylän. Muuramentien kerroksellinen alue jatkuu Hautalanmäen päälle, ja sen varrella sijaitsee myös merkittävä Hautalanmäen kulttuuriympäristö kertomassa Muuramen kunnan talonpoikaisesta historiasta. Muuramen alueella on maisemassa vielä havaittavissa alueen his-



toriaa hyvin kuvastavia maalaismaisemia. Näitä ovat Hautalanmäen lisäksi esimerkiksi Riihivuorentien ympäristö.

Muuramen historiasta kertovat myös maakunnallisesti merkittävä Kansakoulun, Sillankorvan ja Mesipellon muodostama kokonaisuus sekä valtakunnallisesti merkittävät Muuramen kirkko ja Kinkomaan sairaala-alue. Lisäksi ympäristössä aikaansa edustavat monet muut paikallisesti merkittävät kohteet, kuten Franssila ja Mikkola, joilla on ollut suuri historiallinen merkitys myös sotien jälkeisellä ajalla. Nämä rakennukset kertovat osaltaan kunnan palveluiden synnystä. Asuinalueiden lisäksi sotien jälkeisen ajan ilmiöitä edustavat monet rakennukset, jotka sijoittuvat pääasiallisesti keskustan alueelle. Suurin osa näistä rakennuksista on julkisia rakennuksia, jotka ilmentävät omien rakennustyyppiensä kautta Muuramen kasvua kuntana ja sotien jälkeisen ajan kunnallisten palveluiden kehittymistä. Esimerkiksi Kansanterveyslain (1972) myötä Muurameen rakennettiin kolmen kunnan yhteinen terveyskeskus, ja Mäkelänmäelle on rakennettu ala- ja yläaste 1900-luvun loppuvuosikymmeninä koululaitoksen kehityksen myötä.



3. MUURAMEN RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN HISTORIA

Hämäläis- ja savolaisvaikutteinen maalaiskylä (–1921)

Vesistöt ja harjujen hiekkaiset rinteet ovat houkuttelleet Muurameen asukkaita jo kivikaudella. Muuramen alueen kivikautisesta asutuksesta on ensimmäisen kerran löydetty merkkejä vuonna 1929 urheilukentän työmaalta, kun maasta löytyi neljä esihistoriallista saviastia palasta. Palaset paljastuivat Kampakeeraamisen kulttuurin ensimmäisen vaiheen keramiikaksi ja paikka ensimmäiseksi Päijänteen läheisyydestä löydettyksi kivikautiseksi asuinpaikaksi.

Päijänteen pinnan laskettua nopeasti esihistoriallisella ajalla Muurame menetti edullisen asemansa asuinpaikkana ja alue tyhjeni asukkaista vuosituansiksi. Viljelyn vakiinnuttua elinkeinoksi kyliä alkoi muodostua Päijänteen rannoille ja jokien varsiin. Muurameen asutus vakiintui 1500-luvulla, jolloin paikkakunta kuului Suur-Jämsän pitäjään. Asukkaat olivat saapuneet alueelle Hämeestä ja Savosta. Hämäläiset asettuivat lähinnä keskustaajaman alueelle tapojensa mukaisesti vesistöjen rantamaisemiin, ja savolaiset pohjoisemmaksi niin sanotun Ylä-Muuramen alueelle. Hämäläisten alue jakaantui kahtia: joen pohjoispuolta kutsuttiin Isoksi-Muurameksi ja eteläpuolta Ala-Muurameksi. Joen pohjoispuoli puolestaan kuului aina 1800-luvulle asti Pälkäneen hallintopitäjään, kun taas eteläpuoli kuului Jämsään. Ylä-Muuramen asukkaita puolestaan verotettiin Rautalammin hallintopitäjästä käsin. Muuramen vanhimpia taloja ovat Lulli ja Saari, jotka ovat syntyneet 1400- ja 1500-lukujen vaihteessa. Niiden omistuksessa oli lähinnä Muuramenjoen eteläpuoli. Joen pohjoispuolelle, Muuramenlahden eräsijalle syntyi 1500-luvulla Mikolan kantatalo. Kinkomaan alue puolestaan kuului nimettömälle eräsijalle, jolle myöhemmin perustettiin Kauppilan talo.

Muurame kasvoi ripeästi, ja 1800-luvulle tultaessa Muuramen talonpoikainen asutus oli syntynyt. Taloja oli tuolloin noin 75, torppia oli 66. Muuramesta oli tullut Suur-Jämsän pitäjän suurin kylä. kappaletta. Tien varteen ryhmittyneet rakennukset muodostivat raittikylän. Muuramen läpi kulki Vanha Laukaantie, joka tunnettiin jo vuosien 1696 ja 1752 kartoissa. Tie oli merkittävä väylä Savosta Tampereen seudulle ja sieltä edelleen Turkuun. Myös



Päijänne oli tärkeä kulku- ja kuljetusväylä. Pääelinkeinoina muuramelaisilla oli maanviljelys ja karjanhoito. Yleisimpiä pitäjänkäsityöläisiä olivat räätäli, suutari ja seppä. Omavaraisessa taloudessa eläneet ihmiset hankkivat erilaiset hyödykkeet Helsinkiin, Turkuun ja Tammerkoscalle suuntautuneilta kauppa- matkoilta tai markkinoilta.

Yhteiskunta alkoi muuttua 1800-luvun loppupuolella. Kunnallinen hallinto alkoi toimia vuoden 1865 Kunnallisetuksen jälkeen, mikä puolestaan vaikutti muun muassa kansakoulujen perustamiseen, vaivaishoidon järjestämiseen, järjestyksen ylläpidon edistämiseen ja paloapuun. Kuntien asioita alettiin hoitaa erillisinä seurakunnan asioista luottamusmiesten voimalla. Muuramen ensimmäinen kunnallinen rakennus, hirsinen kansakoulu, valmistui vuonna 1892. Kansakoulussa toimi myös kunnan kantakirjasto. Muuten kunnallinen toiminta järjestettiin muualla. Esimerkiksi vaivaishoito järjes-

Laiduntavat lehmät ja heinäseipäät olivat tavallinen näky 1800–1900-luvun vaihteessa Muuramen nykyisen keskustajaman alueella. Vuonna 1921 otetun kuvan vasemmassa reunassa näkyy myöhemmin palanut Kirkonkylän kansakoulurakennus. Kuvaaja Lauri Hautala/ Keski-Suomen museo.



tettiin Korpilahdella vuonna 1892 rakennetussa vaivaistalossa, ja lääkäriissä käytiin lähinnä Jyväskylässä.

Maakaupan vapautuminen 1800-luvun puolenvälin jälkeen synnytti myös Muurameen pysyvää kauppatoimintaa. Ensimmäinen kauppaliike perustettiin Muurameen vuonna 1876, kun Henrik Luukkonen avasi liikkeen Iso-Jaakkolan mailla. Seuraavalla vuosikymmenellä oli toiminnassa jo viisi muuta myymälää ja vuosisadan vaihteessa yhä useampia. Tunnetuimpia ja pitkäaikaisimpia maakauppiaita Muuramessa olivat Walter Wessman, Hjalmar Mehtola ja Kaarlo Nisula. Myös Oscar Nisulan vuonna 1910 perustamasta kaupasta muodostui merkittävä ja pitkäaikainen. 1910-luvulla tulivat osuuskaupt maakauppojen kilpailijoiksi. Muuramen ensimmäinen osuustoimintaan perustunut kauppa, Muuramen Osuuskauppa, avattiin vuonna 1916. Neljä vuotta myöhemmin avautui Muuramen Maanviljelijäin Osuuskauppa. Muuramen ensimmäinen erikoisliike, Joonas Juhonpoika Vuorisen perustama kirjakauppa, avautui vuonna 1912. Kauppa toimi vain pari vuotta. Myös osuuskassa toiminta alkoi 1900-luvun alussa, ja Muurameenkin ensimmäinen osuuskassa perustettiin vuonna 1911 verrattain varhaisessa vaiheessa.

Perinteisten elinkeinojen rinnalle alkoi kaupallisen toiminnan lisäksi syntyä puunjalostusteollisuutta. Kun Suomi alkoi 1800-luvun puolivälin jälkeen pikku hiljaa teollistua, oli Muuramessa kohtalaiset edellytykset teollisuuden kehittymiselle. Päijänteen läheisyys, alueen vuolaat kosket, runsas puusto ja työvoiman saatavuus olivat merkittäviä tekijöitä teollisuuden kehittymiselle. Muurame teollistui 1800-luvun viimeisinä ja 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä valtakunnallisesti katsoen varsin nopeasti. Teollisuuden kehittymiseen vaikutti paljon höyryvoiman käyttöönotto 1800-luvun lopulla, ja sähkö tuli Muurameen ensimmäiseksi juuri teollisuusrakennuksiin 1900-luvun alussa. Teollisuusyritykset alkoivat sittemmin myydä sähköä myös yksityisille. Merkittäviä Muuramen alueen teollisuusyrityksiä olivat Muuramenjoen varrella sijainnut Muuramen Saha, jonka maa-alueineen omisti loppuvaiheessa A. Alhström Oy, ja Säynätsalossa sijainneet Parviaisen tehtaat. Muuramen Huonekalutehdas perustettiin vuonna 1903 Muuramenjoen varteen entisiin meijeritiloihin. Isot teollisuusyritykset toivat paikkakunnalle vaurautta sekä uudistivat ja monipuolistivat muuramelaista kyläkuva.



Sivistyksen ja elintason nousu 1800-luvun lopulla sekä erityisesti Jyväskylästä tulleet vaikutteet johtivat yhdistystoiminnan syntymiseen Muuramessa muun Keski-Suomen tapaan. Erilaiset yhdistykset ja seurat ovat kautta maan saaneet ahkeralla työllään aikaiseksi maaseudulle sadat työväentalot, nuorisoseurantat ja muut seurantalot. Myös Muurameen valmistui nuorisoseurantalot Tasankola vuonna 1909, ja työväentaloksi kunnostettiin Roope Niemiseltä ostettu talo vuonna 1908. Nykyinen työväentalo on rakennettu vuonna 1926. Muuramen työväenyhdistys oli vahvasti aloittamassa myös urheiluseuratoimintaa Muuramessa 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Ensimmäinen urheilukenttä sijaitsi työväentalon pihalla. Ajatus urheilusta vapaa-ajanviettotapana ja harrastuksena alkoi leviää Suomessa 1800-luvun lopussa. Yhdistystoiminnan yleisen leviämisen myötä urheiluharrastus virisi myös alemmissa yhteiskuntaluokissa.

Asutus sijaitsi lähinnä valtatie asemassa olleen Muuramentien varrella aina Jaakkolan eteläosista Hautalanmäen päällä olevaan mökkiasutukseen saakka. Suuremmat tilat sijaitsivat kauempana tiestä peltojensa keskellä. Näin nykyisestä keskustasta muodostui perinteinen raittikylä. Merkittäviä tätä aikaa ilmentäviä kohteita ovat Muuramentien ja Hautalanmäentien varsien mökki-asutus sekä Hautalanmäen kulttuuriympäristö. Myös eri alueilla sijaitsevat suuremmat asuinrakennukset kertovat ajan asumiskulttuurista.

Itsenäinen Muurame (1921–1945)

Muuramen kunta itsenäistyi vuonna 1921 Suur-Jämsästä vuonna 1863 irtaantuneesta, niin sanotusta Vanhasta Korpilahdesta. Vähän alle 3 000 tuhannen asukkaan kunnassa toimi jo tuolloin Muuramen seurakunta, joka oli itsenäistynyt vuonna 1917. Muurame oli jo itsenäistymisensä alussa maakunnan teollistuneimpia kuntia. Väestöstä melkein joka neljäs sai elantonsa teollisuudesta.

Nuori Muuramen kunta menetti pian itsenäistymisensä jälkeen osan maa-alueestaan ja väestöstään, kun Säynätsalo itsenäistyi vuonna 1924. Säynätsalo vei mukanaan suurimman osan Muuramen teollisista työpaikoista. Siten huomattavimmaksi yritykseksi kuntaan jäi Muuramen huonekalutehdas, joka

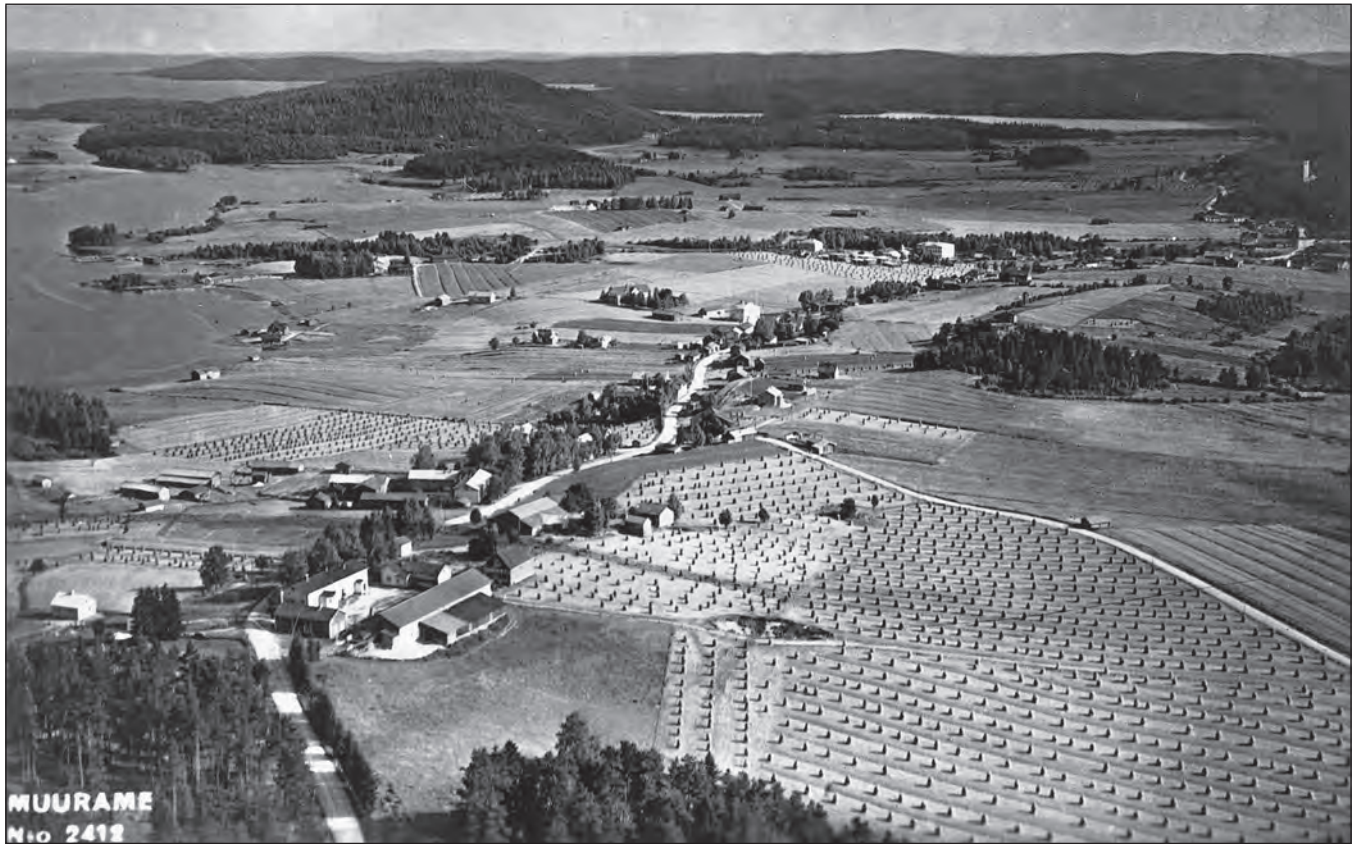


toimi aina vuoteen 1965 saakka. 1930-luvulla yritys nousi Suomen huonekaluviennin uranuurtajaksi ja oli yksi maan suurimmista huonekalujen viejistä. Muuten paikkakunnalla oli 1960-luvulle saakka hyvin vähän teollisuutta. Väestö harjoitti edelleen pääasiallisesti maataloutta tai käsityöammatteja. Maatalous alkoi kuitenkin koneellistua. Muurameen hankittiin ensimmäinen traktori 1920-luvulla, jolloin Iso-Jaakkolan taloon ostettiin Fordson-merkkinen bensiinitraktori.

Maailmansotien välinen aika oli osuuskauppojen vilkkainta kasvuaikaa. Muuramen Osuuskauppa oli Muuramessa johtava osuusliike. Etenkin 1930-luvulla se laajeni voimakkaasti ja perusti yhteensä yksitoista myymälää sekä ravintolan ja leipomon. Kinkomaalla Muuramen Osuuskauppa kilpaili Säynätsalon Osuuskaupan kanssa. Muuramessa oli myös toiminnassa muutama yksityinen kauppaliike. Valtakunnan tapaan myös Muurameen perustettiin erikoisliikkeitä maailmasotien välisenä aikana. Vuonna 1939 aloitti toimintansa T. Br. Leskisenojan kenkäkauppa ja vuonna 1944 Muuramen apteekki. Pankkitoiminta kasvoi vuonna 1925, kun Muuramen kunta perusti Säästöpankin.

Uuden kunnan perustaminen vaati kunnallista uudelleen järjestäytymistä. Muurame yritti järjestää lakien velvoittamana kuntalaisille palveluita. 1920-luvulla muun muassa lääkäripalvelut yritettiin turvata Korpilahden kunnanlääkärin avulla. Lääkäri kävi paikkakunnalla kerran tai kaksi kuukaudessa. Kinkomaan parantolan valmistuttua 1930-luvun alussa kunnallinen terveydenhoito parani huomattavasti, kun kunta teki sopimuksen sairaalaan alilääkäreiden kanssa sivutoimisesta kunnanlääkärin vastaanotosta. Kunnan toimitalossa Mikkolassa vastaanotot alkoivat 1930-luvun alussa. Kunnan hartaille tuli myös uuden kirkonkylän kansakoulun rakentaminen vuonna 1931, kun vanha kansakoulu tuhoutui tulipalossa. Uudessa koulussa opetustyö päästiin aloittamaan jo vuotta myöhemmin. Tämä myös ”lasten linnaksi” kutsuttu koulurakennus oli Muuramen kirjan mukaan aikansa yksi näyttävimmistä keskisuomalaisista kansakouluista. Vuonna 1935 myös Kinkomaan väkiluku oli kasvanut jo niin paljon, että myös sinne rakennettiin oma kansakoulu.

Muuramen seurakunta järjesti myös omaa toimintaansa. Rajalan tila ostettiin seurakunnan pappilaksi 1920-luvulla. Suurin ja merkittävin seurakunnallinen rakennusprojekti oli kuitenkin oma kirkko. Oman kirkon rakentaminen



vei aikansa, ja jumalanpalveluksia pidettiin väliaikaisesti kansakoulun tiloissa. Kouluun rakennettiin sitä varten kylän huonekalutehtaassa saarnastuoli ja alttari, jotka nykyään sijaitsevat seurakuntamajassa. Kirkonmäelle valmistui vuonna 1929 arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema klassistinen kirkkorakennus.

Kulkuyhteyksinä vesistöt olivat vielä merkittävässä roolissa teiden huonon kunnan vuoksi. Autoistumisen alkamisen myötä ensimmäiset autot Muurameen tulivat 1920-luvulla, ja lähiliikenteen tarpeita palvellut ensimmäinen linja-auto alkoi liikennöidä Tampereelta Jyväskylään vuonna 1929. Kinkomaalle linja-auto alkoi liikennöidä 1930-luvulla tuberkuloosiparantolan valmistuttua. Rautatien saamisesta Muuramen kunnan alueelle keskusteltiin 1920-luvun puolessa välissä, mutta tämä haave toteutui vasta vuosikymmeniä myöhemmin. Myös maantie Muuramesta Säynätsaloon jäi vielä haaveeksi.

Sota-aika 1939–45 oli vaativaa aikaa koko Suomessa. Talvisodan aikana Muurame joutui kerran pommituksen kohteeksi, ja silloinkin vahingossa. Venäläisten pommikoneiden kohteena olivat Kintauden sotilaskohteet Petäjäviedellä, mutta pommit laskettiin harhaan. Konkreettisesti sota tuli Muura-

Muuramen kirkonkylän maalaismainen maisema säilyi aina 1960-luvulle saakka. Asutus oli keskittynyt kylän halki kulkeneeseen, nykyisen Muuramentien varteen. Ilmakuva on otettu Muuramen kirkonkylästä 1930–1950 välisenä aikana. Kuvaaja Veljekset Karhumäki Oy/Keski-Suomen museo.



meen näkyville, kun Siilijärven Rissalasta siirrettiin tiedusteluosaston lentotukikohta Muuratjärvelle. Tukikohta sijaitsi noin neljä kilometriä Muuramen kirkonkylästä etelä-lounaaseen. Muuramessa oli maan tapaan monia erikoisjärjestelyjä miesten ollessa rintamalla ja naisten hoitaessa kotirintaman töitä, esimerkiksi perustettiin kansanhuoltolautakunta. Vuonna 1940 Kinkomaan ja Kirkonkylän kansakoulut otettiin puolustuslaitoksen käyttöön. Jälkimmäiseen perustettiin sotasairaala, joka toimi vuoden 1945 loppuun saakka. Kunta tarvitsi myös kansanhuoltoon muita tiloja, joten Franssilan tila ostettiin kunnalle vuonna 1940. Franssila toimi kunnan toimistona aina siihen saakka, kun uusi virastotalo valmistui vuonna 1968.

Sotien jälkeinen aika (1945–1959)

Sotien jälkeinen aika oli Suomessa jälleenrakennuksen ja niukkuuden aikaa. Isänmaallisuudesta, säästäväisyydestä ja taloudellisuudesta tuli kansakunnan hyveitä. Samaan aikaan alkoi hyvinvointi-Suomen rakentaminen säätämällä lakeja, esimerkiksi kunnallisista terveysisarista, neuvoloista ja kunnallisesta lääkärinhoidosta. Muuramessa kunnan omistama Mikkolan talo muutettiin lakien vaikutuksesta terveystaloksi vuonna 1947. Kunnan sosiaaliset palvelut kasvoivat vuonna 1951, kun kunnan Ahlström Oy:ltä ostama Nuuttilan tilan päärakennus alkoi toimia kunnalliskotina. Kunnalliskodiksi rakennettiin kolme vuotta myöhemmin myös tiilirunkoinen rakennus Nuuttilan taakse, koska vanhan asuintalon epäkäyttännöllisyys havaittiin vasta käytön myötä. Myös kirjastotoimi oli kunnan oma: vuonna 1941 piirikirjasto oli muuttunut pääkirjastoksi. Pääkirjaston lisäksi kunnassa toimi sivukirjastoja koulujen kellaritiloissa. Kunnanvirasto puolestaan toimi Franssilassa, jossa sijaitsi myös Muuramen kunnan palolaitos. Myös koulutyö oli päässyt jälleen alkamaan kirkonkylän kansakoulussa perusteellisen desinfioidin jälkeen.

Suomen maaseudun ilmettä muokkasi paljon sodanjälkeinen asutustoiminta. Muurameen saapui siirtoväkeä Pyhäjärveltä ja Sortavalan maalaiskunnasta. Alhström Oy:n omistama Iso-Jaakkolan tila lohkottiin siirtoväelle ja muille maansaantiin oikeutetuille. Tilasta tehtiin nelisenkymmentä pikkutilaa ja kolme suurempaa tilaa. Keskustan taajaman alueelle syntyi Velkapohjan asuinalue, joka on myöhemmin laajentunut. Lisäksi jälleenrakennuskauden taloja



rakennettiin erityisesti Kinkomaalle, mutta myös Niittyahoon ja Jaakkolaan. Kinkomaalle asukkaita houkutteli erityisesti Säynätsalon tehtaiden ja Kinkomaan parantolan työpaikat. Väkimäärän lisääntyminen johti Niittyahossa koulun rakentamiseen ja Kinkomaalla vanhan koulurakennuksen laajentamiseen.

Elinkeinot olivat edelleen Muuramessa hyvin maatalousvoittoisia. Palveluammattien osuus oli kasvanut Kinkomaan parantolan ja muutaman kaupan vuoksi. Osuuskaupoista tuli Mäki-Matin Osuusliikkeen alaisia, ja Muuramen maanviljelijäin Osuuskauppa liittyi puolestaan Keskimaahan vuonna 1956. Yksityisiäkin kauppaliikkeitä oli; muun muassa Kalle Salminen piti Kinkomaalla Linnunlaulu-nimistä ravintolaa ja matkustajakotia nykyisin vaaleanpunaiseksi maalatussa rakennuksessa Kinkomaantien ja Parantolan risteyksessä. Kunnan palvelutarjonta kasvoi vuonna 1958, kun Muuramen ensimmäinen autoliike, Muuramen autotaloksi nimetty liikeyritys, avattiin

Kinkomaalle rakennettiin paljon jälleerakennuskauden taloja 1950-luvulla. Väkimäärän lisääntyttä alueella toimi myös useampi kauppa. Kuvassa oleva Arenmaan kauppa Kinkomaalla sai myöhemmin myös lisäsiiven. Kuvan on ottanut Seppe Turpeinen vuonna 1972 tai 1973. Keski-Suomen museo.



valtatie varteen. Vuonna 1950 Rannankylän osuuskassa fuusioitui Jyväskylän seudun Osuuskassaan ja osuuskassatoiminta Muuramessa lakkasi. Säästöpankki jäi siten ainoaksi pankiksi kunnassa.

Teollisuus oli puolestaan vähiten työllistävä elinkeinoala Muuramessa sodien jälkeen. Muurame olikin ennen 1960-luvun puoliväliä yksi Keski-Suomen vähiten teollistuneista maalaiskunnista. Teollisuus ei kehittynyt alueella, koska Muurame sijaitsi tuolloin liikenteellisesti syrjässä eikä kunta kehittänyt teollisuuden edellytyksiä. Myllyjen ja meijerien lisäksi teollista toimintaa edustivat lähinnä Hanna Parviaisen omistama Kattaissuon Turvepehkutehdas ja muutama pieni kotitarvesaha sekä Kinkomaan teollisuuslaitokset, Tervatehdas ja Salmisen sementtitehdas. Eräs merkittävä yritys, vuodesta 1963 lähtien Kinko-Puuna tunnettu, aloitti toimintansa 1950-luvun lopulla Kinkomaalla. Se valmisti tunnettuja Eino Rahusen suunnittelemaa kuuluisia Toronto-jääkiekkomailoja. Kinko-Puu oli myös ensimmäinen yritys, joka muutti Teollisuuskylään.

Muuramen kyläkuva ja liikenneolot muuttuivat huomattavasti 1950-luvulla, kun runkotienä toiminut valtatie 4 tehtiin vuosina 1957–1960 keskustan länsipuolelle. Vuonna 1956 aloitettiin puolestaan Muuratsalontien rakentaminen Kinkomaalle. Myös vapaa-ajan vietto lisääntyi. Niittyahoon rakennettiin tanssilava, ja urheilutoiminta oli vilkasta. Urheilukenttiä Muurameen oli puuhattu kaksi: Jaakkolassa sijaitseva keskusurheilukenttä ja Kinkomaan kenttä. Kyläkenttä oli valmistunut myös Niittyahoon koulun yhteyteen. Urheilupaikat olivat vielä vaatimattomia ja vain tietyille lajeille, kuten hiihdolle ja yleisurheilulle, sopivia.

Sähköistys Muuramen kunnassa oli tapahtunut nopeasti. Vuonna 1950 kunnassa olevissa talouksissa 75 %:ssa oli sähkövalo. Vuonna 1954 Muurame sai voimalaitoksen, jonka lisäksi sähköä ostettiin ulkopuolisilta tuottajilta. Kunnassa oli ollut jo ennen sotia sähkölaitoksia, mutta ne olivat toimineet tehtaiden yhteydessä.



Kasvava kunta (1960–1979)

Vahva kuntapolitiikka ohjaa kunnan kasvuun

Suomalaisen yhteiskunnan muuttuminen hyvinvointivaltioksi alkoi 1960-luvulla. Elintason nousu ja siten kasvanut perheiden varallisuus mahdollisti uudenlaiset kulutustottumukset. Kertakäyttökulttuurista alkoi tulla arkipäivää ja hyväksyttävää. Suomessa oli käynnissä myös suuri elinkeinoelämän rakennemuutos teollisuus- ja palvelualojen kasvaessa maa- ja metsätalouden vähentyessä. Maalta muutto johti yleisesti varsinkin pienillä maalaispaikkakunnilla tappiolliseen muuttoliikkeeseen. Maaseudut alkoivat autioitua, ja palvelut hävisivät seuraavien vuosikymmenten kuluessa. Myös Muuramea kohtasi 1960-luvulla elinkeinorakenteen muutoksesta johtunut tappiollinen muuttoliike, koska kunnassa ei ollut tarjolla toimeentuloa ja työtä maanviljelystä vapautuvalle väestölle. Muuramessa maalta pako ei kuitenkaan ollut kovin suurta ja muutenkin kunnan kehitys poikkesi yleisesti vallinneesta tilanteesta.

1960-luvulla asuinrakennukset madaltuivat jo edellisen vuosikymmenen noppataloista, mutta tavalliset omakotitalot olivat vielä varsin vaatimatomia. Muuramessa tyypillinen 1960-luvun alue on esimerkiksi Niittyahossa Santalantien varressa.





1960-luvulle asti Muurame oli perinteistä pienviljelysseutua, vaikka osa väestöstä saikin tulonsa teollisuudesta. Kylän keskus sijaitsi kirkonkylän kansakoulun luona. Asuinrakennukset ja palvelut olivat keskittyneet Muuramentien varteen, jolloin kylästä muodostui perinteinen raittikylä. Nauhamaisesti Muuramentien varteen syntyneet kirkonkylän palvelut olivat varsin vaatimattomat vielä 1970-luvun alussa. Kunnanlääkärin virkaa oli vaikea saada täytetyksi eikä lasten päivähoidoa ollut järjestetty. Myös kaupan palvelut olivat varsin vaatimattomat. Kinkomaallakin asutus oli sijoittunut Kinkomaantien varteen.

1960-luvun puolessa välissä käynnistyi Muuramessa oma elinkeinorakenteen muutos, jonka myötä maa- ja metsätalous väheni yli puolella ja vastaavasti teollisuuden ja palvelualojen työpaikat lisääntyivät. Muuramen kunnan väkiluku lähti hienoiseen kasvuun vuoden 1965 jälkeen elinkeinoelämän elvyttämisen ja voimistuvan muuttoliikkeen ansiosta. Käännös johtui 1960-luvun kunnallispoliittisista linjanvedoista. Yksi päätekijä kasvun alkamiselle oli kunnan harjoittama elinkeinopolitiikka ja sen myötä syntynyt, vuonna 1962 perustettu teollistamislautakunta (vuodesta 1973 elinkeinolautakunta). Lautakunta loi tuolloin Muuramen elinkeinopolitiikan perustan ja aloitti siten teollisuuden järjestelmällisen kehittämisen hankkimalla yrityksiä kunnan vuonna 1972 perustamaan Teollisuuskylään. Muurame pystyi hyvin hyödyntämään 1960- ja 1970-lukujen kehitysalueella tapahtunutta uusien yritysten voimakasta perustamiskautta. 1970-luvulla Muurame alettiin tuntea yrittäjävälisenä kuntana, ja Teollisuuskylästä muodostui tärkeä kunnan kasvuun vaikuttanut tekijä. Vuoden 1973 öljykriisi ja siitä seurannut lama ei siten vaikuttanut paljoa Muuramen kehitykseen.

Työpaikkojen luomisen lisäksi Muuramen kasvu perustui kunnan harjoittamaan asuntopolitiikkaan: kunta hankki maata omistukseensa, kaavoitti alueen tonteiksi asuntotuotantoa varten. Nämä pyrkimykset olivat nähtävissä jo 1960-luvulla. Asuntopolitiikan edellytyksiä luotiin, kun Muuramen pohjavesilaitos aloitti toimintansa vuonna 1966. Vedenjakelu lähti liikkeelle ensimmäisenä vuonna yhteensä kahden kilometrin mittaisessa vesijohtoverkostossa, joka oli vedetty pääasiassa kunnan omistamiin kiinteistöihin. Viiden vuoden aikana rakennettiin lähes seitsemän kilometriä vesijohtoverkostoa kirkonkylän keskustaan ja Kotirantaan. Vesihuollon ulottamista Niittyahoon



suunniteltiin jo 1960-luvulla, ja Verkkoniemen vesihuollon rakentaminen alkoi samaisella vuosikymmenellä. Kinkomaalla Kinkomaan sairaalan kanssa yhteistyössä perustettu vesilaitos aloitti toimintansa vuonna 1970. Innanlahteen sijoitettua uutta vedenottamoaa alettiin suunnitella 1970-luvun alussa, ja se rakennettiin vuonna 1972. Ensimmäisen jätevesipuhdistamon kirkonkylä sai vuonna 1973. Sähkölaitoksestaan kunta luopui 1970-luvun lopussa, jolloin sen osti Jämsän Sähkö Oy. Sähkö- ja vesilaitos olivat maalaismaisessa kylässä merkkejä kaupunkimaisen taajaman kehityksestä.

1960- ja 1970-lukujen kehitys selittyy myös kuntaliitosuhkasta, joka syntyi vuonna 1967 säädetyn kuntauudistuksen suunnittelulain myötä. Sen mukaan pyrittiin väestöpohjaltaan vähintään 8 000 asukkaan kuntiin ja vain erityisistä syistä kunnan asukasluku olisi suunnittelulain mukaan saanut jäädä alle 4 000. Perusteena oli kunnan arvioitu väestömäärä vuonna 1980. Kuntuudistus johtui valtiovallan kuntien yhteiskunnallisten tehtävien runsaasta lisäämisestä. Muuramessa oli lain säätämisen aikaan asukkaita vähän alle 3 500, joten Muuramea suunniteltiin liitettäväksi Jyväskylän kaupunkiin. Muuramen kunta asettui kuitenkin varsin päättäväisesti vastustamaan kaikkia suunnitelmia, joilla sen itsenäisyyttä uhattiin. Kunta alkoi voimakkaasti kehittää aluettaan. Se loi kuntapolitiikkansa avulla edellytyksiä vanhoille ja uusille yrityksille sekä uusille asukkaille. Päättäjien tavoite täyttyi vuonna 1974, kun asukasluku ylitti kuntasuunnittelussa mainitun 4 000 asukkaan alarajan. Muuramen kunnan maa-alue pieneni jälleen hieman, kun kunta luovutti vapaaehtoisesti vuoden 1980 alussa osan Muuratsalon saaresta Säynätsalolle.

Muuramen kiihkeä kasvu 1970-luvulla pakotti päättäjät miettimään myös kasvun kielteisiä puolia. Jo vuosikymmenen alussa pidettiin parempana väkiluvultaan pienemmän kunnan tyytyväisiä asukkaita kuin suuren kunnan tyytymättömiä. Vuosikymmenen lopulta lähtien Muuramessa onkin tähdätty tasapainoiseen väestönkasvuun, koska liiallinen kasvu aiheuttaa kunnalle taloudellisia ongelmia. Tämä kuntapoliittinen linjaus näkyi käytännössä erityisesti 1980-luvulla.



Muuramen maisema alkoi muuttua 1970-luvulla ennätysmäisen suuren rakentamistoiminnan myötä. Tuolloin esimerkiksi Jaakkolaan rakennetut kerrostalot ovat ajalle tyypillisesti elementtirakenteisia lamellitaloja. Näitä rakennuksia löytyy Muuramesta keskustasta ja Jaakkolasta (kuvassa).

Modernisoituva kyläkuva

Muuramen väestömäärä kasvoi 1960–1970-lukujen aikana toisin kuin muissa maalaismaisissa kunnissa. Väkiluku kääntyi voimakkaaseen kasvuun 1970-luvulla, jonka alkuun ajoittui tulomuuton huippu. Melkein joka toinen muuramelainen oli muualta tullut. Suurin osa muuttajista tuli Jyväskylästä, ja muuramelaiset ovat jo 1960-luvulla käyneet töissä Jyväskylässä. Väkiluvun lisääntyessä lisääntyi myös rakentaminen. Vuonna 1973 oli asuntotuotannon huippuvuosi. Myös kunnan ensimmäinen rivitalo valmistui vuonna 1967 Kotirantaan, ja ensimmäinen kerrostalo keskustaan vuonna 1970. Teollisuus- ja palveluyhdyskunnan keskuksiksi muodostui kirkonkylä, jonka maalaismaisema muuttui kahdessa vuosikymmenessä kaupunkimaiseksi taajamaksi. Kunnassa tapahtunut elinkeinorakenteen muutos kokosi ihmiset asumaan yhteen; Muurameen alkoi syntyä kaavoituksen kautta uusia asuinalueita.

Uusia asuinalueita kaavoitettiin runsaasti 1970-luvulla kunnan harjoittaman asuntopolitiikan mukaisesti. Rakennuspaikkoja syntyi keskusjohtoisesti kunnan ostamalle maalle. Muuramen aivan ensimmäinen rakennuskaava laadittiin Kinkomalle vuonna 1965, mutta ensimmäinen Muuramen kaavo-



Omakotitalot olivat 1970-luvulla tyypillisesti matalia rakennuksia, joiden päätykolmiot olivat koteloituja. Muuramessa näitä taloja löytyy muun muassa Verkkoniemestä (kuvassa) ja Rättälistä.



Maalausalan kehityksen myötä tuli 1960- ja 1970-luvuilla käyttöön entistä enemmän erilaisia värisävyjä ja maaleja. Ajan rakennuksille on tyypillistä eri murrettujen värisävyjen yhdistäminen. Esimerkkirakennus sijaitsee Kotirannan asuinalueella.



tuksen kautta syntynyt asuinalue on Verkkoniemi (1974). Myös Jaakkolaan muodostui 1970-luvun tyylinen omakotitaloalue kaavoituksen käynnistyttyä siellä. Ensimmäinen yleiskaava kirkonkylän alueelle sai lainvoiman vuonna 1975. Tämän jälkeen kaava laadittiin Keskustaan ja Niittyahoon, joissa kaava oli pääasiassa vain vallinneen tilanteen laillistamista. Tosin keskustaan kaavoitettiin, pienempien kaupunkien tapaan, tehokas ja suorakulmainen kerrostalokaava, jolla varauduttiin lisääntyvään väkimäärään. Lisäksi Rajalan ja Kotirannan alueelle rakennettiin poikkeusluvin omakotitaloja. Osa näistä on kookkaita ja näyttäviä rakennuksia. Kotirannassa sijaitsee esimerkiksi jyväskyläläisen arkkitehti Jorma Paatolan suunnittelema omakotitalo.

Julkinen rakentaminen lisääntyi hyvinvointivaltion palveluiden kehittämisen ja elintason nousun myötä. Muuramen kunta rakennutti uuden Virastotalon, johon sijoittui myös valtion hallintoa, kuten Korpilahden, Säynätsalon ja Muuramen nimismiespiiri, poliisi, verotoimisto ja posti. Käräjäpaikka alkoi toimia Franssilassa vuonna 1970. Kunta paransi kuntalaisten julkisia palveluita rakennuttamalla vuonna 1976 valmistuneen Monitoimitalon uimahalleineen. Kuntalaisten urheilumahdollisuuksia paljon parantanut rakennus oli samalla Muuramen ensimmäinen koulu-uudistuksen mukainen ala-aste. Vuonna 1978 valmistui Muuramen terveyskeskus, jonka myötä kuntalaisten terveydenhuoltopalvelut paranivat huomattavasti. Sekä ala-aste että terveyskeskus olivat seurausta valtiollisesta lainsäädännöstä. Terveyskeskusta ennen muuramelaisten hammashuolto oli jo parantunut, kun kunnan hammaslääkäri Unto Lintu avasi vastaanottonsa Muuramen keskustassa vuonna 1971. Myös vanhustenhuolto kehittyi uuden vanhusten asuntolan myötä vuonna 1973. Päivähoidon ensimmäinen viisivuotissuunnitelma tehtiin vuonna 1976. Tätä ennen oli alkanut jo ohjattu lasten perhepäivähoito. Ensimmäinen kunnan päiväkotialoitti toimintansa Kinkomaan sairaala-alueella vuonna 1976, mutta ensimmäinen varsinainen päiväkotirakennus rakennettiin vasta seuraavalla vuosikymmenellä keskustaan.

Muuramen seurakunta rakensi paljon väkimäärän lisääntyessä ja kirkollisen elämän uudelleen järjestäytymisen myötä. Jaakkolaan valmistui vuonna 1963 Kirkkoherranvirasto ja kirkon viereen vuonna 1975 uusi seurakuntakoti. Hautausmaalle rakennettiin vuonna 1971 uusi siunauskappeli. Tätä ennen oli jo vuonna 1960 rakennettu Muuratjärven rannalle seurakuntamaja.



Palvelujen keskittämisen myötä Muuramen kunnan keskus siirtyi päättäjien toimesta Kirkonkylän kansakoulun edestä Virastotien varteen, uuden Viras-totalon luokse. Kun tien toiselle puolelle rakennettiin useamman liiketilan sisältänyt Muuramen Liikekeskus vuonna 1979, oli uusi kuntakeskus valmis. Keskimaa avasi S-Marketin Muuramen liikekeskukseen, ja sen viereen avau-tui Mäki-Matin Osuuskauppa, joka vuonna 1986 muuttui Siwa-pikatukuksi. Uuden palvelukeskuksen myötä pitäjään syntyi uusia erikoisliikkeitä, kuten kauneushoitola, ravintola ja kuntosali. Jyväskylän seudun Osuuskassan sivu-konttori perustettiin Muurameen vuonna 1968.

Elintason nousu lisäsi liikenteen määrää, mikä puolestaan alkoi näkyä taa-jamakuvassa. Vuonna 1962 vapautettiin autojen tuonti säännöstelystä, minkä jälkeen autojen määrä kasvoi räjähdysmäisesti 1960- ja 1970-luvuilla. Au-toilu muuttui huvikäytöstä arkikäyttöön: ajelut muuttuivat työ- ja asiointi-matkoiksi etenkin kaupungeissa. Maatie Muuramesta Jyväskylään oli ollut pitkään mutkainen, mäkinen ja keho kulkea. Nelostien rakentaminen ja si-vuteiden korjaus helpottivat tilannetta ja paisuttivat autoilun määrää Muu-ramesta Jyväskylään. Linja-autoliikennekin kasvoi ennennäkemättömään laajuuteen. Varsinkin 1970-luvuilla ja 1980-luvuilla joukkoliikenne kehittyi Muuramessa. Aikaisemmin ei Muurameen liikennöinyt varsinaisia paikallis-vuoroja; kuntalaiset käyttivät pikavuoroja ja postiautoja matkatessaan Jyväskylään ja Korpilahdelle.

Katuvalaistusta alettiin rakentaa 1960-luvun alussa. Eri lähteiden mukaan ensimmäiset katuvalot syttyivät kirkonkylän raitille Muuramen sillan alueelle joko vuonna 1962 tai 1964. Tämän jälkeen valaistusta jatkettiin vuosittain kirkonkylää kohti ja Kinkomaalla asutuksen kohdilla. Myös 1970-luvulla ra-kennetut Muuramenjoen yli kulkeva uusi silta ja paikallistien parantaminen ja jatkaminen Teollisuuskylän kautta valtatielle sekä Verkkoniemen alikulku ja uudet kevyenliikenteenväylät tekivät liikkumisesta joustavampaa ja turval-lisempaa.

Merkittävä kulkuyhteyksiin liittynyt muutos Muuramessa oli vuonna 1977 käyttöön vihitty Jämsä–Jyväskylä-rata, jota oli suunniteltu kunnan alueelle jo 1900-luvun alussa. Muurameen ei kuitenkaan tehty henkilöliikenteen ase-maa. Radan merkitys on ollut suuri niin muuramelaisille kuin koko Keski-Suomelle. Se muutti Muuramen maisemaa ja vaikutti alueiden suunnitteluun



Leirintäalueet olivat yksi ilmentymä vapaa-ajan lisääntymisestä. Hopeasannan leirintäalue sijaitsi luonnonkauniilla paikalla Muuratjärven rannassa Muuratharjun pohjoisosassa. Vuonna 1958 otettujen kuvien perusteella alueella sijaitsi grillikota ja oletettavasti saunarakennus. Kuvaaja Antti Pänkäläinen/Keski-Suomen museo.

ja rakentamiseen. Vuonna 1979 valmistui 7,3 km pituinen Säynätsalon teollisuusrata, joka kulkee Muuramen halki ja liittyy Jyväskylä-Jämsä -oikorataan.

Ihmisten vapaa-aika lisääntyi 1960-luvun lopussa, kun siirryttiin viisipäiväiseen työviikkoon. Tämä johti vapaa-ajan palveluiden ja virkistystoiminnan lisääntymiseen. Myös oman auton ja kesämökin hankkiminen liittyivät kiinteästi toisiinsa. Mökeissä oli yleensä pieni keittiö, ruokailu- ja oleskelutila ja pienet makuusopet. Arkkitehdit puolestaan tekivät kokeiluja omissa kesäasunnoissaan. ”Kesämökkeilyn” alkaminen näkyy myös vesistöjen ympäröimässä Muuramessa rantojen pienten rakennusten lisääntymisenä. Jyvä-



kyläläiset arkkitehdit suunnittelivat alueelle useita kesämökkejä. Esimerkiksi Jyväskylän kaupunginarkkitehti Olavi Kivimaa suunnitteli kokeellisia piirteitä omaavan huvilan Muuratjärven rantaan. Muuramen kirjan mukaan Muuratjärven rantamaisemissa oli myös Keski-Suomen ensimmäinen leirintäalue. Hopeasannan leirintäalue toimi ilmeisesti vielä 1980-luvulla.

Tontteja rantamaisemista yrittäjäystävällisestä kunnasta (1980–1999)

1980-luku oli Suomessa hyvinvoinnin ja taloudellisen nousukauden aikaa, jolloin ihmiset kuluttivat ja tuhlasivat. Popkulttuurin ja cityelämän synnyttänyt vuosikymmen päättyi talouden ylikuumenemiseen vuosikymmenen lopulla, mikä johti 1990-luvun alussa koko maata koetelleeseen lamaan. Kulmaisella kahdeksankymmentäluvulla kasvoi kuitenkin huoli ympäristöstä ja asuinympäristöjen viihtyisyyteen alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Vaurauden kasvu houkutteli edelleen kesämökkien hankkimiseen maalta kakkosasunnoiksi. Lisääntynyt vapaa-aika ja vauraus kohdistuivat myös uusiin ajanviettopoihin, kuten matkailuun ja ostoksilla käyntiin.

1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä Muurame jatkoi kasvuaan. Vuonna 1980 kunnassa oli 4 800 asukasta, mutta jo viisi vuotta myöhemmin asukasluku oli lisääntynyt lähes tuhannella. Syynä kasvuun oli Jyväskylän läheisyys, kunnan asuntotuotannon voimakas kasvu ja palvelu- ja teollisuustyöpaikkojen määrän kasvu. Myös rakentamisen tahti kiihtyi entisestään, ja vuotta 1981 kutsuttiin ”rajuksi rakentamisvuodeksi”. Vuonna 1987 ylitettiin edellisen vuosikymmenen asuntoennätys. 1980-luvulla uusia, kaavoituksen avulla syntyneitä asuinalueita ovat Paavalinvuori, Pitkälä ja Rajala. Jaakkolaan rakennettiin edelleen kerrostaloja, rivitaloja ja omakotitaloja Jaakkolantiestä erkanevien teiden varsille. Täydennysrakentaminen näkyi keskustassa, Velkapohjassa, Kotirannassa ja Kinkomaalla.

Kaavoituksen pääkohteeksi nousi Hautalanmäen uusi asuinalue 1990-luvulla. Pian kaavan hyväksymisen jälkeen alueeseen kohdistui muutospaineita maassa vallinneen laman vuoksi. Hautalanmäen lisäksi kaavoittamalla syntyi uusi Sulunsalmen asuinalue Rajalassa. Pitkälän asuinalueita laajennettiin Pitkälä-Hongiston alueella, ja myös Kinkomaan asutus laajeni uusien kaavojen



1980-luvulla asuinrakennusten tyypillisiä piirteitä olivat aumakatot sekä tiili- ja puupinnan vaihtelut julkisivuissa. Näitä taloja tapaa Muuramessa esimerkiksi Paavalinvuoressa, Jaakkolassa ja Kotirannassa.



Punatiilestä tuli vuosikymmenellä yksi suosituimmista rakennusmateriaaleista. Pitkälän asuinalueen rakennuksissa näkyy myös suunnittelun muotokielen vapautuminen 1980-luvulla, joten rakennuksissa näkyy erilaisia erkereitä, muotoja ja torneja



myötä. Täydennysrakentamista 1990-luvulla tapahtui muun muassa Kotirannassa, ja myös keskustaan rakennettiin uusia kerrostaloja.

Väkiluvun ja erityisesti lasten lukumäärän kasvua heijastaa Muuramen ensimmäinen päiväkodiksi rakennettu Kylälahden päiväkoti, joka valmistui keskustaan vuonna 1984. Vuonna 1990 otettiin käyttöön Muuramen yläaste eli Muuramen kulttuurikeskus ja sitä laajennettiin lukiolla jo vuonna 1996. Mäkelänmäelle muodostui näkyvälle paikalle massiivinen sivistyksen, kulttuurin ja urheilun yhdistävä kokonaisuus. Kyseisenlaisen toiminnan mäellä oli aloittanut työväentalo jo 1920-luvulla. Kinkomaan kouluun rakennettiin urheiluhallin sisältänyt laajennusosa, joka valmistui vuonna 1998. Urheilun toimintaedellytyksiä parannettiin lisäksi keskustantien peruskorjauksella 1980-luvulla. Lisäksi kunnan palvelut paranivat 1980-luvulla, kun keskustassa avattiin mielenterveystoimisto vuonna 1987 ja työvoimatoimisto vuonna 1988.

Uusi tasapainoiseen kasvuun tähdännyt kuntapolitiikka alkoi näkyä Muuramen taajamakuussa 1980-luvulla. Sen myötä alettiin kiinnittää enemmän huomiota asuinympäristöjen viihtyvyyteen ja vihersuunnitteluun, mikä oli

Esimerkiksi Hautalanmäkeen valmistui 1990-luvulla uusia asuinrakennuksia. Havutien varrella sijaitsevat paritalot edustavat edellisestä vuosikymmenestä yksinkertaistunutta arkkitehtuuria.



Muuramentien varren maisema muuttui 1990–2000-luvuilla, kun näkyvälle paikalle rakennettiin kolme pistemäistä kerrostaloa.

vallitseva ilmiö valtakunnallisestikin. Muuramen kunnan toimesta ympäristöjä tehtiin viihtyisämmiksi päällystämällä teitä, lisäämällä valaistusta, rakentamalla lasten leikkipaikkoja ja hoitamalla viheralueita. Muuramenjokea alettiin kehittää ja kunnostaa kuntalaisten yhteiseksi puisto- ja ulkoilualueeksi. Asuinalueille perustettiin asukasyhdistyksiä, jotka osaltaan kiinnittivät huomiota ympäristön viihtyisyyteen.

1980-luvulle tultaessa Suomessa kasvoivat kaupan ja matkailun osuudet elinkeinoelämässä yleisen noususuhdanteen ja yltäkylläisyyden myötä. Muuramessa myös nopea väestön kasvu loi edellytykset palveluiden kehittymiselle ja uusien erikoisliikkeiden avaamiselle. Kunnan palvelutaso kasvoi voimakkaasti vuosina 1979–82. Kuntaan rakennettiin kaksi uutta liikekiinteistöä keskeisille paikoille Virastotien varrelle, ja valtatie varteen tuli Shell -huoltoasema ravintoloinen. Uusissa keskustan ja Kinkomaan kaavoissa rakennusten alakertoihin varattiin paljon liiketilaa. Elinkeinopoliitikassa painottui aikaisempaa enemmän matkailu. Näkyvimpiä esimerkkejä tästä ovat vuonna 1981 avattu Riihivuoren laskettelukeskus ja vuonna 1983 vihitty Muuramen saunakylä. Näiden perustamiselle kunta loi edellytykset maakaupoilla, kaavoituksella ja kunnallistekniikan rakentamisella. Molemmat matkailualueet lisäsivät ihmisten tietoisuutta Muuramesta. Lisäksi Riihivuoren laskettelu-



keskus paransi Muuramen urheilutarjontaa entisestään.

Muuramesta tuli 1980-luvulla jälleen 1800-luvun tapaan Keski-Suomen maaseutukuntien kärkipään teollisuuspaikkakunta. Teollisuuden työpaikkojen kasvu jatkui tasaisena 1980-luvulle, mutta tasaantui vuosikymmenen kuluessa. Vaikka uusia yrityksiä ei kuntaan tullut entistä tahtia, teollisuus kehittyi edelleen vanhojen yritysten laajentaessa toimintaansa.

Muuramessa oli 1980-luvulla paljon autoja verrattuna Keski-Suomen muihin kuntiin. Samalla vuosikymmenellä paranivat myös Muuramen ja Säynätsalon väliset liikenneyhteydet, kun kuntakeskusten välille valmistui maantie vuonna 1982. Kyseistä liikenneyhteyttä suunniteltiin jo 1960-luvulla ja 1970-luvulla saatiin tietä varten määrärahoja. Päätös tien rakentamisesta tehtiin kuitenkin vasta vuonna 1980, ja tien myötä matka Säynätsaloon lyheni 15 kilometrillä.

Muuramen voimakas kasvu sekä kunnan menestynyt elinkeinopolitiikka, palvelujen parantaminen ja kunnallispoliittinen yksituumaisuus aiheuttivat 1980-luvulla puheen ”Muuramen hengestä”. Tämä tarkoittaa laajemmaltikin tunnettua yksituumaisuutta asioista päätettäessä. Kysymys oli vähitellen syntyneestä kunnan imagosta, joka tiedotusvälineiden kautta tuli yleisesti hyväksytyksi. Tärkeä taustatekijä imagon luomisessa oli kunnallisen tiedotuslehden Muuramelaisen perustaminen vuonna 1970.

Muurame 2000-luvulla

Kuluva vuosituhat on hankala aihe sen ajallisen läheisyyden vuoksi. Kuluva vuosikymmentä ovat leimanneet muun muassa talouden epätasapaino ja palveluiden keskittäminen kaupunkikeskustoihin. Kunnat kamppailevat taloudellisten kysymysten kanssa, ja maassa suunnitellaan jälleen yleistä, kuntien lukumäärän vähentämiseen tähtäävää kuntauudistusta. Sisäilmaongelmat ovat nousseet yhdeksi yleisimmistä puheenaiheista.

Muurame on edelleen itsenäinen ja vakavarainen kunta, jollaisena se sanomalehti Keski-suomalaisen lehti uutisten mukaan tahtoo myös pysyä. Kunta korostaa kuntapolitiikassaan alueen monia mahdollisuuksia, kestäväää kehitystä, tasapainoista taloutta, yhteistyötä, viihtyisyyttä ja hallittua kasvua. Muuramesta on vuosikymmenien kuluessa kehittynyt menestyvän teollisuus-



Uudet 2000-luvun asuinrakennukset ovat Muuramessa väritykseltään vaaleita ja ulkomuodoltaan vaihtelevia. Esimerkkikuva Riihiniemen asuinalueelta.

den ja viihtyisän asumisen kunta. Kunnassa on vuonna 2012 yli 9 000 asukasta. Asukkaista suurin osa eli noin 6 700 asuu keskustassa ja sitä ympäröivillä asuntoalueilla Kotirannassa, Paavalinvuori-Vuorenlahdessa, Hautalanmäki-Tervamäessä, Rajala-Sulunsalmessa, Verkkoniemi-Velkapohjassa, Jaakkolassa ja Pitkälä-Riihiniemessä. Näistä Vuorenlahti, Tervämäki ja Riihiniemi sekä Seunavuori ovat 2000-luvulla syntyneitä asuinalueita. Myös Kinkomaa jatkaa kasvuaan, ja siellä on noin 1 000 asukasta. 2000-luvulla sinne on kaavoitettu Ahvenlammen asuinalue.

Julkinen rakentaminen keskittyy vielä 2000-luvullakin päiväkotien ja korttelikoulujen rakentamiseen. Tällaiset uudet rakennukset tehtiin Rajalaan ja Hautalanmäkeen. Kinkomalle on perustettu yksityinen päiväkotikoti. Kunta rakensi myös oman kaukolämpökeskuksen valtatie 9:n varteen. Palvelut Muuramen kunnassa ovat kunnallisten palveluiden lisäksi monipuoliset. Muuramen keskusta-alueella on hyvät päivittäistavara-, kauppa- ja ravintolapalvelut, muun muassa apteekki, vaateliikkeitä, kukkakauppa, optikko, kodinkoneliike ja kemikalia. Alueella toimii myös monia palveluyrittäjiä, esimerkiksi auto-kouluja, kampaamoita, fysikaalisia hoitolaitoksia ja tilitoimistoja. Muuramen



keskustassa on kaksi pankkia ja postipalvelut sekä taksi. Kuntakeskuksen maamerkinä toimiva Muuramen kulttuurikeskus on merkittävä tapahtumapaikka myös Jyväskylän seudun mittakaavassa.

Vuonna 2012 Muuramessa on 417 yritystä, mikä on paljon 9 000 asukkaan kunnassa. Muuramessa sijaitsee kaksi teollisuusaluetta: Teollisuuskylä, jonka toiseksi nimeksi on tullut Business Park, ja Punasillan teollisuusalue, joka on syntynyt Muuramen Autotalon ympärille. Muuramen kunta tekee kiinteää yhteistyötä alueen yrittäjien kanssa ja luo siten edellytyksiä yritysten kasvulle ja uusille yrityksille. Kunta on saanut toiminnoistaan useita palkintoja: Vuonna 1987 Muurame palkittiin Keski-Suomen Kehittäjäkuntana, vuonna 2002 Suomen luovimpana kuntana ja vuonna 2004 Suomen yrittäjäystävällisimpänä kuntana. Kunta tekee uutta Muuramen elinkeino- ja mainestrategiaa, joka osoittaa kunnan elinkeinopolitiikan suuntaviivat vuoteen 2025 saakka. Keskeisenä ajatuksena on, että vireän elinkeinoelämän kautta luodaan edellytykset Muuramen hyvinvoinnille ja kasvun jatkumiselle. Siten kunnan asema vahvana yrittäjäkuntana säilyy, ja alueelle tulee lisää asuin- ja teollisuusrakentamista.

Vuonna 2009 vahvistetussa maakuntakaavassa Muuramen taajama-alueen suunnittelua ohjaavia seikkoja ovat joukkoliikenteen järjestelyt sekä Muuramejoen seutu, joka on merkittävä kalastusmatkailua ja vaelluskalojen lisääntymistä palveleva kokonaisuus. Lisäksi Valtatiellä 9 varaudutaan valtakunnallisesti merkittävään runkotien rakentamiseen. Runkotietä on suunnitelmissa parantaa nelikaistaiseksi välillä Jämsä-Muurame.



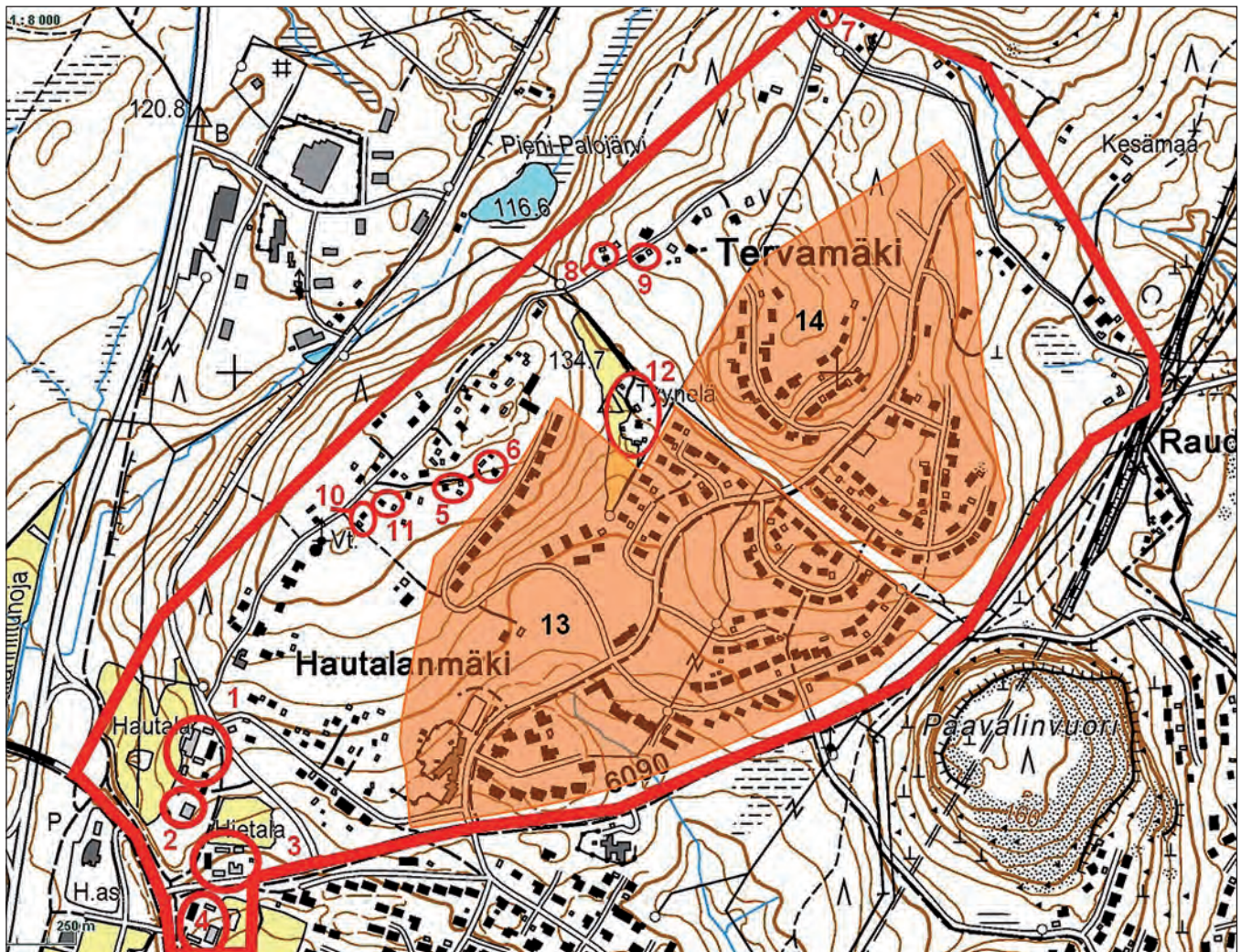
4. INVENTOINTIALUEET MUURAMESSA VUONNA 2012

Hautalanmäki

Hautalanmäki sijaitsee keskustataajaman pohjoisosassa Kotirannan ja Rajalan välissä. Alueella on selkeästi erotettavissa Hautalanmäen vanha, tien viereen syntynyt asutus 1800- ja 1900-luvuilta ja 1990- ja 2000-luvulla syntyneet asuinalueet. Vanha rakennuskanta sijoittuu Vanhan Nelostien ja Hautalanmäen varteen. Uudet asuinalueet ovat muodostuneet Hautalanmäen ja Tervämäen etelärinteille, Kinkovuorentien pohjoispuolelle. Hautalanmäen luonteessa korostuu asutuksen historiallinen kerroksellisuus.

Hautalanmäen vanhinta asutushistoriallista kerrostumaa on maakunnallisesti merkittävä Hautalanmäen kulttuuriympäristö. Siihen kuuluvat suurien mautilojen 1800-luvun mautilakeskukset alueen eteläosassa ja Hautalanmäen päällä sijaitseva 1900-luvun alun mökkiasutus. Ennen 1950-luvun uutta valtatielinjausta kulkuväylänä toiminut Vanha Nelostie kiemurteli alueen rakennusten välistä. Muuten Hautalanmäen alue oli hyvin pitkään asumatonta metsämaata. Alue otettiin asuinkäyttöön vasta 1900-luvun lopussa, kun kasvava kirkonkylän taajama tarvitsi lisää asuinalueita.

Hautalanmäen uusi asuinalue muodostuu kahdesta erillisestä asuinalueesta, 1990-luvun Hautalanmäen alueesta ja 2000-luvun Tervämäen alueesta, jotka kuitenkin liittyvät kiinteästi toisiinsa. Hautalanmäen uusi asuinalue oli kunnan kaavoitusohjelmassa merkitty 1990-luvun pääasialliseksi pientalorakentamiskohteeksi ja alueen kaavoittamisella pyrittiin tyydyttämään rakennuspaikkojen kysyntä vuosiksi eteenpäin. Uuden Hautalanmäen-Tervämäen asuinalueen kaavat viimeisintä lukuun ottamatta on laatinut arkkitehti Kauko Lahti vuosien 1990–2001 aikana. Kaavoitukseen vaikutti 1990-luvun lama. Aluksi pientalovaltaiselle alueelle tehtiin kaavamuuotos pienkerros- ja rivitalo- ja varten. Näille asumismuodoille uskottiin tuolloin olevan enemmän kysyntää. Kaavamuuotos näkyy vieläkin maisemassa rakentumattomina tontteina. Hautalanmäen vapaat tontit loppuivat 2000-luvun alussa, joten tuli tarvetta laajentaa asemakaavaa Tervämäen puolelle. Alueen asuttamista oli suunniteltu jo Hautalanmäen suunnittelun yhteydessä, joten alueelle laadituissa kaa-



voissa oli huomioitu asutuksen laajentuminen. Tervämäki muodostaa siten luonnollisen jatkumon Hautalanmäen asuinalueelle.

Maastonmuodoiltaan Hautalanmäki on nimensä mukaisesti mäkiästä. Rakennuskanta ja tiestö sijoittuvat Hautalanmäen ja Tervämäenkin rinteille niiden maastonmuotoja mukailen. Tervämäentie toimii kokoojatieksi koko alueella. Tie on linjattu maaston matalia painanteita pitkin, jolloin ylänteet ja lämpöiset rinteet ovat jääneet yhtenäisiksi asuinrakentamista varten. Tervämäentiestä erkanevat päätyvät ja maastonmukaisesti kaartuvat asuntotiet, joiden nimet Hautalanmäen puolella pohjautuvat metsäsanastosta. Tervämäen puolella teiden nimet tulevat lintujen nimistä, ja muutoin suorat asuntotiet muodostavat pari lenkkiä.

Hautalanmäen-Tervämäen uusi asuinalue on pääosin pientalovaltaista. Ainoastaan Nilatiellä on kymmenkunta kerrostaloa, jotka muodostavat ehjän

Inventointikohteet vuosilta 1981 ja 1986:

1. Hautala
2. Santamäki
3. Hietala
4. Heikkilä
5. Koivula
6. Metsälä
7. Multamäki
8. Pohjanmäki
9. Porttila
10. Rauhala
11. Tensivu
12. Tyynelä

Asuinalueet:

13. Hautalanmäki
14. Tervämäki



kokonaisuuden arkkitehtuurinsa ansiosta. Havutien alussa olevat vanhimmat pientalot, rivi-, pari- ja omakotitalot, luovat tien varrelle yhtenäisen kokonaisuuden. Erätien varrella puolestaan sijaitsee samanlaisia paritaloja kuin Kinkomaalla. Julkisia rakennuksia Hautalanmäellä on yksi, Nilatietä vastapäätä oleva päiväkotikorttelikoulu Leikari. Lisäksi Hautalanmäellä sijaitsee kunnan vesihuoltoon kuuluvaa ylävesisäiliö.

Kohteet Hautalanmäellä

Uusia kohteita alueelta ei tässä inventoinnissa ehditty ottaa mukaan, mutta huomion arvoisia ja myöhemmin tutkittavia kokonaisuuksia ovat muun muassa päiväkotikorttelikoulu Leikari, Nilatien kerrostaloalue, Havutien paritalo- ja omakotitalokokonaisuus ja siniset paritalot Erätien varressa. Lisäksi alueella sijaitsee vielä inventoimattomia vanhoja rakennuksia ja tiloja, kuten Ritakorven tila.

• Vuosien 1981 ja 1986 inventointikohteet

Hautalanmäen kulttuuriympäristö muodostaa omaleimaisen, pienipiirteisen ja perinteisestä mäkikyläasutuksesta kertovan kokonaisuuden Muuratharjun rinteelle. Alueen eteläosassa sijaitsee maatilojen tilakeskukset 1800-luvun alkupuolelta, ja Hautalanmäentien varrella on 1900-luvun pienimuotoista asutusta. Hautalanmäen alue on vuonna 1993 arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Siten se on vuoden 2009 Keski-Suomen maakuntakaavassakin merkitty valtakunnallisesti merkittäväksi alueeksi (kohde 43). Uudessa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa (RKY) vuonna 2009 kohde pudotettiin listalta pois. Alue on edelleen maakunnallisesti merkittävä.

Hautalanmäen eteläosa, jossa sijaitsevat Hautalan, Santamäen, Hietalan ja Heikkilän tilojen rakennukset, on osa vanhaa 1800-luvun Muuramen kylän keskustaa, jonka juuret ovat jo 1500-luvulla. Nykyisin alue on teiden saartama. Kinkovuorentie kulkee kokonaisuuden lävitse. Tilojen maat ovat jääneet laajenevan keskustan alle, mutta pihapiirit rakennuksineen ovat kuitenkin säilyneet alueella kertomassa Muuramen kylän entisaikaisesta vauraasta talonpoikaisasutuksesta.



Hautala sijaitsee tilakeskuksista ylimpänä ja se näkyy myös erittäin hyvin valtatie 9:lle. Tilan rakennuksista vanhin on rakennettu 1700-luvun lopussa ja uusin 1910-luvulla. Päärakennus edustaa rakennustyylyltään empireä, ja pihapiiri on erittäin edustava esimerkki vauraasta talonpoikaisasutuksesta. Kohteesta on pidetty hyvää huolta, joten sen kulttuurihistorialliset arvot ovat säilyneet hyvin. Hautala on arvioitu vuonna 1981 sekä rakennushistoriallisesti, historiallisesti että maisemallisesti arvokkaaksi.



Santamäki on rakennettu 1940-luvulla Hautalan talon tyttärelle. Hirsirakenteinen ja satulakattoinen rakennus on Hautalan ja Hietalan välissä. Hautalan omistaja Pentti Hautalan mukaan Santamäkeen asennettiin keskuslämmitys jo rakennettaessa, joten rakennuksella on rakennusteknistä merkitystä. Arkkitehtuuriltaan rakennus muistuttaa jo rintamamiestaloa, mutta on selkeästi yksilöllisenä rakennettu. Santamäellä on myös historiallista ja maisemallista merkitystä.



Hietala sijaitsee Muuramentien ja Kinkovuorentien risteyksessä, Kinkovuorentien pohjoispuolella. Tilan rakennukset ovat pääosin 1800-luvulta. Tila edustaa hyvin Muuramen vanhaa asutusta rakennusten säilyttyä varsin alkuperäisessä asussaan ulko- ja sisäpuolelta. Kohde on arvotettu vuonna 1981 rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti merkittäväksi. Hietalan pihamaalle on siirretty 1900-luvun lopulla piharakennuksia Tervalan tilan pihapiiristä. Pihapiirin rakennuksia ei ole juuri korjattu. Maakunnallisesti merkittävällä Hietalalla on vielä olemassa edellä mainitut arvot.





Heikkilä sijaitsee niin ikään Muuramentien ja Kinkovuorentien risteyksessä, Kinkovuorentien eteläpuolella. Uusi tielinjaus on rikkonut Hietalan ja Heikkilän välisen yhteyden. Heikkilän rakennukset ovat 1800-luvun lopulta, ja se kuuluu kiinteästi Hautalanmäen kulttuuriympäristöön. Heikkilä on arvioitu vuonna 1981 historiallisesti ja maisemallisesti merkittäväksi. Pihapiirin takaosaan on rakennettu 2000-luvulla uusi asuinrakennus, mutta se ei heikennä kohteella edelleen olevia arvoja.

- Mökkiasutus



Koivula on muistitiedon mukaan rakennettu vuoden 1930 tienoilla. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde edustaa 1900-luvun alkupuolen pientaloasumista ja se on osa Hautalanmäen 1900-luvun alun pientalokokonaisuutta. Koivula on säilynyt hyvin, joten sillä on edelleen paikalliset kulttuurihistorialliset arvot olemassa. Kohde näkyy myös Hautalanmäen asuinalueelle, joten sillä on maisemallista merkitystä.



Metsälä on 1920- tai 1930-luvulla rakennettu asuinrakennus. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan se edustaa 1900-luvun vaatimatonta työväen asumista, mutta kohdetta on kunnostettu viime vuosina. Muun muassa eteen on rakennettu uusi osa, ja pihaan on tullut kaksi uutta piharakennusta. Saunarakennus on vielä olemassa. Metsälän rakennustaiteelliset arvot ovat heikentyneet muutosten vuoksi. Kohde on kuitenkin osa Hautalanmäen 1900-luvun alun pientalokokonaisuutta, joten se on säilyttänyt paikallisen historiallisen merkityksensä.



Multämäki on 1920- tai 1930-luvulla rakennettu asuinrakennus. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde edustaa 1900-luvun pienasumista. Se kuuluu Hautalanmäen 1900-luvun alun pientalokokonaisuuteen. Rakennus on säilynyt hyvin, joten sillä on edelleen olemassa paikallinen kulttuurihistoriallinen arvo.



Pohjanmäki on rakennettu 1920-luvulla asuinrakennukseksi. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde edustaa 1920-luvun pientaloasumista. Kohdetta on kuitenkin remontoitu paljon edellisen inventoinnin jälkeen, joten sen rakennustaiteelliset arvot ovat heikentyneet huomattavasti. Pohjanmäki on kuitenkin edelleen osa Hautalanmäen 1900-luvun alun pientalokokonaisuutta, joten sillä on paikallisesti historiallista merkitystä.



Porttila on vuonna 1937 rakennettu asuinrakennus. Se edustaa vuoden 1986 inventoinnin mukaan 1900-luvun pientaloasutusta. Kohde on kuitenkin muuttunut hyvin paljon. Päärakennusta on laajennettu ja remontoitu mittavasti. Piharakennus on purettu. Siten kohteen rakennustaiteelliset arvot ovat vähentyneet oleellisesti. Porttila on kuitenkin osa Hautalanmäen 1900-luvun pientaloasutusta, joten sillä on paikallisesti historiallista arvoa.



Rauhala on rakennettu ilmeisesti 1930-luvulla asuinrakennukseksi. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde edustaa 1900-luvun alkupuolen pientaloasumista. Kohde on säilynyt alkuperäisenä, mutta se on ollut asumattomana pitkään. Rauhala on osa Hautalanmäen 1900-luvun alun pientaloasutusta. Kohde





on paikallisesti merkittävä sekä historiallisesti että rakennustaiteellisesti.



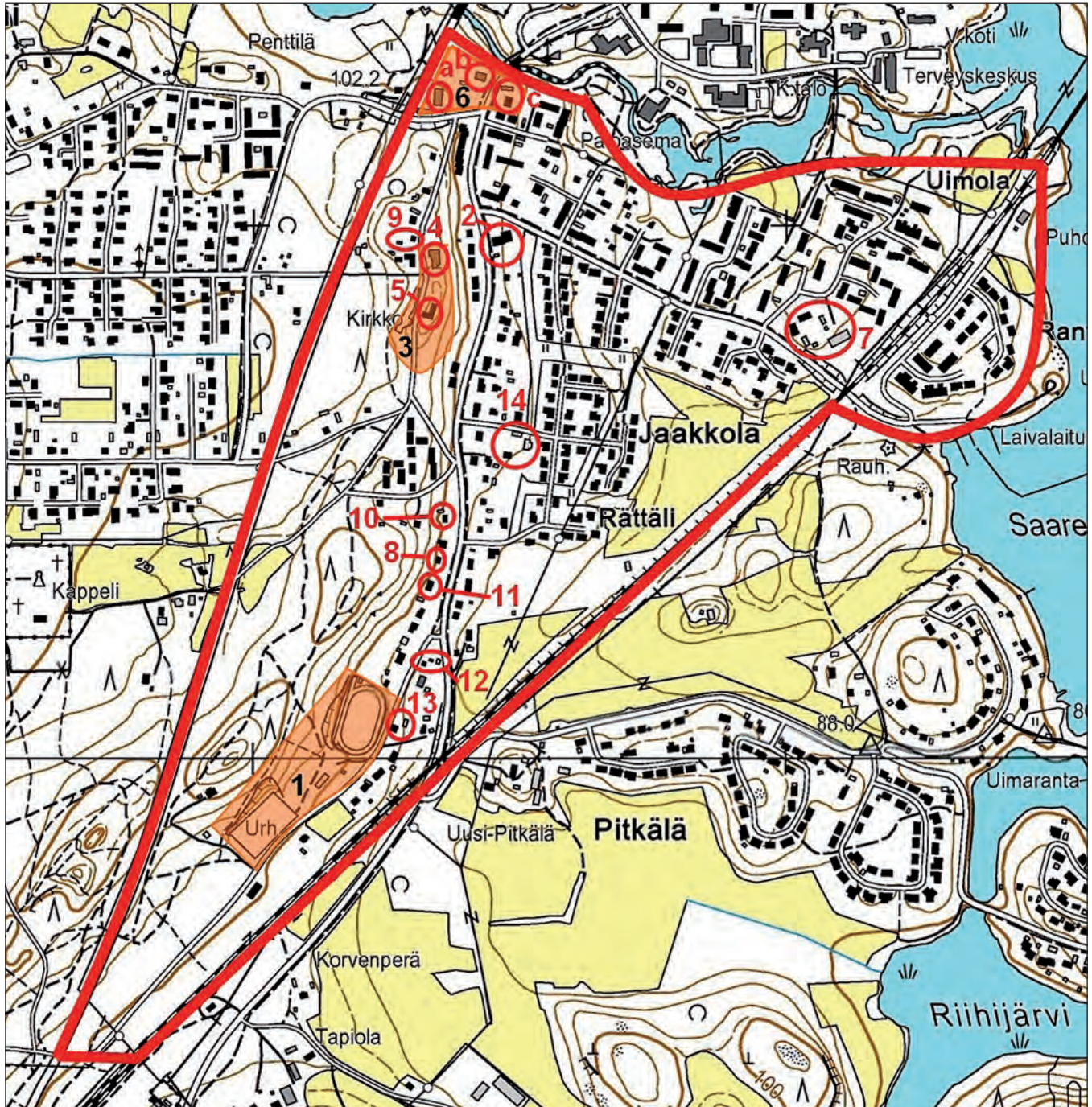
Tiensivu on rakennettu 1920- ja 1930-luvun vaihteessa asuinrakennukseksi. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde edustaa 1900-luvun alkupuolen pientaloasumista ja on osa Hautalanmäen miljöökokonaisuutta. Tiensivun paikalliset kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset arvot ovat edelleen olemassa, mutta sen säilyminen on epävarmaa hoidon puutteen vuoksi.



Tyynelä on Hautalanmäentien vanhoista rakennuksista suurin kokonaisuus, jonka kaikki kahdeksan rakennusta ovat vielä olemassa. Kohde on 1800-luvulla ollut Mikkolan talon torppa, mutta nykyinen asuinrakennus on rakennettu vuonna 1936. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde on paikallisesti historiallisesti merkittävä torppakautensa vuoksi. Lisäksi se edustaa myöhempää pientaloasumista ja kuuluu Hautalanmäen 1900-luvun alun pientalokokonaisuuteen. Historiallisen merkityksensä lisäksi kohteella on maisemallista merkitystä, koska se näkyy uudelle Hautalanmäen asuinalueelle.

Jaakkola

Jaakkola on yksi keskustaa lähinnä olevista asuinalueista, jossa sijaitsee myös julkisia palveluita, lähinnä seurakunnallisia. Kirkkoherranviraston läheisyyteen suunniteltiin ennen 1980-lukua valtion virastotaloa, joka ei kuitenkaan toteutunut. Maaston muodoiltaan Jaakkola on lännessä hyvinkin jyrkkää ja mäkistä, josta esimerkkinä toimii hyvin Kirkonmäki. Alueen eteläpähän urheilukentän tuntumaan jää lisäksi suurempi, mäkinen metsäalue, jossa



risteilee ulkoilureittejä. Jaakkolan rakentamattomat alueet toimivat lähivirkistysalueina ja leikkipuistoina. Muuramenjoki vehreine puistoalueineen ja ulkoilureitteineen toimii myös Jaakkolan virkistysalueena. Jaakkolan rajaus inventoinnin yhteydessä noudattelee Muuramen kunnan osa-aluejakoa.

Jaakkolan alueen halki kulkee päätienä Muuramentie, joka haarautuu Jaakkolan eteläosassa 9-tielle johtavaksi Kenttätieksi ja Teollisuuskylään johtavaksi Teollisuustieksi. Ainoana kokoojatiealueella toimii Jaakkolantie,



Inventointikohteet vuodelta 2012:

1. Liikuntapuisto
2. Kirkkoherranvirasto
3. Kirkonmäki
4. Seurakuntakoti

Inventointikohteet vuodelta 1986:

5. Muuramen kirkko
6. Kansakoulu (a), Sillankorva (b) ja Mesipelto (c)
7. Iso-Jaakkolan tila
8. Jokinen
9. Männistö
10. Oksala
11. Piilonen
12. Punala
13. Päivölä
14. Rättäli

josta erkanee suorakulmaisesti tonttiteitä sivuille päin. Jaakkolantien päässä sijaitsee uimaranta ja laivalaiturit. Alueen halki kulkee Jämsä-Jyväskylä -rautatie, mikä on osaltaan rajoittanut alueen suunnittelua. Jaakkolantien kohdalla rautatien alitse on rakennettu alikulku 1970-luvulla. Radan linjaa noudattelee myös sähkönsiirtolinja metallisine pylväineen.

Jaakkolantie ympäröivine rakennuksineen muodostaa alueelle suurimman asuinalueen. Toinen pienempi asuinalue muodostuu suorakulmaisesti Rättälintien ympärille, joka Jaakkolantien eteläpuolella erkanee Muuramentiestä itään päin (myöhemmin Rättälin alue). Asutusta on hieman myös muiden teiden varsilla, eniten Muuramentien varrella. Mielenkiintoinen piirre vehreän Muuramentien varren asutuksessa on samanlaisten talojen esiintyminen pareittain. Liike- ja asuinrakentamisen sekä julkisia rakennuksia Jaakkolaan sijoittuu muutamia. Muuramen kirkko ja seurakuntakoti parkkipaikkoineen muodostavat Kirkonmäen päälle yhtenäisen kirkollisten rakennusten alueen. Lisäksi toiminnallisesti näihin rakennuksiin liittyy mäen alapuolella sijaitseva kirkkoherranvirasto. Kunnan omistamalla alueella on rannan tuntumassa oleva vesienkäsittelylaitos. Lisäksi Jaakkolan eteläosassa sijaitsee Muuramen liikuntapuisto, jossa on urheilu- ja palloilukentät sekä huoltorakennus. Muuramentien varrella aivan Muuramenjoen läheisyydessä sijaitsee maakunnallisesti merkittävä Kansakoulun, Sillankorvan ja Mesipellon talon muodostama alue, joka kertoo Muuramen kirkonkylän vanhan raitin historiasta. Kyseinen alue on myös entinen kylänkeskus.

Jaakkolaan on osoitettu pientalovaltaista asututusta 1970-luvun puolivälisistä lähtien, mutta alueen historia ulottuu aina 1500-luvulle saakka. Vanhasta, 1800-luvun talonpoikaisesta historiasta ja asutuksesta on maisemassa muistutuksena vielä Iso-Jaakkolan tila, Rättälin tila. Vanhat asuintalot Muuramentien varressa ovat esimerkkejä 1900-luvun alun asuinrakentamisesta. Sotien jälkeen asuinrakennukset keskittyivät edelleen Muuramentien varteen ja Jaakkolantien alkuun. Alueelle syntyi ajalle tyypillisiä tyypipiirustuksin rakennettuja puolitoistakerroksisia, harjakattoisia kuutionmallisia taloja. Muuramentien varressa rakennetun kulttuuriympäristön arvot liittyvät historialliseen kerroksellisuuteen.

Muuramentiestä kauemmaksi syntynyt asutus on muodostunut kaavoituksen myötä. Näitä alueita ovat Rättäli, Jaakkolantien varsi ja Päijättien alue



eli Uimola sekä Pienjaakkolantien alue. Jokaisella alueella on omat piirteensä. Kaavoituksen myötä yhtenäiseksi muodostunut arkkitehtuuri luo eri osaluille ehjää taajamakuva. Kaavoittajina alueella ovat olleet 1970-luvulla toimitusinsinööri Matti Jylhä ja 1980-luvulla diplomi-insinööri Tapio Toropainen. Kaavoitushistoriassa näkyy myös Muuramen varautuminen voimakkaaseen kerrostalo- ja rivitalorakentamiseen 1970-luvulla. Seuraava vuosikymmen osoitti kuitenkin omakotitalojen olevan kysytympiä, jolloin alueen kerrostalo- ja rivitalotontteja muutettiin omakotitalotonteiksi.

Rättälän alue edustaa 1970-luvun lopun matalaa omakotitalorakentamista. Alueen vallitsevina piirteinä ovat yksikerroksisuus, matalat rakennukset mataline sokkeleineen, tumma julkisivutiili, loivassa kulmassa oleva peltinen harjakatto sekä puupaneloidut räystäät, jotka yleisimmin on maalattu tumman ruskeaksi.

Jaakkolantien varsi ja Päijättien alue (Uimola) puolestaan edustavat 1980-luvun aikaista pientalorakentamista. Jaakkolantien varsi jakautuu rakennuskannaltaan kahtia: tien eteläpuolelle sijoittuvat omakotitalot, kun taas tien pohjoispuolella sijaitsevat alueen rivi- ja kerrostalot, joiden seassa on tien alkupäässä myös hyvin eri-ikäistä omakotitaloasutusta. Tien etelänpuoleinen omakotitaloasutus on rakentunut 1970- ja 1980-luvun vaihteessa, enimmäkseen 1980-luvun puolella. Se muodostuu matalista, yksikerroksisista omakotitaloista, joiden julkisivumateriaalina on keltainen tai vaalean sävyinen tiili. Julkisivuissa on myös puupanelointeja, joiden yleisin värisävy on musta. Kattomuotona alueella on pääasiallisesti harjakatto, ja katemateriaali on yleisimmin tummansävyinen kattopelti. Kattokulma on jo kuitenkin jyrkempi kuin Rättälintien alueella. Jaakkolantien alkupäässä on 1970-luvulta lähtien rakennettuja rivitaloja. Niiden pääasialliset värit ovat punainen ja valkoinen. Julkisivumateriaaleina vaihtelee puu ja tiili. Katot ovat koko alueella pääasiallisesti peltisiä harjakattoja. Jaakkolantien ja Muuramentien risteyksen alueella sijaitsee lisäksi kaksikerroksisia rivitaloja, jotka on rakennettu 1980-luvun aikana.

Jaakkolantiestä erkanevan Pienjaakkolantien kerrostalot, pienkerrostalot ja rivitalot muodostavat puolestaan omanlaisensa kokonaisuuden tälle alueelle. Kerrostalot keskittyvät Pienjaakkolantien alkuun, ja ne ovat pääasiallisesti rakentuneet 1980-luvulta lähtien aina 1990-luvulle. Ainoastaan kaksi kerros-



taloa on rakennettu 1970-luvun lopulla. Tien alussa olevat kerrostalot ovat tasakattoisia lamellitaloja, joissa on kaksi rappua. Täyselementeistä rakennetut talot ovat väritykseltään vaaleita. 1980-luvun kerrostalot ovat pesubetonipintaisia, kun taas 1970-luvun taloissa on roiskerappauspinnat ja rappukäytävien kohdilla on värikkäitä koristemaalauksia. Tien loppupää on arkkitehtuuriltaan yhtenäinen alue. Se koostuu pääosin kaksikerroksista harjakattoisista pienkerrostaloista, jotka edustavat 1980-luvun punatiiliarkkitehtuuria. Rakennuksissa on viitteitä niin sanottuun Oulun koulun arkkitehtuuriin, kuten klassisiin viittaavia räystääslinjoja, vaihtelevan muotoisia ikkunoita ja punatiilinen julkisivu. Harjakattoisissa taloissa katemateriaalina on pääasiallisesti musta poimukattotiili. Rivitalot alueella ovat väritykseltään pääosin vaaleita. Julkisivuissa vuorottelevat vaalean keltainen tiili ja valkoinen lauta. Ikkunat koko alueella ovat tummaksi käsiteltyä puuta.

Erilliseksi asuinalueeksi junaradan itäpuolelle on muodostunut 1980-luvun alussa Päijättien asuinalue, jossa on Päijätpolun varrella pääasiallisesti rivitaloja ja Päijärinteen alueella omakotitaloja. Aluetta kutsutaan myös Uimolaksi. Päijätpolun rivitalojen julkisivuissa on käytetty keltaista tiiltä ja tummanruskeita puuosia. Katemateriaalina harjakattoisissa rivitaloissa on pääasiallisesti poimutettu asbestisementtilevy. Päijärinteen taloissa on usein valkotiilinen julkisivu, jossa on mustat puiset yksityiskohdat. Kattomuotona on niin ikään tumma harjakatto. Katemateriaali vaihtelee asbestisementtilevystä kattotiileen. Päijärinteen päässä on lisäksi pari keltatiilistä omakotitaloa. Päijättien varrella puolestaan on kolme arkkitehtuuriltaan ja muodoiltaan hyvin samanlaista niin sanottua käkikellotaloa. Niiden jyrkät harjakatot on päällystetty kattotiilillä. Julkisivut koostuvat valkoisesta tiilestä ja mustista puuosista. Siten ne liittyvät arkkitehtuuriltaan Päijärinteen omakotitaloihin.



Kohteet Jaakkolassa

Alue ehdittiin kartoittaa hyvin inventoinnin aikana. Tarvittaessa tulee lisätietoja kerätä esimerkiksi Pien-jaakkolantien kerros- ja rivitalotaloalueelta.

- Vuoden 2012 inventointikohteet

Muuramen seurakunnan vuonna 1963 valmistunut **kirkkoherranvirasto** liittyy vuonna 1917 perustetun seurakunnan historiaan, joten rakennus on paikallisesti historiallisesti merkittävä. Rakennuksen on suunnitellut vuosina 1969–1992 Tampereen teknisen korkeakoulun arkkitehtuurin professorina toiminut arkkitehti Helmer Stenros. Hänen töitään ovat esimerkiksi Turun (1962) ja Kuopion (1963) kaupunginteatterit sekä Turun virastotalo (1967). Arkkitehtuuriltaan kirkkoherranvirasto on muuttunut, mutta siinä on havaittavissa vielä 1960-luvun alkuperäisiä piirteitä, kuten materiaalien vaihtelevuutta, puupaneelointia ja puuovia. Sisätiloissa hienona yksityiskohtana on säilynyt avotakka, mutta muuten sisätilat ovat muuttuneet paljon vuosien varrella. Rakennus on rakennushistoriallisesti merkittävä, koska se on ensimmäisiä Muuramen valetun betonirungon varaan rakennettuja taloja. Rakennus on näkyvällä paikalla





Muuramentien varrella, joten sillä on myös maisemallista merkitystä.

Muuramen seurakunnan kirkko ja seurakuntakoti muodostavat kirkonmäelle seurakunnallisten rakennusten kokonaisuuden. Jo vuonna 1986 inventoitu, arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema vuonna 1929 valmistunut klassistinen kirkko on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009) Aallon nuoruuden työnä ja se on suojeltu kirkkolailla. Kirkko on myös maisemallinen kiintopiste korkeine torneineen. Vuonna 1975 valmistunut rakennusarkkitehti Mikko Lintulan suunnittelema seurakuntakoti on paikallishistoriallisesti arvokas rakennus Muuramen seurakunnan toimitilana. Vaikka rakennusta on laajennettu 1990-luvulla, on laajennuksessa kunnioitettu aikaisempaa ulkoasua. Seurakuntakoti on säilynyt arkkitehtuuriltaan varsin alkuperäisenä. Rakennuksessa on jäljellä vielä 1970-luvun yksityiskohtia. Seurakuntasali on merkittävä sisätila.



Liikuntapuisto sijaitsee Jaakkolan eteläosassa Kenttätien varrella ja on paikallisesti merkittävä urheilualue. Urheilutoiminta oli Muuramessa vilkasta kunnan itsenäistymisen aikaan, jolloin Jaakkolaan alettiin puuhata urheilukenttää. Muuramen kirjan mukaan kenttää alettiin tehdä 1920–1930-lukujen vaihteessa. Nykyisenlaiseksi liikuntapuiston alue on muodostunut 2000-luvulla, kun 1980-luvulla kunnostetun urheilukentän yhteyteen rakennettiin palloilukenttä ja uusi huoltorakennus. Rakennuksen on suunnitellut muuramelainen arkkitehti Jaakko Keski-Rahkonen. Liikuntapuiston alueelta lähtevät talvisin hiihtoladut.



- Vuoden 1986 inventointikohteet

Maakunnallisesti arvokkaaksi ympäristöksi luokiteltu **Kansakoulun, Sillankorvan asuin- ja liikerakennuksen ja Mesipelto-nimisen asuinrakennuksen** muodostama kokonaisuus sijaitsee Muuramentien varressa, aivan Muuramenjoen eteläpuolella. Alue kertoo Muuramen kirkonkylän vanhan raitin ja kyläkeskuksen historiasta. Kokonaisuudella on niin historiallista, rakennustaiteellista kuin maisemallistakin merkitystä.

Kansakoulu on rakennettu vuonna 1932 arkkitehti Toivo Salervon suunnitelmien mukaan. Se on kolmi-kerroksinen, valkoiseksi rapattu tiilirakennus, joka edustaa arkkitehtuuriltaan 1920-luvun klassismia. Rakennus on paikallisesti merkittävä Muuramen kansakoulurakennuksena ja yhtenä Muuramen vanhimmista julkisista rakennuksista. Rakennuksessa on myös toiminut sotasairaala.

Sillankorva on aumakattoinen ja vuorattu hirsi-rakennus, joka on toiminut Länsi-Päijänteen Osuuskauppana. Se on laajennettu nykyasuunsa 1930-luvulla. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan paikallisesti merkittävä kohde on yksi harvoista Muuramen keskustan säilyneistä vanhoista liikerakennuksista. Se on ainoa säilynyt osuusliikkeen kaupparakennus..

Mesipelto sijaitsee Muuramentien toisella puolella vastapäätä Kansakoulua ja Sillankorvaa. Tämä juugendtyylinen rakennus on todennäköisesti valmistunut vuonna 1919. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on saunan, liiterin, aitan ja navetan sisältävä maksiinirakennus. Kohde on paikallisesti historiallisesti ja rakennustaiteellisesti merkittävä, koska se kuuluu vuoden 1986 inventoinnin mukaan harvoin Muuramen keskustassa säilyneisiin vanhoihin muuramelaisiin liike- ja asuinrakennuksiin.





Iso-Jaakkolan tila, joka on jaettu kahteen eri taloon, Rantalaan ja Uimolaan, on yksi Muuramen kanta-tiloista. Se on aikoinaan erotettu Lullista ja sitä on kutsuttu Muuramen kartanoksi. Lisäksi sen on omistanut A. Ahlström osakeyhtiö (Muuramen saha). Iso-Jaakkolan maista luovutettiin osa asuttamistoimintaan toisen maailmansodan jälkeen. Kohteella onkin paikallisesti historiallista, rakennustaiteellista ja maisemallista merkitystä Jaakkolan alueen maisemassa vanhana maatilan pihapiirinä. Varsinkin tilan punatiilinen navetta on rakennustaiteellisesti merkittävä.



Jokinen on Muuramentien varressa oleva pieni punainen rakennus, joka edustaa vuoden 1986 inventoinnin mukaan 1900-luvun alun työväen asumista. Sen naapureina ovat samalta aikakaudelta olevat Ok-sala ja Piilonen. Siten sillä on paikallisesti historiallista ja maisemallista merkitystä. (kuva Jokinen)

Männistö sijaitsee Kirkonmäellä lähellä seurakuntakotia. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde kuuluu Kirkonmäellä 1900-luvun alkupuolella rakennettuihin mäkitupiin, joista tämä rakennus on enää



ainoana jäljellä. Siten se edustaa häviävää rakennuskantaa, ja on paikallisesti historiallisesti ja maisemallisesti merkittävä rakennus.

Oksala sijaitsee vehmaalla tontilla Muuramentien varressa. Tontilla on jäljellä myös luonnonkiviset portinpielet. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan se on luultavasti alkujaan ollut Rättälin talon työväen asuintalo. Lisäksi rakennus kuuluu harvoin rakennuksiin, joita on enää jäljellä Muuramen vanhasta raittikylästä. Siten rakennuksella on paikallisesti historiallista ja maisemallista merkitystä. Rakennuksen ulkoasu on säilynyt melko alkuperäisenä, joten sillä on myös rakennushistoriallista arvoa esimerkkinä 1900-luvun alun keskikokoisesta asuinrakennuksesta.



Piilonen sijaitsee Muuramentien varressa, ja on yksi raittikylän säilyneistä 1900-luvun alun asuinrakennuksista. Kohde on paikallisesti historiallisesti merkittävä. Rakennuksen ulkoasu on muuttunut korjauksissa.



Punala ulkorakennuksineen sijaitsee Teollisuustien ja Kenttätien risteyksessä. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan se on yksi harvoista 1900-luvun alkupuolen säilyneistä asuinrakennuksista Muuramentien ja Kenttätien varressa, ja siten muistutuksena raittikylän luonteesta. Kohteella on siis paikallisesti historiallista ja maisemallista arvoa. Rakennustaiteelliset arvot ovat heikentyneet tehtyjen kunnostusten vuoksi, koska esimerkiksi ikkunat on vaihdettu.





Päivölä sijaitsee Kenttätien varressa, urheilukentän vieressä. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan tämä 1930-luvulla rakennettu ja kauppana toiminut rakennus on paikallisesti kulttuurihistoriallisesti merkittävä. Kohteen rakennustaiteelliset arvot ovat heikentyneet tehtyjen kunnostusten myötä.



Rättäli on Muuramen kirjan mukaan isojaon yhteydessä 1800-luvun alussa Jaakkolasta erotettu tila ja siten yksi vanhimmista Jaakkolan ja Muuramen keskustaajaman tiloista. Toisen maailmansodan jälkeen omistajana ollut A. Ahlström Oy luovutti tilan asutustoimintaan, ja rakennukseen muutti siirtolaisperhe Sortavalan maalaiskunnasta. Tilan pellot myytiin kunnalle 1970-luvulla, jonka jälkeen pelloille syntyi 1970-luvun pientaloalue. Kohteella on siten paikallista kulttuurihistoriallista merkitystä, mutta myös maisemallista ja rakennustaiteellista merkitystä 1940-luvun asutustoimintaa kuvaavana pihapiirinä ja tätä vanhempana asuinrakennuksena.

Keskusta

Muuramen keskustan alue kuvastaa hyvin Suomen maaseudulla 1960-luvulta lähtien alkanutta rakennemuutosta, jossa maaseutumaiset kirkonkylät alkoivat muuttua kaupunkimaisiksi taajamiksi. Muuramessa muutos ajoittui erityisesti 1970-luvulle, jolloin rakennettiin uusi keskusta vanhojen maatilojen peltoalueelle määrätietoisesti kunnallispolitiikan ja kaavoituksen ohjaamana. Raittikylä vaatimattomine palveluineen muuttui keskustapainotteiseksi taajamaksi. Alue laskee Hautalanmäeltä Muuramejokeen päin ja on pääosin rakennettua aluetta. Keskustan reunoille jää puistomaisia alueita sekä osittain Muurameharjua jatkava mäki-alue valtatie ja Muuramentien välissä. Maisemallisesti tärkeä alue sijaitsee Kylänlahden ja Muuramentien rajaamalla alu-



Vuonna 2012 inventoidut kohteet: 1. As Oy Muuramenpenger, 2. Hammaslääkäri Linnun vastaanotto- ja asuinrakennus, 3. Kiinteistö Oy Muuramen Liikekeskus, 4. Kiinteistö Oy Muuramen Virastotie, 5. Muuramen Virastotalo, 6. Kiinteistö Oy Muuramenportti, 7. Kylänkarto ja vanhusten rivitalo, 8. Kylänlahden päiväkoti ja Nuuttila, 9. Terveyskeskus, 10. Monitoimitalo eli Mäkelänmäen koulu, 11. Kulttuurikeskus eli Nisulan koulu ja Muuramen lukio, 12. Työväentalo, 13. Muuramenjoki ja sitä reunustavat puistoalueet, 14. Muuramen Shell, 15. Muuramentien varren keltaiset kerrostalot (a. As Oy Muuramen Hautalanmäki, b. As Oy Muuramen Muurattorni, c. As Oy Muuramen Torinpuistontie 6), 16. Paloasema

Vuonna 1986 inventoidut kohteet: 17. Aittosaari, 18. Franssila, 19. Kaupparmäki, 20. Kukkämäki, 21. Mattila, 22. Mikkola, 23. Nuorisoseuratalo, 24. Peltola, 25. Tervala



eella Mäkelänmäentien kohdalla, josta aukeaa peltojen yli vielä varsin maalaismainen näkymä Kylänlahdelle päin.

Keskustan merkittävät tiet ovat 9-tie, joka on maakunnallisesti tärkeä valtatie, ja keskustan halki kulkeva Muuramentie, joka kokoaa keskustan pienemmät tiet yhteen. Jyväskylä-Tampere -junarata ei kulje keskustan lävitse, mutta Virastotien päässä näkyy maisemallisesti merkittäväällä paikalla Kylänlahden ylittävä rautatiesilta.

Keskustassa sijaitsee julkisen rakentamisen alueita, liike-elämän alueita ja asuinalueita. Asuinrakennukset keskittyvät Muuramentien ja Mikkolantien varteeseen sekä keskustan pohjoisosiin. Suurin osa ydinkeskustan asuinrakentamisesta on kerrostaloja rivitalojen keskittyessä pääasiassa Kylänlahden rannan tuntumaan. Keskustan alueelle on rakennettu myös pääosin lamellirunkoisia kerrostaloja joka vuosikymmenellä 1960- ja 1970-luvun vaihteesta lähtien. Vain Muuramentien varren keltaiset kerrostalot ovat pistetaloja ja muodostavat maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden. Omakotitaloja alueella sijaitsee enimmäkseen vain Muuramentien varressa, mikä on jäänne raittikylän luonteesta. 1970-luvun jälkeen keskustaan ei ole rakennettu yksittäisiä omakotitaloja keskeisille paikoille.

Virastotien varteeseen on keskittynyt keskustan julkinen virasto- ja liikerakentaminen. Tien alkupäässä on kaksi liikerakennusta ja kunnantalo. Tien päässä Kylänlahden rannalla on sosiaalisten rakennusten keskittymä. Lisäksi julkista rakentamista on Mäkelänmäellä, jossa sijaitsevat Kulttuurikeskus ja Monitoimitalo. Liikerakentamista sijoittuu Virastotien lisäksi 9-tien eritasoliittymän läheisyyteen, missä sijaitsee Shell-huoltoasema ja minne on rakenteilla uusi liikerakennus. Shellin vieressä sijaitsee myös vanha, rauhoitettu mänty.

Keskusta on pääosin rakentunut kaavoituksen ohjaamana, jonka tarvetta ovat synnyttäneet julkinen, liike- ja asuinrakentaminen. Alue on toteutunut varsin pitkälle suunnitelmien mukaisesti, mutta ennen 1970-lukua syntyneet tiet ja rakennettu ympäristö loivat pohjan myöhemmälle suunnittelulle. Alueen vanhimpaa kulttuuriympäristön kerrostumaa ovat Mikkola ja Nisula, jotka ovat alueen kantatiloja. Keskustan alueelle sijoittuu myös vanhasta teollisuustoiminnasta kertovia työväenasuinrakennuksia ja Muuramen harvoja 1900-luvun alun kaupparakennuksia. Suurempia alueita keskustassa on kaavoitettu varsinkin 1970-luvun keskivaiheilla ja 1990-luvun alussa. 1970-luvun kaa-



voissa näkyy ihanteina olleet järjestelmällisyys ja rakennusten sijoittelu suorakulmaisesti toisiinsa nähden. 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa asuinympäristön pienimuotoisuus ja viihtyisyys olivat tulleet ihanteiksi. Tämä näkyy maisemassa aikaisempaa monimuotoisempana ja vehreämpänä ympäristönä tuolloin kaavoitetussa keskustan pohjoisosassa sekä Muuramenjoen puiston muodostumisena.

Muuramen keskustassa rakennetun kulttuuriympäristön määräävimpanä piirteenä on historiallinen kerroksellisuus. Vanhaa Muuramea on vielä nähtävissä muuttuneessa keskustassa muun muassa vanhoina kunnan toimitaloina ja yksittäisinä asuinrakennuksina vanhan maantien, Muuramentien varrella. Lisäksi historiallisesti ja maisemallisesti tärkeä alue on Hautalanmäen jatkona oleva peltokaistale, koska se muistuttaa pitäjän talonpoikaisesta menneisyydestä maaseutupitäjänä. Peltoalue toimii suojavyöhykkeenä vanhojen maatilojen ja keskustan taajaman välillä. Eri vuosikymmenien kerrostalorakentaminen on tuonut historiallista ja rakennustaiteellista kerroksellisuutta maisemaan. Keskustan alueella on esimerkkejä kerrostalorakentamisesta aina vuodesta 1970 nykypäivään saakka.

Kohteet keskustan alueella

Keskustan alueella inventoitiin useita uusia kohteita. Lisäksi alueella sijaitsee kymmenkunta vanhaa inventointikohdetta. Tarvittaessa tietoja tulee täydentää Setälän tilan ja 1970-luvun kerrostalojen osalta.

• Vuoden 2012 inventointikohteet

Vuonna 1970 valmistunut **As Oy Muuramen Koskengener** on paikallisesti historiallisesti merkittävä rakennus Muuramen ensimmäisenä kerrostalona. Kerrostalon on suunnitellut jyvaskyläläinen arkkitehti Raimo Halonen. Rakennus edustaa myös Muuramen historiassa murrosvaihetta, muuttumista maalaispitäjistä kaupunkimaiseksi keskustaksi. Lisäksi rakennus edustaa varsin hyvin 1960-luvun kerrostaloarkkitehtuuria, jossa puhtaaksimuurattu tiilipinta, rappaus





ja erilaiset julkisivulevyt olivat tyypillisiä piirteitä. Se on myös tyypillinen esimerkki 1960-luvun ja 1970-luvun vaihteessa käytetystä rakennustekniikasta ja materiaaleista. Rakennus sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla Muuramentien ja Virastotien risteyksessä.



Hammaslääkäri Unto Linnun vastaanotto- ja asuinrakennus sijaitsee Nuutilantien varressa Muuramen keskustassa. Vuonna 1971 valmistunut talo on paikallisesti historiallisesti merkittävä Muuramen ensimmäisenä hammaslääkäritalona. Rakennus eroaa keskustan muusta rakennuskannasta tyypillisenä 1970-luvun omakotitalona, jonka erityispiirteitä ovat piilopulpettikatto, paksu räystäslinja, vaakasuuntaisuus ja mataluus. Myös katolla olevat kattoikkunat ja olohuoneen suuret ikkunat sekä sisätilojen vanha uima-allas ja avotakka ovat olleet tyypillisiä vauraimissa 1960- ja -70-luvulla rakennetuissa yksityistaloissa. Taloon liittyy läheisesti myös sen ympärille suunniteltu puutarha.



Kiinteistö Oy Muuramenportti piha-alueineen muodostaa yhtenäisen liikekeskus-kokonaisuuden, joka edustaa 1980-luvun matalaa, vaaleaa ja käytännönläheistä liikerakennusarkkitehtuuria. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Hellevi Saarinen (jyväskyläläinen arkkitehtitoimisto Suunnittelupiste Oy). Suunnitelmien mukaan toteutuneena se myös kertoo 1980-luvun arkkitehtuuri-ihanteista ja kaupan kasvusta pienellä paikkakunnalla, joten sillä on paikallista historiallista merkitystä. Rakennus sijaitsee näkyvällä paikalla Muuramentien ja Virastotien risteyksessä, joten sillä on myös kyläkuvassa maise-



mallista merkitystä piha-istutuksineen ja kulmaportteineen.

Muuramen kunnan virastotalo, KOY Muuramen Liikekeskus ja KOY Muuramen Virastotie muodostavat Virastotien varrelle arkkitehtonisesti yhtenäisen ja maisemallisesti merkittävän hallinto- ja liikekokonaisuuden. Kokonaisuus liittyy myös Muuramen kunnan tietoiseen päätökseen luoda keskusta Virastotien varteen ja ilmentää 1970-luvun toimintojen keskittämisen ihannetta. Kokonaisuudella on paikallista historiallista ja maisemallista merkitystä.

Osana liikekeskittymää **Kiinteistö Oy Muuramen Liikekeskus** ympäristöineen kuvastaa Muuramen kasvua ja kaupan alan kehitystä. Vuonna 1979 valmistunut rakennusarkkitehti Mikko Lintulan suunnittelema rakennus edustaa rationalismia, jota pehmentävät rakennuksen katon ja lipan pyöristetyt kulmat. Rakennuksessa on käytetty elementtitekniikkaa. Maanvarainen laatta ja hallimainen rakenneratkaisu kaupan tiloissa edustavat 1970-luvun tyyppillistä rakentamista. Rakennuksessa toimii edelleen samoja yrityksiä, kuten ravintola Muurmanni ja S-Market.

Kiinteistö Oy Muuramen Virastotie on paikallisesti merkittävä rakennus osana Muuramen kasvua ja kaupan alan kehitystä kuvastavaa liikekeskittymää Virastotien varrella. Vuonna 1987 valmistuneen ja rakennusarkkitehti Mikko Lintulan suunnitteleman liikerakennuksen rakentamisen taustalla lienee vaikuttanut 1980-luvun lopun noususuhdanne, jolloin kaupan ala kasvoi voimakkaasti. Rakennus on arkkitehtuuriltaan samankaltainen Liikekeskuksen kanssa. Rakennusteknisesti rakennus edustaa hallimaista liikerakentamista, ja siinä on käytetty 1980-luvun tyyppillisesti ontelolaattoja ja seinäelementtejä.





Muuramen Virastotalo on paikallisesti merkittävä rakennus kunnan virastotalona. Vuonna 1968 valmistunut arkkitehti Raimo Halosen suunnittelema rakennus kuvastaa kunnan kasvamista ja sen kokemia muutoksia sekä valtion viranomaistoimintaa. Virastotalo rakennettiin ja sitä laajennettiin, kun kunnan virkamiehille tarvittiin lisää toimitiloja. Valtion virastot poistuivat rakennuksesta kunnan lisätilatarpeen vuoksi, mutta myös valtiollisten palveluiden keskittämisen vuoksi. Virastotalon 1960-luvun alkuperäinen arkkitehtuuri on muuttunut 1980- ja 2000-luvun laajennusten myötä. Ensimmäisen laajennuksen suunnitteli Raimo Halonen, ja 2000-luvun muutoksen on suunnitellut jyväskyläläinen arkkitehtitoimisto Jukka Tikkanen Oy. Laajennukset on toteutettu kuitenkin laadukkaasti ja sopeutuvat hyvin rakennuksen alkuperäiseen arkkitehtuuriin. Itä- ja länsijulkisivu sekä 1980-luvun laajennusosa ovat rakennuksen parhaiten alkuperäisinä säilyneet osat.



Muuramen kulttuurikeskus, monitoimitalo ja työväentalo muodostavat Mäkelänmäelle kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja rakennusteknisesti kerroksellisen kokonaisuuden. Siinä on näkyvissä eri aikakausien rakentamiseen ja arkkitehtuuriin liittyviä piirteitä, käytettyä rakennustekniikkaa ja -materiaaleja hirsirakentamisesta aina uudempaan betonielementtitekniikkaan asti. Työväentalo kertoo osaltaan Muuramen työväenliikkeen toiminnasta. Kulttuurikeskus ja Monitoimitalo puolestaan kuvastavat Muuramen kunnan kasvua 1960-luvun puolesta välistä lähtien ja vapaa-ajan lisääntymistä. Liikunnan rooli vapaa-ajan vietossa heijastuu rakentamisessa. Monitoimitalon uimahallin ja Kulttuurikeskuksen sisätilat ovat harvinaisen hyvin säilyneet alkuperäisinä värimaailmaltaan ja materiaaleiltaan. Kokonaisuus ja varsinkin kulttuurikeskus ovat maisemallisesti tärkeällä paikalla valtatievarressa. Kohde on koulu-, kulttuuri- ja liikuntaympäristönä ehdolla maakunnallisesti merkittäväksi alueeksi. Arvio tarkentuu inventointiprojektin valmistuttua vuonna 2014.

Vuonna 1976 valmistunut **Monitoimitalo eli Mäkelänmäen koulu** on tyypillinen 1970-luvun koulurakennus, jonka arkkitehtuuri, rakenteet, materiaalit ja värytys kuvastavat kyseistä aikaa. Moduuleihin jaettu julkisivu ja strukturalismin ihanteet ovat tyypillisiä kyseisen ajan koulurakennuksissa. Käytetyistä rakenteista ontelolaatat ja Nilcon-niminen U-laatta otettiin 1970-luvun alussa käyttöön. Lisäksi vuosikymmenelle oli tyypillistä monitoimitalojen rakentaminen, joten rakennus linkittyy myös Suomessa yleisesti vallinneisiin ihanteisiin. Rakennuksen ulkoarkkitehtuuri ja uimahalli eri tiloineen sekä rakenteet ovat säilyneet varsin alkuperäisessä asussaan. Kyseiset osat ovat rakennustaiteellisesti ja -tekniisesti merkittäviä. Varsinkin uimahallin sisäänkäynti ja sisätilat väreineen ja materiaaleineen ovat säilyttämisen arvoisia. Rakennuksella on myös paikallista sivistyshistoriallista





merkitystä ensimmäisenä Muuramen peruskoulun ala-asteena. Rakennuksen suunnitteli Arkkitehtuuri-suunnittelu Tuija Pösö & CO. Arkkitehti Tuija Pösö on suunnitellut myös Kärkölän kunnan ja Helsingin Jakomäen koulut.

Vuonna 1990 valmistunut ja vuosina 1996 ja 2004 laajennettu helsinkiläisen arkkitehti Reijo Perkon kokonaisuudessaan suunnittelema **Kulttuurikeskus eli Nisulanmäen koulu ja Muuramen lukio** kuuluu 1980-luvun koulurakennuksiin, joissa palattiin 1970-luvun avoimien luokkatilojen jälkeen suljettuihin, käytävien varrella sijaitseviin luokkatiloihin. Tuona aikana myös arkkitehtuurin muotokieli muuttui rikkaammaksi ja vapaamuotoisemmaksi, mikä näkyy Kulttuurikeskuksessa. Rakennuksen arkkitehtuurissa on piirteitä postmodernismista, sen leikkitelevästä muodosta. Tunnusomaisia piirteitä rakennuksessa ovat klassisten arkkitehtuuriaiheiden, kuten pylväiden ja päätykolmioiden käyttö. Materiaalien ja muotojen runsaus sekä värikkyys ovat myös tyypillisiä postmodernismin piirteitä. Rakennus on säilynyt varsin alkuperäisenä. Laajennukset noudattavat hyvin alkuperäistä arkkitehtuuria ja sopeutuvat kokonaisuuteen. Rakennuksella on paikallista historiallista merkitystä Muuramen ensimmäisenä yläasteena sekä maisemallista merkitystä, koska se näkyy hyvin valtatielle ja Muuramentielle.

Vuoden 1986 inventointiin kuuluva, vuonna 1926 rakennettu **Työväentalo** on kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennus, koska se edustaa seurantalorakentamista Muuramessa. Kohde on suojeltu asemakaavalla.



Vuonna 1990 rakennettu **Muuramen Shell** edustaa tyypillistä 1980- ja 1990-luvun vaihteen matkailuravintolaksi kehittynyttä ja arkkitehtien suunnittelemaa suurikokoista huoltoasamaa. Rakennuksen on suunnitellut Lauri Posti Arkkitehtitoimisto Oy Rakennusidea Byggidé Ab:stä. Arkkitehtuurissa on viitteitä postmodernismiin ja 1990-luvun arkkitehtuuriin, jossa on käytetty metallisia julkisivulevyjä. Siten se ei niinkään enää edusta 1980-luvulla Shellin huoltoamoissa vallinnutta ”uusvanhaa” tyyliä. Myymälätilat huoltamossa ovat varsin pienet, koska kioskiasetusta ei ollut vielä rakentamisaikaan muutettu. Paikallisesti arvokkaalla rakennuksella on rakennushistoriallisesti merkitystä sen alkuperäisyyden vuoksi sekä maisemallista merkitystä osana valtatieäkymää.



Muuratjärvestä Kylänlahteen laskeva **Muuramejoki** sitä reunustavine puustoineen ja virkistysalueineen muodostaa Muuramen keskustan tuntumaan vehreän ja polveilevan keskuspuiston. Alue toimii kunta-laisten virkistysalueena: luontopolku ja monet muut polut toimivat ulkoilureitteinä ja kevyenliikenteen väylinä. Joessa harrastetaan luvanvaraista koskikallastusta. Muuramenjoen alue on paikallisesti historiallisesti merkittävää aluetta, koska se liittyy kiinteästi Muuramen historiaan ja teollisuuden kehitykseen. Puiston kunnostus liittyy 1980-luvun ihanteisiin viihtyisämmästä elinympäristöstä. Alue muodostaa vehreän maisemallisesti merkittävän alueen Muuramen keskustaan eri-ikäisine siltoineen ja rakennelmineen.



Muuramen **Paloasema ja kunnan tekninen osasto** ulkorakennuksineen sijaitsee Virastotien varressa Virastotalon viereisellä tontilla Muuramenjoen



varrella. Rakennuksessa on jäljellä osia Muuramen huonekalutehtaasta 1900-luvun alusta ja se kuuluu Muuramen teollisuushistoriaan. Lisäksi rakennus liittyy 1980-luvun vanhojen tehdasrakennusten uudelleenkäyttö-ilmioon. Kunnallisena rakennuksena paloasema kertoo myös Muuramen kunnan historiasta ja palokunnan vaiheista. Nykyisen paloaseman on suunnitellut rakennusarkkitehti Mikko Lintula vuonna 1987, ja paloasema muutti tiloihin vuotta myöhemmin. Rakennushistoriallisesti kyseessä on kerroksellinen rakennusmassa, jossa näkyy jäänteitä niin viime vuosisadan vaihteen kuin 1900-luvun alun tehdasrakentamisesta. Alue oli vielä 1910-luvulla hieman syrjässä raittikylän keskustasta, mutta keskustan kasvaessa ja muuttuessa se on tullut kiinteäksi osaksi nykyistä keskustaa. Paloaseman rakennukset muodostavat siis paikallisesti historiallisesti, rakennustaiteellisesti (vanhat osat) ja maisemallisesti merkittävän kokonaisuuden Virastotien varteen.

Kunnalliskoti, vanhusten rivitalo, Kylänlahden päiväkoti ja terveyskeskus muodostavat laajan **sosiaali- ja terveystalorakennusten alueen Muuramen keskustaan**, Kylänlahden rannoille. Lisäksi alueeseen kuuluu läheisesti hammaslääkäri Linnun talo ja neuvolana toiminut Mikkola. Alueen vieressä sijaitsee myös vanhusten palvelukoti Koskikoti. Alue kuvastaa sosiaalialan kehittymistä Muuramessa ja on siten paikallisesti merkittävä.

Kunnalliskodiksi vuonna 1954 rakennettu Kylänkartano sekä siihen aikoinaan toiminnallisesti liittynyt valkoinen vanhusten rivitalo sijaitsevat Muuramen keskustassa aivan Virastotien päässä ja Kylänlahden rannan tuntumassa. Arkkitehti Elsi Laisaaren suunnittelema Kylänkartano on paikallisesti historialli-



sesti merkittävä Muuramen kunnalliskotina. Vaikka rakennus on peruskorjattu ja joitain muutoksia sen julkisivuun on tehty, henkii se vielä 1950-luvun arkkitehtuuria ja rakennustekniikkaa rappauspintoineen, tiilikattoineen ja tiilimuurirunkoineen. Myös **vanhusten rivitalo** on paikallisesti historiallisesti merkittävä edustaessaan vanhusten huollon kehitystä Muuramessa. Vanhusten asuintaloksi vuonna 1973 rakennettu rakennusarkkitehti Mikko Lintulan suunnittelema rivitalo kertoo myös Muuramen muuttumista maalaismaisesta kylästä kaupunkimaisemmaksi taajamaksi. Rakennus on aikakaudelleen tyyppillinen matala ja loivakattoinen rivitalo.

Vuonna 1984 valmistunut rakennusarkkitehti Mikko Lintulan suunnittelema **Kylänlahden päiväkot**i paikallisesti historiallisesti merkittävä rakennus, koska se on lapsivoittoisen Muuramen kunnan ensimmäinen päiväkodiksi rakennettu rakennus. Se ilmentää julkisen päivähoiton alkamista ja päivähoitolain säätämistä kymmenen vuotta aikaisemmin. Päiväkoti edustaa 1980-luvun rakentamista, jossa tyyppillisinä arkkitehtuurin piirteinä on esimerkiksi punatiilen käyttö julkisivuissa. Lisäksi rakennuksen pohjakaavan ja huonetilojen jakaminen erilaisiin lasten tarvitsemiin tiloihin on tyyppillistä juuri päiväkotiarkkitehtuurille. Päiväkotitoimintaan liittyy myös vanha inventointikohde **Nuutila**, joka puolestaan edustaa keskustan vanhinta asuinrakennuskantaa. Siten se tuo kohteeseen historiallista kerroksellisuutta. Nuutilalla on historiallista merkitystä ensimmäisenä kunnalliskotina. Päiväkoti käyttöön se on muutettu vuonna 1997 kunnan lapsiluvun kasvun vuoksi. Nuutila edustaa kunnassa katoavaa ja siten harvinaista vanhaa rakennuskulttuuria, vaikkakin sen alkuperäinen





asu on hieman muuttunut. Kokonaisuus on maisemallisesti tärkeällä paikalla Virastotien päässä.

Vuonna 1978 valmistunut ja vuonna 2003 laajennettu Virastotien päässä sijaitseva **Muuramen terveyskeskus** ilmentää vuoden 1972 kansanterveyslakia. Terveyskeskuksen suunnitteli rakennusarkkitehti Mikko Lintula, ja sen laajennuksen on suunnitellut rakennusarkkitehti Seppo Ollikainen Arkkitehtitoimisto Koponen & Ollikainen Oy:stä. Rakennus yhdistyy vanhan osan arkkitehtuurin kautta Muuramen virastotalon ja liikekeskustan muodostamaan kokonaisuuteen. Terveyskeskus on muutoksistaan ja laajennuksistaan huolimatta säilyttänyt suurimmaksi osaksi alkuperäisen ulkomuotonsa ja materiaalinsa. Laajennusosa on toteutettu erillisenä rakennusmassana terveyskeskuksen eteen. Terveyskeskuksen vanha osa on kuvaava esimerkki 1970-luvun terveyskeskus-rakentamisesta. Lisäksi koko rakennuksessa näkyy kerroksellisuus: siinä yhdistyvät niin 1970-luvun rationaalinen kuin 2000-luvun pelkistetty arkkitehtuuri. Rakennuksen sisätilat ovat joutuneet mukautumaan uudenlaisiin säännöksiin ja terveydenhuollon kehittymiseen, joten ne ovat hieman muuttuneet. Paikallisesti merkittävä rakennus sijaitsee maisemallisesti tärkeällä paikalla Virastotien loppunäkymänä.



- Vuoden 1986 inventointikohteet

Aittosaari on rakennettu Huonekalutehtaan työläisten asuinrakennukseksi, joten se liittyy kiinteästi tehtaan historiaan ja on samalla yksi kirkonkylän keskustan vanhimmista rakennuksista. Rakennus on paikallisesti historiallisesti merkittävä, mutta sen hoidtamattomuus uhkaa säilymistä.



Muuramentien ja Mikkolantien risteyksessä sijaitseva, vuonna 1936 valmistunut **Franssila** on alkujaan ollut liikerakennus. Muuramen kunta osti rakennuksen, ja sotien jälkeen siinä toimi kunnan toimisto, kansanhuoltotoimikunta, puhelinkeskus ja palokunta. Rakennus on paikallisesti historiallisesti merkittävä siihen liittyvän kaupp- ja kunnan historian vuoksi. Se sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla Muuramentien varrella. Franssila kuuluu kolmen vanhan, vielä jäljellä olevan rakennuksen ryhmään Mikkolantien ja Nuutilantien varrella. Kohde on suojeltu asemakaavalla.



Kauppamäki on vanha kaupp- ja asuinrakennus Muuramentien varressa. Tiilirunkoinen ja satulakattoinen rakennus on muistitiedon mukaan rakennettu vuonna 1939. Kohde on paikallishistoriallisesti merkittävä, koska se yksi harvoista Muuramen keskustassa säilyneistä kaupparakennuksista. Lisäksi sillä on maisemallista merkitystä sen sijaitessa Muuramentien varressa lähellä Franssilaa.



Kukkamäki on 1900-luvun alusta oleva asuinrakennus Muuramentien varrella. Samalla tontilla sen kanssa on vuonna 1973 rakennettu omakotitalo. Vuoden



1986 inventoinnissa kohde arvioitiin historiallisesti merkittäväksi yhtenä harvoista Muuramen kirkonkylän raittikylästä kertovista, säilyneistä tienvarren mökeistä. Rakennus vaikuttaa kunnoltaan kohtalaiselta.



Mattila on muistitiedon mukaan 1920-luvulla rakennettu asuintalo, joka sijaitsee niin ikään Muuramentien varrella. Siten se on paikallisesti historiallisesti merkittävä sen ollessa yksi harvoista Muuramentien varressa säilyneistä vanhoista asuinrakennuksista, jotka aikaisemmin ovat olleet olennainen osa raittikylän ilmettä.



Mikkola on paikallisesti historiallisesti merkittävä rakennus sen vaiherikkaan historian vuoksi. Kohde on muuttunut Muuramenjoen pohjoispuolen ensimmäisestä kantatalosta Muuramen kunnan ensimmäiseksi virka- ja terveydenhuoltorakennukseksi ja edelleen kunnan vuokrataloksi. Toimiminen kunnan terveystalona on tuonut rakennukseen hienoja 1940-luvun yksityiskohtia, joista hyvänä esimerkkinä on pääjulkisivun sisäänkäynti erilaisine yksityiskohtineen. Lisäksi Mikkola muodostaa vanhojen rakennusten ryhmän Muuramen keskustaan yhdessä nuorisoseurantalonsa ja Franssilan kanssa, joten sillä on myös maisemallista merkitystä.



Vuosina 1908–09 rakennettu **Nuorisoseuratalo** sijaitsee Mikkolantien varressa Franssilan takana. Vanhan inventoinnin mukaan kohteella on kulttuurihistoriallista arvoa seurantalona. Maakuntakaavassa kohde on nostettu myös maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Arkkitehtuuriltaan jugendtyylinen hirsirakennus on Mesipellon ohella toinen laatuaan Muura-



men keskustan tuntumassa. Lisäksi kohde muodostaa vanhojen rakennusten ryhmän Muuramen keskustaan yhdessä Franssilan ja Mikkolan kanssa. Kohde on suojeltu asemakaavalla.

Peltola on ilmeisesti 1910-luvulla rakennettu asuinrakennus, joka on tehty siirtohirsistä Muuramen huonekalutehtaan konttoripäällikön ja työnjohtajien asuintaloksi. Koska kohde liittyy olennaisesti huonekalutehtaan toimintaan, on sillä paikallisesti historiallista merkitystä.



Tervalan vanha tila sijaitsee Muuramentien varressa Heikkilän talon naapurissa. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan tila on syntynyt 1700-luvulla ja vuonna 1986 tilaan on kuulunut yhteensä seitsemän rakennusta, jotka ryhmittäytyivät molemmin puolin Muuramentietä. Nykyään tilan vanhasta rakennuskannasta on jäljellä vain väentupa ja nykyiselle paikalleen siirretty aitta. Päärakennus purettiin Muuramentien leventämisen yhteydessä. Osa rakennuksista on siirretty lähistöllä sijaitsevan Hietalan tilan pihapiiriin. Kohteen kulttuurihistorialliset arvot ovat merkittävästi heikentyneet hävinneen pihapiirin vuoksi.



Kinkomaa

Kinkomaa on toinen Muuramen taajamista, jota reunustaa kolmelta suunnalta Jyväskylän kunnan alueet. Kinkomaan eri-ikäinen rakennuskanta keskittyy Kinkomaantien varteen. Tie kulkee Keljonkankaalta Säynätsaloon muodostaen rakennusten kanssa nauhamaisen asutun alueen. Kinkomaan merkittävimpiin kulttuuriympäristöihin kuuluu Kinkomaan sairaala. Sairaala-alue kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin (RKY 2009)

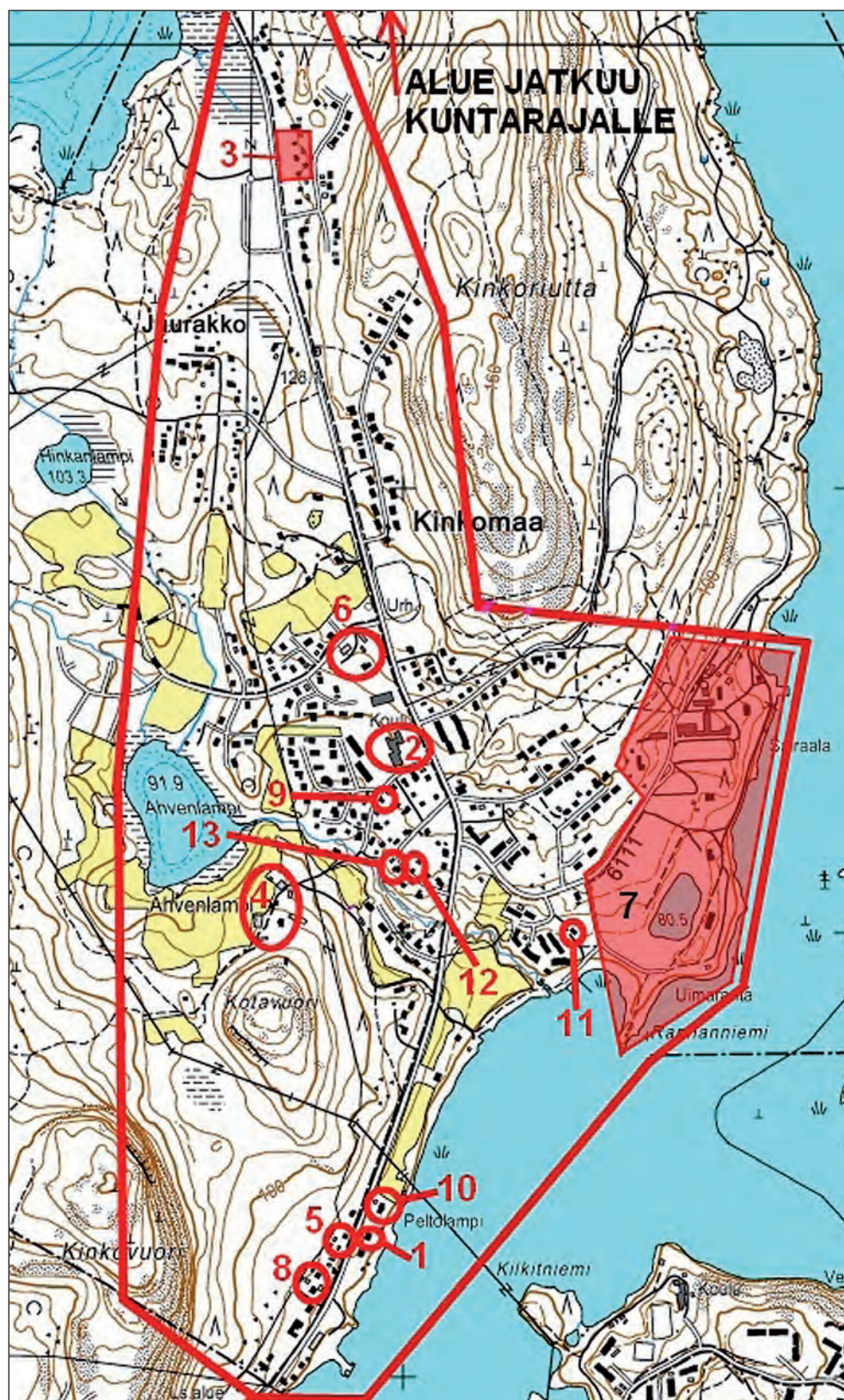


Inventointikohteet vuonna 2012:

1. Mäntyrinne
2. Kinkomaan koulu
3. Kinkomaantien rintamamiestalot

Inventointikohteet vuodelta 1986:

4. Ahvenlammen tila
5. Havula
6. Kinkomaa
7. Kinkomaan sairaala-alue
8. Lossinranta
9. Nurmela
10. Pietilä
11. Rannan torppa
12. Sarkala
13. Suwilehto



edustaessaan 1930-luvun funktionalistista parantola-arkkitehtuuria. Kinkomaalla sijaitsee koulu, joka on aloittanut toimintansa jo 1930-luvulla. Kou-



lua on jouduttu myöhemmin laajentamaan monien muiden koulujen tapaan lapsimäärän lisääntyessä. Koulun naapurissa on yksityinen päiväkoti. Kinkomaantien toiselle puolelle, koulun läheisyyteen, on 1950-luvulla rakennettu urheilukenttä. Päijänteen läheisyyden vuoksi Kinkomaalla on kesämökkejä.

Kinkomaan asuinympäristön rakennuskanta on ajallisesti kerroksellista. Vanhimpina esimerkkeinä alueelta löytyy kantatiloja kuten Ahvenlampi ja Kinkomaa. Suurempia kokonaisuuksia alueella muodostavat 1950-luvun jälleenrakennuskauden talot Kinkomaan keskustassa, Pössypohjassa ja Juurakossa sekä 1980-luvulla syntynyt asuinalue Kinkomaantien ja sairaala-alueen välissä. Lisäksi jälleenrakennuskauden talojen sekaan on rakennettu 1960- ja 1970-luvuilla matalia omakotitaloja, joista osa puolestaan on jäänyt seuraavien vuosikymmenten rakentamisen keskelle. Kinkomaantien varressa näkyy myös, kuinka suurista rintamiestalojen tonteista on lohkottu uusia tontteja. Jälleenrakennuskauden taloille omaleimaiset tontit ovat hävinneet uusien omakotitalon tieltä. Myös 2000-luvulla Kinkomaalle on kaavoitettu uusia alueita, kuten Ahvenlampi ja Sääksjärven ranta-alue, mikä kertoo Muuramen 2000-luvun kasvusta.

Kinkomaa on vireä ja kylämäinen alue Muuramen kunnassa. Aikoinaan maaseutumaisen alueen kasvuun ja kehitykseen ovat vaikuttaneet Kinkomaan sairaala ja Säynätsalon tehtaat. Lisäksi Jyväskylän läheinen sijainti toi alueelle uusia asukkaita. Rakennuspaikkojen kysyntä on aina ollut vilkasta Kinkomaalla. 1950-luvulla Kinkomaalle rakennettiin eniten koko Muuramen kunnan alueella. Tämän vuoksi Kinkomaalle on laadittu maanmittausinsinööri Matti Vannisen toimesta Muuramen kunnan ensimmäinen rakennuskaava, joka sai lainvoiman vuonna 1965. Tämän jälkeen suurempia alueita on otettu kaavoituksen avulla käyttöön vasta 1980-luvulta lähtien.

Kinkomaan tärkein rakennetun kulttuuriympäristön arvo on sen historiallinen kerroksellisuus. Kinkomaalla on vanhan asutuksen lisäksi asutusta jälleenrakennuskaudesta lähtien jokaiselta vuosikymmeneltä. Mikään aikakausi ei kuitenkaan muodosta suurta ja selkeätä alueellista kokonaisuutta lukuun ottamatta aivan uusinta kerrostumaa, Ahvenlampea, ja 1990-luvun alussa kaavoitettua Kinkoriutantietä. Jälleenrakennuskauden taloja on alueellisesti suurempina ryhmittyminä, mutta ne eivät kuitenkaan muodosta yhtenäistä kokonaisuutta. Muun muassa täydennys- ja korjausrakentaminen on muutta-



nut niiden alkuperäisiä piirteitä. Pössypohjassa on kuitenkin muutaman niin sanotun rintamamiestalon kokonaisuus, joissa on vielä jäljellä suuret pihat, ja rakennukset noudattelevat ulkoasultaan alkuperäistä ilmettä. Koulun takana oleva asuinalue, Rikuntien ja Kinkorinteen varren rakennukset kuvastavat jo seuraavaa rakennusvaihetta, matalaa ja loivakattoista omakotitaloasutusta, jonka seassa sijaitsee myös saman ajan kerros- ja rivitaloja. Ritarintien loppupään omakotitaloasutus kuvastaa 1980-luvun omakotitaloasutusta, kuten myös Rannan torpan läheisyyteen pellolle rakentuneet rivitalot.

Kohteet Kinkomaalla

Kinkomaan alueella sijaitsee yhteensä kymmenen vanhaa inventointikohtetta, joista merkittävin on Kinkomaan sairaala-alue. Uutena kohteena alueelta nousi von Lerberin talo, Mäntyrinne. Myös koulun muutokset tutkittiin lähemmin. Kinkomaan alueella sijaitsee kuitenkin rakennuksia, jotka tulee inventoida tarvittaessa. Näitä kohteita ovat muun muassa Kinkomaantien ja Parantolantien risteyksessä oleva vaaleanpunainen kerrostalo ja Salmisen sementtitehdas.

• Vuoden 2012 inventointikohteet



Kinkomaan koulun vanha kansakoulurakennus kuului jo vuoden 1986 inventointiin. Vuonna 2012 inventointiin sisällytettiin koulun vuosina 1959 ja 1998 valmistuneet laajennusosat. Tontilla sijaitsee nykyään myös vuonna 2011 valmistunut viipalekoulu, jossa Kinkomaan koulu toimii. Vanha koulurakennus lukuun ottamatta vuoden 1998 osaa on käyttökielossa sisäilmaongelmien vuoksi. Vanhan arvioinnin mukaan koulurakennuksen vanhin osa, 1930-luvulla valmistunut kansakoulu, on rakennushistoriallisesti ja historiallisesti arvokas klassisena tyyppiirustuksin toteutettuna koulurakennuksena. Kokonaisuudessaan koulurakennus on ennen kaikkea paikallishistoriallisesti tärkeä, koska se monine laajennuksineen



kuvastaa hyvin Kinkomaan kasvua asuinpaikkana ja siten lisääntyntä lasten lukumäärää. 1950-luvun laajennusosasta löytyy merkittäviä piirteitä lähinnä sisätiloista, rakenteista ja käytetyistä materiaaleista, jotka ovat tyypillisiä kyseiselle ajalle. Myös asuinsiipi kuvastaa hyvin rakennusajankohtana vallinneita käytänteitä sijoittaa koulurakennukseen tai sen läheisyyteen asuintilat opettajille. Arkkitehtuuri-toimisto Martti Vähäniityn suunnittelema 1990-luvun lopun laajennusosa on niin ikään esimerkki kyseisen vuosikymmenen arkkitehtuurista, rakennustekniikasta ja materiaaleista. Liikunta- ja juhlasalin sisäpinnoilla olevat puusäleiköt ja näyttämön rakenteet sekä etujulkisivussa olevat punaiset katokset pylväineen ovat merkittäviä yksityiskohtia laajennusosassa. Uusi viipalekoulu puolestaan kertoo 2000-luvun koulujen kamppailusta sisäilmaongelmien kanssa.

Kinkomaantien rintamamiestalot Pikkula, Penttilä ja Timola, muodostavat Kinkomaantien varteen paikallisesti merkittävän kokonaisuuden. Talot ovat esimerkki Kinkomaan vilkkaasta rakennusvaiheesta 1950-luvulla ja samalla kyseisen vuosikymmenen perinteisestä rakennustavasta. Rakennuksia on tosin korjattu vuosikymmenien varrella, joten kaikki yksityiskohdat eivät ole säilyneet. Kohteessa on kuitenkin vielä nähtävissä tyypillisiä 1950-luvun piirteitä, kuten suuret tontit ja pienet piharakennukset sekä noppamaisissa rakennuksissa pystyrimavuoraus, betoniperustus ja peltikatteinen harjakatto. Lisäksi yksittäisissä taloissa on pienempiä alkuperäisiä yksityiskohtia jäljellä, kuten Pikkulan ulko-ovi.





Mäntyrinteen tontilla sijaitsee arkkitehti Arnold Lerberin perheelleen suunnittelema talo aivan Kinkomaantien varressa ja Päijänteen rannassa. Se liittyy kiinteästi energiankriisin jälkeiseen aikaan, jolloin alettiin kiinnittää huomiota energiankulutukseen. Lerberin talossa suunnittelijan ihanteet ovat kuitenkin laaja-alaisempia ulottuen energian käytöstä aina luonnonläheisyyteen ja kierrätykseen. Talo rakennettiin luonnonmateriaaleista mahdollisimman energiatehokkaaksi. Kierrätettyjä materiaaleja käytettiin mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi talon katto on vanha kuparikatto. Rakennuksessa on lisäksi 1970-luvun arkkitehtuuripiirteitä kuten tumma väritys. Rakennusratkaisuihinsa ja energiasuunnittelussaan koerakentamisen hengessä tehty rakennus tuntuu olleen aikaansa edellä. Lerberin talo on ennen kaikkea arkkitehtonisen erikoisuutensa ja ainutlaatuisuutensa vuoksi kulttuurihistoriallisesti arvokas. Kohde on ehdolla maakunnallisesti arvokkaaksi rakennukseksi, mutta arvio tarkentuu inventointiprojektin päätyttyä vuonna 2014.

• Vuoden 1986 inventointikohteet



Ahvenlammen tila sijaitsee hieman erillään Kinkomaan keskustasta ja asutuksesta Ahvenlammentien päässä. Muuramen kirjan mukaan Ahvenlampi on vuonna 1797 Kauppilan talosta erotettu osa, joka sijoitettiin Kinkomaalle Ahvenlammen torppaan. Siten se säilytti nimen Kauppila. Kohde on ollut saman suvun omistuksessa aina nykypäivään saakka. Pihapiiri koostuu vuonna 2007 rakennetusta päärakennuksesta ja kahdeksasta ulkorakennuksesta, joista osa on 1800-luvulta. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde on



arvotettu paikallishistoriallisesti merkittäväksi, ja tilan vanhat rakennukset edustavat edelleen talonpoikaista rakennusperintöä Muuramessa.

Ilmeisesti vuonna 1936 rakennettu **Havula** sijaitsee Kinkomaantien varressa. Kohteen rakennukset ovat esimerkki ennen sotia rakennetuista yksityisten omistamista vuokrataloista, joten vuoden 1986 inventoinnin yhteydessä se arvotettiin historiallisesti merkittäväksi. Kohteen paikalliset kulttuurihistorialliset arvot ovat vielä olemassa.



Kinkomaantien varressa, lähellä koulua sijaitseva **Kinkomaa** on 1700-luvun puolella välissä Mikkolasta osataloksi erotettu tila. Salosten suvulla tila on ollut vuodesta 1893 lähtien. Tilan asuinrakennus on 1900-luvun alusta, vanhin aitta vuodelta 1815 ja navetta vuodelta 1941. Kohde on vuonna 1986 arvotettu paikallishistoriallisesti merkittäväksi sen edustaessa vuosisadan alun talonpoikaista rakennusperinnettä Kinkomaalla. Kohdetta on hoidettu hyvin, joten se on säilyttänyt paikalliset kulttuurihistorialliset arvonsa.



Kinkomaan sairaala-alue kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY 2009). Arkkitehti veljesten Jussi ja Toivo Paatalan suunnittelemat Kinkomaan vaaleat, rapatut sairaalarakennukset ja henkilökunnan asuinrakennukset muodostavat arkkitehtonisesti korkeatasoisen miljööön keuhkotautiparantolalle ihanteellisessa, rantaan rajautuvassa, havupuuvaltaisessa metsämaisemassa. Kinkomaan sairaala on rakennettu Keski-Suomen tuberkuloosiin keskusparantolaksi 1930-luvulla, jolloin koko Suomessa oli käynnistynyt keuhkotau-





tiparantoloitten rakentaminen. Sairaala-alueeseen kuuluvat vuonna 1930 valmistuneet rakennukset, parantolarakennus, ylilääkärin, alilääkärin ja taloudenhoitajan asuintalot ja talousrakennus, vuonna 1938 valmistunut lastensairaala, konehenkilökunnan rivitalo ja kahdelle osastolääkärille tarkoitettu asuinrakennus vuodelta 1939 sekä vuonna 1956 valmistuneet asuinrakennukset, ns. Ankkallinna ja Impilinna. Rakennusten arkkitehtuurissa näkyy tyyli murros klassismista funktionalismiin. Sairaalalla oli keskeinen vaikutus Kinkomaan taajaman syntyyn ja kasvuun. Kohteella on rakennettuna kulttuuriympäristönä rakennushistoriallista, historiallista ja maisemallista merkitystä.



Kinkomaantien varressa, Havulan naapurissa sijaitseva **Lossinranta** on ilmeisesti 1930-luvulla syntynyt pihapiiri, jossa on yhteensä kolme vuokrataloiksi tehtyä asuinrakennusta piharakennuksineen. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde on arvotettu historiallisesti merkittäväksi esimerkkinä 1930-luvun vuokra-asunnoiksi rakennetuista pientaloista. Kohteen paikalliset kulttuurihistorialliset arvot ovat säilyneet hyvin. Kohteella on maisemallista merkitystä sen sijaitessa Kinkomaantien varressa varsin näkyvällä paikalla.



Nurmela on vuonna 1927 rakennettu pientalo Purotien varressa. Kohde on vuoden 1986 inventoinnin mukaan paikallishistoriallisesti arvokas ollessaan yksi vanhimmista Kinkomaalla säilyneistä pientaloista. Nurmela ei ole muuttunut inventointien välisenä aikana ja siten sen arvot ovat säilyneet.



Pietilä on vuonna 1935 tai 1937 nykyiselle paikalleen, Kinkomaantien varteen, rakennettu talo. Muis-titiedon mukaan rakennus on entinen Oskar Nisulan kaupparakennus Muuramen kirkonkylästä. Kohde on arvioitu vuonna 1986 historiallisesti merkittäväksi sen ollessa vanha liikerakennus, jonka ulkomuoto oli jo tuolloin muuttunut alkuperäisestä. Kohteen paikalliset kulttuurihistorialliset arvot ovat vielä olemassa.



Torpantiellä sijaitseva **Rantala eli Rannan torppa** on vuonna 1929 nykyiselle paikalleen siirretty asuinrakennus, joka on nykyään Muuramen kunnan omistuksessa. Rannan torppa perustettiin inventointitietojen mukaan 1820-luvulla, ja Kinkomaan sairaala-alue on syntynyt rannan torpan maille. Rakennuksessa järjestetään nykyään kuntalaistoimintaa. Kohde on määritelty vuonna 1986 historiallisesti merkittäväksi sen torppakauden vuoksi. Kohteella on edelleen paikallista historiallista merkitystä. Lisäksi sillä on maisemallista merkitystä ainoana vanhana rakennuksena uuden taajama-asutuksen keskellä. Kohde on suojeltu asemakaavalla.



Sarkalan 1930-luvulla rakennettu asuinrakennus sijaitsee Kinkomaalla aivan Lauttamuksentiessä kiinni. Se toimi alun perin vuokratalona. Kohde inventointiin vuonna 1986, koska se poikkesi ympäristöstään ja edusti tuolloin katoavaa rakennuskantaa. Sarkala arvioitiin historiallisesti merkittäväksi. Tätä se on vielä nykyäänkin yhtenä Kinkomaan vanhimmista säilyneistä asuinrakennuksista.



Suvilehto sijaitsee Lauttamuksentien varrella. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde on yksi Kin-



komaan alueen vanhimmista omakotitaloista. Rakennuksen tontti on lohkottu vuonna 1938 Pirttihaan tilasta, ja rakennus on ollut olemassa jo 1940-luvulla. Kattomuotonsa vuoksi se erottuu ulkonäöltään ympäristön jälleenrakennuskauden omakotitaloista. Rakennus on määritelty paikallisesti historiallisesti arvokkaaksi.

Kotiranta

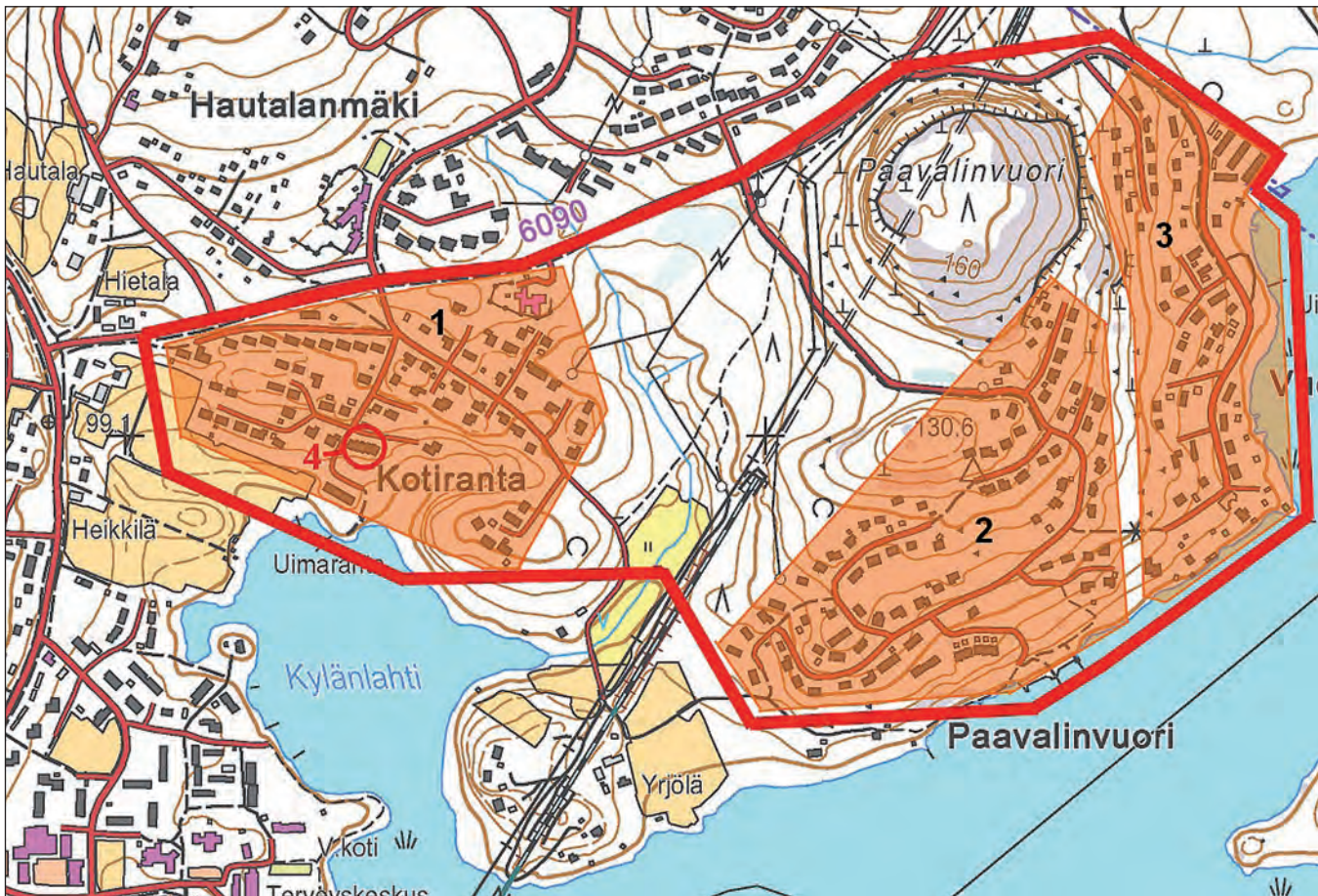
Asuinalueet:

1. Kotiranta
2. Paavalinvuori
3. Vuorenlahti

Vuoden 2012 inventointikohteet:

4. As Oy Muuratrinne Muurame

Kotirannan alue pitää sisällään kolme asuinaluetta: 1960-luvulla rakentamaan lähtenyt Kotiranta, 1980-luvulla kaavoitettu Paavalinvuori ja 2000-luvulla kaavoitettu Vuorenlahti. Alueen halki kulkee Jämsä-Jyväskylä rautatie, joka sukelta alueella sijaitsevan Paavalinvuoren sisään rakennettuun tunneliin. Rata on määritelty alueen rakentumista: Kotirannan asuinalue on jäänyt





radan länsipuolelle, jossa maastonmuoto on pääosin alavaa, Kylänlahdelle viettävää. Radan itäpuolella puolestaan sijaitsee Paavalinvuori ja Vuorenlampi, jotka kummatkin sijaitsevat Paavalinvuoren rinteillä. Näiden alueiden maastonmuodot ovat mäkisiä; alueella on jyrkkiä nousuja ja laskuja. Maastonmuodot ovat osaltaan vaikuttaneet rakennusten ja teiden ryhmittelyyn. Asuinalueiden ja Kinkovuorentien keskelle jää Paavalinvuoren huippu, joka nousee puustoineen ja kallioineen maisemallisesti merkittäväksi alueeksi, maiseman kiintopisteeksi. Paavalinvuori on määritelty maisemallisesti merkittäväksi ja geologisia arvoja omaavaksi alueeksi valtakunnallisessa kallioalueiden inventoinnissa.

Kotirannan asuinalue sijaitsee Muuramen keskustan ja Kylänlahden pohjoispuolella rajautuen Kinkovuorentiehen. Kotirannan nykyinen asuinalue oli vielä pääosin metsää 1930-luvulla, mutta siellä sijaitsi Hautalahden talo peltoineen. Vasta 1960-luvulla alueelle alettiin rakentaa pientaloja. 1960-luvulla Arkkitehtitoimisto Murtosaari, Vuorela & CO laati alueelle Puustellintien itäpuolelle suuremman aluesuunnitelman, jossa oli niin rivi- kuin omakotitaloja. Tästä suunnitelmasta toteutui kuitenkin vain Asunto Oy Muuramen Muuratrinne, joka on myös Muuramen ensimmäinen rivitalo. Asemakaava alueelle laadittiin vuonna 1976 toimitusinsinööri Matti Jylhän toimesta. Kotirannan asuinalueen ilmeessä erottuvat selvästi ilman kaavaa ja kaavan mukaan rakentuneet alueet. Pohjois-eteläsuuntaisesti kulkevan Puustellintien itäinen puoli on syntynyt pääosin ilman kaavaa. Alueen rakennukset edustavat varsin monimuotoista 1960- ja 1970-luvun pientalorakentamista. Alueella tapaa niin tasakattoisia, keltatiilipintaisia kuin väreillä leikitteleviä omakotitaloja. Puustellintien länsipuoli on puolestaan rakentunut kaavan ja rakennustapaohjeiden ohjaamana 1980-luvulta lähtien, joten alue on arkkitehtuuriltaan yhtenäisempi. Varsinkin Hietalantien keltatiiliset omakotitalot erottuvat yhtenäisinä alueella. Erillisen alueen Kotirannan yhteyteen muodostaa Kinkovuorentiestä erkaneva Kaijalantie. Alue kaavoitettiin 1990-luvun lopussa Hautalanmäen kaavamuutoksen yhteydessä. Tien alussa sijaitsevassa rakennuksessa sijaitsee päiväkotiki Löytöretki ja vanhusten hoitokoti Kotiranta. Muuten Kaijalantien alue ei ole vielä rakentunut.

Paavalinvuoren asuinalue sijaitsee korkealle maisemapisteeksi kohoavan Paavalinvuoren etelärinteellä Päijänteen rantamaisemassa. Paavalinvuori on



Muuramen ensimmäisiä täysin kaavoituksen kautta rakentuneita alueita. Ennen kaavoitusta alue oli kokonaan metsämaata. Alueen kaavoittamiseen ryhdyttiin maanomistaja A. Ahlström Oy:n toimeksiannosta. Kyseinen yhtiö oli mukana laatimassa kaavaa yhdessä Maa ja Vesi Oy:n kanssa. Vuonna 1988 laaditun kaavan laatijoina oli DI Ilkka Jalkanen ja arkkite. yo Tarja Outila. Yleisilmeeltään ja arkkitehtuuriltaan hyvin yhtenäinen ja tasapainoinen alue on rakentunut pitkälti alueelle laaditun kaavan ja rakennustapaohjeiden mukaisesti. Muuramen kunnassa alue edustaa 1980-luvun lopun ja 1990-luvun pientalorakentamista. Alueella sijaitsee niin tavallisia omakotitaloja kuin hie- man suurempia omakotitaloja, jotka ovat ulkoasultaan rikkaampia. Rakennukset ovat kuitenkin yleisesti alueella punatiilipintaisia vaalein detaljiosin tai kauttaaltaan vaalean sävyisiä.

Vuorenlahti on Kotirannan alueen pohjoisin asuinalue. Se liittyy kiinteästi Paavalinvuoren asutukseen, ja alueiden välillä on jalankulkuyhteys. Vuorenlahti kaavoitettiin vuonna 2003 ja siten se kuuluu Muuramen viimeisimpiin kaavoitettuihin asuinalueisiin. Kaavan laati Insinööritoimisto P. Paavo Ristola Oy. Alueelle laadittiin rakennustapaohjeet, mutta muuramelaiseen 2000-luvun tapaan ne ovat varsin väljät ja sallivat yksilölliset ratkaisut. Vuorenlahti koostuu pääosin omakotitaloasutuksesta, mutta massoitteeltaan ja arkkitehtuuriltaan alue on epäyhtenäinen. Ainoastaan alueen koillisnurkassa on punatiilisten rivi- ja paritalojen muodostama kokonaisuus. Alueella sijaitsee myös uuden asutuksen lomaan jääneitä, vanhempia kesämökkejä ja yksi ennen kaavoitusta rakennettu omakotitalo. Nämä rakennukset sijaitsevat pääosin alueen eteläosassa, mutta yksi mökki on rivitalokorttelin eteläpuolella.

Kohteet Kotirannassa

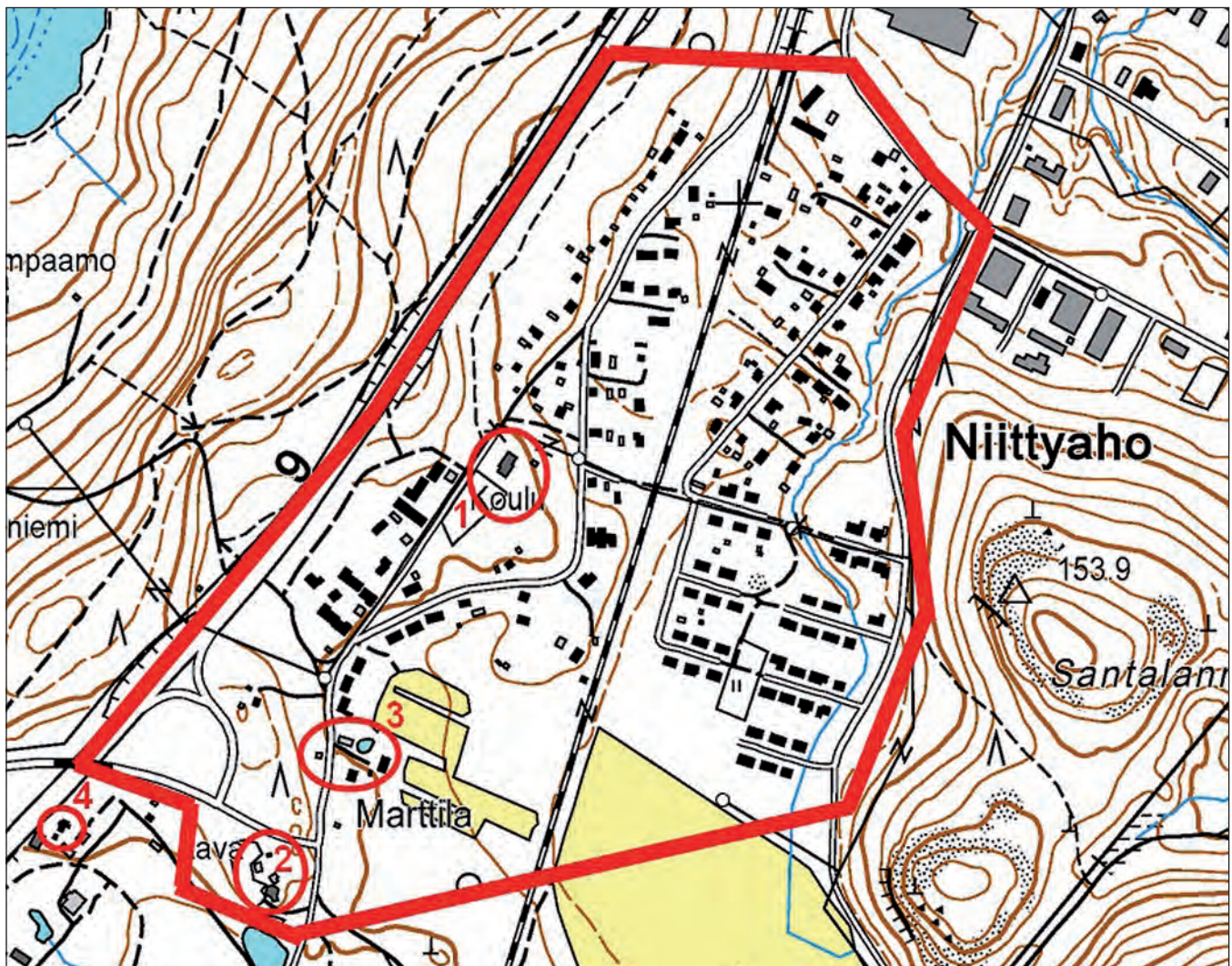
Kotirannan alue kartoitettiin kokonaisuutena taajamamaisena asuinympäristönä. Alueelta tutkittiin yksittäisenä kohteena Muuramen ensimmäinen rivitalo. Lisäselvityksiä tulee tehdä tarvittaessa seuraavista kohteista: Yrjölä ja sen ympäristö, Vuorenlahden ranta-alueet sekä Elämänkaari-päiväkoti ja vanhus-ten hoitokoti.



As Oy Muuratrinne Muurame on Muuramen ensimmäinen rivitalo, joka valmistui Kotirantaan vuonna 1967. Se on ainut toteutunut rakennus Arkkitehtuuritoimisto Murtosaari, Vuorela & Co:n Kotirantaan suunnittelema suuremmasta kokonaisuudesta, johon kuului rivitaloja ja omakotitaloja. Tämän vuoksi rakennus on paikallisesti historiallisesti merkittävä. Kohde edustaa laadukasta 1960-luvun rivitalorakentamista.



Niittyaho





Niittyaho on Muuramen yleiskaava-alueen eteläisin osa valtatie yhdeksän itäpuolella. Keskustasta sinne kertyy matkaa noin neljä kilometriä. Alueella on kolme kokoojatietä Havutie, Santalantie ja Keihästie (lännestä päin lukien). Näistä teistä erkanee lyhyitä, päättyviä tonttiteitä, jotka johtavat talojen pihoihin. Lisäksi alueella on liikenteeltä keskeltä katkaistu Männikkötie, jonka varrella on Niittyahon koulu. Asuinalueen halki kulkeva Tampere-Jyväskylä -rautatie jakaa alueen kahteen osaan, länsi- ja itäosaan. Siten rata on myös pitkälle määritellyt alueen kaavoittamista ja myöhempää rakentamista. Rautatien alitse kulkee kevyenliikenteen alikulku Hannanpolun ja Järvitien välillä.

Niittyahon asuinympäristö on historiallisesti kerroksellista, etenkin Niittyahon länsipuoli. Alueella on omakotirakentamista aina 1900-luvun alkuvuosikymmenistä sotien jälkeiseen aikaan ja nykypäiväänkin saakka. Niittyahossa sijaitsee vanhaa asutusta, mutta alueen asutus ja rakennuskanta kasvoivat heti sodan jälkeen, kun alueelle rakennettiin Niittyahon koulu ja Hiekkarinteen tanssilava sekä jälleenrakennuskauden omakotitaloja pääasiassa Havutien varteen. Osa Niittyahon länsiosan rakennuksista on tehty 1960- ja 1970-luvun kuluessa Havutien läheisyyteen. Myös Santalantien varrella sijaitsee 1960-luvun pienimuotoisia, matalia ja loivasti harjakattoisia puusta rakennettuja tyyppitaloja, jotka edustavat hyvin kyseisen vuosikymmenen rakentamista. Merkittäväksi pientaloalueeksi Niittyaho alkoi muodostua, kun alue kaavoitettiin 1970-luvulla. Muuramessa tarvittiin tuolloin uusia asuinalueita kasvavalle väestölle. Niittyahon itäpuolelle laadittiin rakennuskaava toimitusinsinööri Matti Jylhän toimesta vuonna 1977 ja vuotta myöhemmin länsipuolelle. Uusia tontteja muodostui oikeastaan vain itäpuolelle. Länsipuolen kaava tähtäsi lähinnä vallitsevan tilanteen laillistamiseen. Itäpuolelle syntyi 1970-luvun lopun ja 1980-luvun pientaloasutusta. Maisemallisesti hienon kokonaisuuden alueelle muodostavat Keihästiestä erkanevien asuntoteiden alussa sijaitsevat useat niin sanotut käkikellotalot. Niittyahossa on myös yksittäisiä uusia rivitaloja ja omakotitaloja 1900-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä ja 2000-luvun alusta. Kaavamuutoksia alueelle ei ole juuri tehty.

Vuoden 2012 inventointikohteet:

- 1. Niittyahon koulu*

Vuoden 1986 inventointikohteet:

- 2. Hiekkarinteen tanssilava*
- 3. Marttila*
- 4. Tarhala*



Kohteet Niittyahossa

Inventoinnissa Niittyahon alueelta ei noussut esiin yksittäisiä kohteita, vaan alueen kulttuurihistorialliset arvot tulevat juuri pientalorakentamisen kerroksellisuudesta ja kokonaisuuksista. Niittyahon koulun osalta kartoitettiin lähemmin koulun myöhemmät muutokset. Muita vuoden 1986 inventointikohteita alueella sijaitsi yhteensä neljä, joista yhtä ei paikannettu (Heinämaa).

Niittyahon koulu sijaitsee Niittyahon asuinalueella mäen päällä Männikkötien varressa. Koulu on 1950-luvun alun monikerroksinen, rappauspintainen ja harjakattoinen rakennus, jossa toimii esikoulu ja koululuokat. Siihen liittyy kiinteästi 2000-luvulla rakennettu uudet ruokailutilat, aulan ja korkean liikuntasalin sisältävä laajennus. Laajennussuunnitelmat laati rakennusarkkitehti Seppo Ollikainen Arkkitehtuuritoimisto Koponen ja Ollikainen Oy:stä. Vanha kansakoulurakennus kuului jo vuoden 1986 inventointiin, jonka yhteydessä se arvioitiin historiallisesti merkittäväksi. Vanhalla osalla on lisäksi rakennushistoriallisia arvoja julkisivujen ollessa varsin alkuperäisessä asussa. Varsinkin 1950-luvun yksityiskohdat, vanhat ikkunat, tiilimuuraukset ja roiskerappaus, kertovat ajan tyyppillisestä rakentamisesta ja arkkitehtuuri-ihanteista.



Muuramen eteläisen eritasoliittymän läheisyydessä sijaitseva **Hiekkarinteen tanssilava** inventoitiin vuonna 1986 kulttuurihistoriallisesti merkittävänä tanssilavakulttuurin kohteena. Alueella sijaitsee nykyään lavarakenus (1952), kahvilarakenus, lipunmyyntikoju, konttirakennelma, ulkokäymälä, grillikatos sekä kevytrakenteinen tarjoilualueena toimiva rakennus. Harvinaistuvaa rakennusperintöä edustavan kohteen historialliset arvot ovat edelleen olemassa.





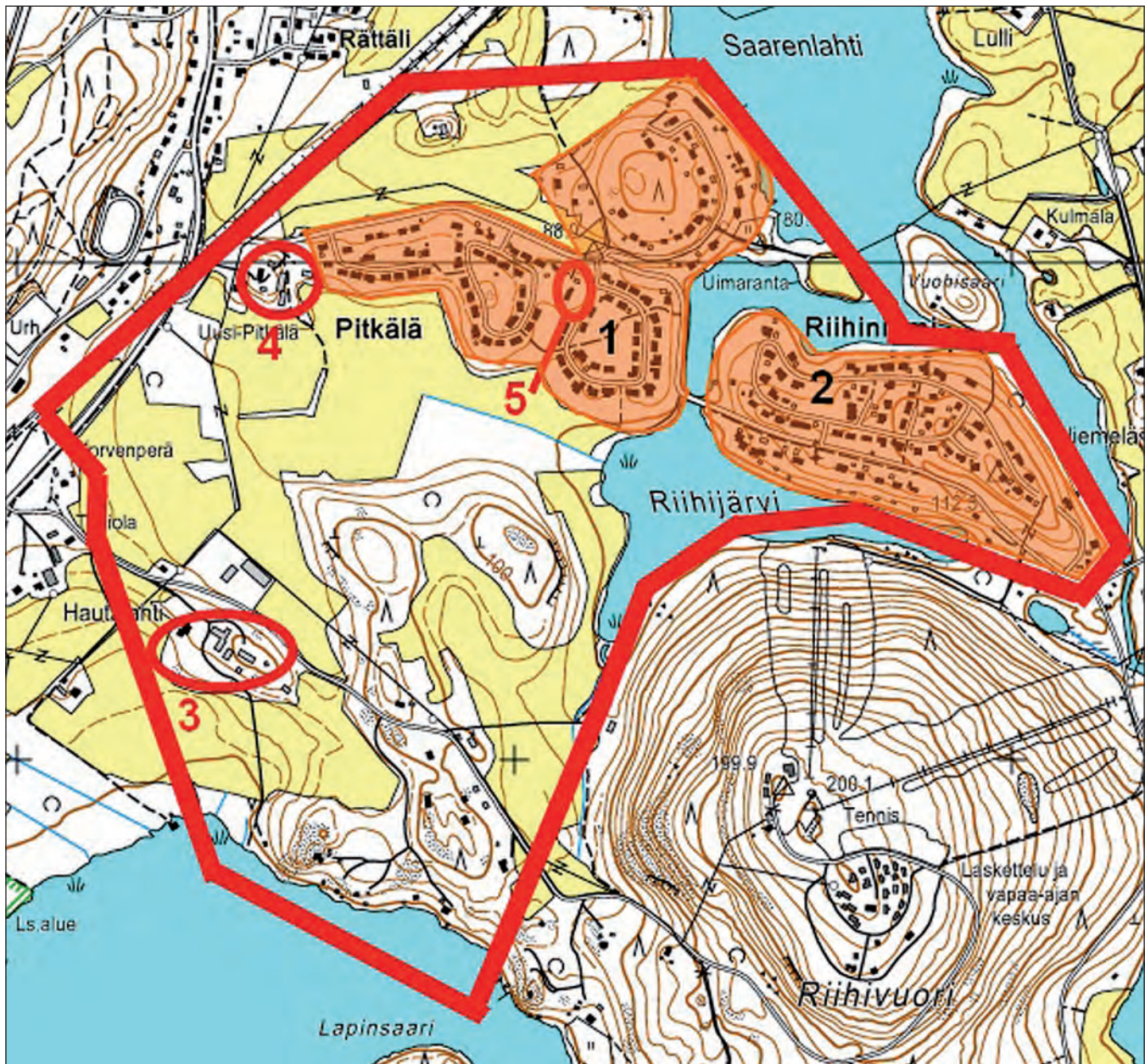
Havutien eteläpäässä sijaitseva **Marttila** on vuonna 1930 valmistunut maatilan pihapiiri, josta on jäljellä enää vanha asuinrakennus ja navetta. Tontin laidalla sijaitsee myös vuonna 1984 valmistunut uusi asuinrakennus. Kohde on säilynyt hyvin, mutta kaipaa kunnostusta. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde on esimerkki 1930-luvun maatilan pihapiiristä, ja se arvioitiin historiallisesti merkittäväksi.



Tarhala on 1920-luvulla rakennettu puurunkoinen asuinrakennus, joka sijaitsee valtatie vieressä eteläisen eritasoliittymän läheisyydessä. Vuonna 1986 kohde inventoitiin esimerkkinä 1900-luvun alkupuolen rakentamisesta ja arvioitiin historiallisesti merkittäväksi. Tämän jälkeen kohdetta on peruskorjattu ja sen ulkomuoto on muuttunut, joten sen paikalliset kulttuurihistorialliset arvot ovat vähentyneet

Pitkälä

Muuramen kaava-alueiden osa-aluejaon mukainen Pitkälän alue käsittää Pitkälän ja Riihiniemen asuinalueen, Riihivuorentien alkupään sekä näiden alueiden väliin jäävän peltoaukean. Jaakkolan ja Pitkälän rajana on Jämsä-Jyväskylä -rautatie. Radan suuntaisesti kulkee myös sähkölinja. Pitkälän alueen sisällä sijaitsee myös Riihijärvi, joka tarjoaa monelle omakotitalolle omarantaisen tontin. Maastonmuodoiltaan alue on paikoitellen alavaa ja tasaista. Saarenlahden ja Riihijärven luona maasto on kuitenkin kumpuilevampaa, mikä on vaikuttanut myös kaavoitukseen. Asuinalueet sijoittuvat monin paikoin mäen rinteille ja järven rannoille. Alue on pitkälti rakentunut periaatteella ”koti kukkulalla” ja ”joka niemehen, notkoon, saarelmaan kodin tahtoisin nostattaa”. Alueen kaavoittamisessa on pidetty myös tärkeänä



kaukomaiseman säilymistä, ja alueen pellot ja vesistöt toimivat asukkaiden ”henkireikinä”.

Pitkälän ja Riihiniemen asuinalueet ilmentävät suomalaista ihannetta kodista järven rannassa ja siten jatkavat pitkää perinnettä asutuksen sijoittumisesta rantamaisemiin. Pitkälä edustaa 1980-luvun lopun ja 1990-luvun asuinalueita, ja Riihiniemi on esimerkki vuosituhaten vaihteen pientalorakentamisesta. Vanhat maatilat kuusiaitoineen tuovat historiallista kerroksellisuutta ja ilmeikkyyttä Pitkälän alueelle. Maisemallisesti merkittävät alueen pellot levittäytyvät Saarenkylätien ja Riihivuorentien väliselle alueelle ja kertovat

Asuinalueet:

1. Pitkälä
2. Riihiniemi

Vuoden 1986 inventointi-kohteet:

3. Hautalahti
4. Uusi-Pitkälä
5. Vanha-Pitkälä



Muuramen menneisyydestä maaseutukylänä. Varsinkin Riihivuorentieltä tien alussa Hautalahteen avautuva näkymä vanhoine maatiloineen on hieno osa Muuramen kulttuurimaisemaa.

Pitkälän asuinalue sijaitsee Pitkälän luoteisnurkassa, lähinnä Jaakkolaa. Aikoinaan alue on kuulunut Lullin talolle, ja myöhemmin 1930-luvulla alueen maat ovat kuuluneet pääasiallisesti Pitkälän talolle. Peltomaalle rakentuneella Pitkälän asuinalueella sijaitseekin vielä kaksi muuramelaista vanhaa tilaa, Uusi-Pitkälä ja Vanha-Pitkälä. Ne erottuvat muusta alueesta jyhkeine ja korkeine kuusiaiioineen, jotka tuovat taloille ja niiden pihoilta arvokkuutta ja historiallista ilmettä. Asuinalueeksi kunnan omistukseen tullut Pitkälä kaavoitettiin 1980-luvun loppupuoliskolla. Kaavan laati arkkitehti Kauko Lahti. Alueen rakennuskanta on pääosin 1980-luvun lopulta ja 1990-luvun alusta. Alueelle laadittiin myös rakennustapaohjeet, jotka noudattelevat 1980-luvun ihanteita. Kattomuodoksi määriteltiin harjakatto, ja katemateriaaliksi punainen tiilikate tai tiilen muotoon profiloitu pelti tai rakennuslevy. Harjakatosta voitiin poiketa vähäisissä rakennuksen osissa kuten erkkereissä, ulokkeissa ja torneissa. Julkisivujen päämateriaaliksi määriteltiin tiili, mutta Harjupitkäläntiellä on myös kolme kellertävän väristä hirsitaloa poikkeuksena tästä määräyksestä. Muuten alue on muodostunut hyvin pitkälle laadittujen ohjeiden mukaisesti. Julkisivujen pääasiallinen materiaali on etelässä punatiili valkoisin, puisin yksityiskohdin, ja pohjoisessa rakennusten yleisilme on vaalea. Yleisilmeeltään erilaisten rakennustapaohjeiden alueiden rajat kulkevat useimmiten teiden mukaisesti, joten tyypillistä Pitkälän alueelle on rakennusten erilainen väritys eri puolilla teitä. Myös tonttien istutuksiin otettiin kantaa, mm. pihlajaa ja omenapuuta suositeltiin istutuksiin, ja ”karsinamaista” tontin rajaustapaa oli vältettävä. Alueesta onkin muodostunut varsin vehreä ja monimuotoinen.

Saarenlahdentien varren asuinalue eli Pitkälän asuinalueen pohjoisin osa (Pitkälä-Hongisto) muodostettiin 1990-luvun alussa kunnaninsinööri Tapio Jauhaisen laatiman kaavan avulla. Tätä ennen alueella sijaitsi noin kymmenkunta rakennusta, joista suurin osa lienee ollut loma-asuntoja. Kotimäenpolulla sijaitsi myös vakituista asutusta, tien varressa on edelleen rintamamies-talo. Tarkoituksena kaavoituksessa oli lisätä kunnan tarjoamia asuintontteja. Lomarakennuspaikat muutettiin pientaloasutukseksi. Alueelle on rakennettu



ajalle tyypillisiä punatiiliverhoiltuja ja valkoisin puuosin detaljoituja harjakattoisia taloja, joissa on erkkereitä, torneja ja muita erikoisia yksityiskohtia. Tämän jälkeen rakentaminen on jatkunut 2000-luvulla.

Riihiniemi on Muuramen viimeisimpiä asuinkäyttöön kaavoitettuja alueita. Se sijaitsee Pitkälän jatkona, ennen Saarenkylää olevalla, Riihivuoreen liittyvällä niemekkeellä. Riihiniemi on pääasiallisesti omakotitaloaluetta, mutta alueella sijaitsee myös kolme rivitaloa. Riihiniementiellä on vanha aidattu pihapiiri, Riihelä, jonka asuinrakennus on tehty 1940-luvulla. Vanhassa kartassa 1930-luvulta alue on merkitty kuuluvaksi Lullin talolle. Tuolloin alue oli pääasiallisesti metsämaata, mutta itäkärjessä oli peltoa. Vasta alueen kaavoitus 1990-luvun lopussa muutti alueen ympäristön metsäisestä, kumparemaisesta niemekkeestä uudehkoksi asuinalueeksi. Alue on rakentunut kahdessa osassa, mikä näkyy myös alueen tiestössä. Vuonna 1998 hyväksytyn Riihiniemen asemakaavan laati arkkitehtitoimisto Kauko Lahti Oy. Kaava koski Riihiniemen alueen länsiosan, Riihiniementien varren alueita. Kunnan omistamalle maalle laaditulla kaavalla toteutettiin osayleiskaavan rakenteita ja tavoitteita täydentämällä Pitkälän pientalovaltaista asuinalueutta uudella pientaloalueella. Kaavaa laajennettiin 2000-luvulla niemen itäosassa kunnan kaavoitusarkkitehti Julia Virtasen tekemällä asemakaavalla. Muuramelaiseen tapaan rakennustapaohjeet alueelle olivat melko joustavia, jotta yksilöllisiä ratkaisuja voitiin toteuttaa. Yhtenäisyyttä ja harmoniaa luotiin yhtenäisillä julkisivujen sävyillä ja kattokaltevuuksilla. Uuden alueen rakentaminen suunniteltiin alkavaksi vuonna 2008. Rakentamista ohjasivat erilliset rakentamistapaohjeet aikaisemman Riihiniemen asuinalueen mallin mukaisesti. Alueelle rakennetaan edelleen.

Kohteet Pitkälässä

Tutkimuksen myötä Pitkälän alueelta ei noussut esiin yksittäisiä inventointikohteita, vaan alueen kulttuurihistorialliset arvot tulevat taajamarakentamisen leviämisestä ja ajallisesti yhtenäisestä alueesta. Myös vanhat tilakeskukset ja alueella sijaitsevat pellot luovat alueelle historiallista kerroksellisuutta ja kertovat siten Muuramen menneisyydestä maaseutukylänä.



• Vuoden 1986 inventointikohteet



Hautalahti on erotettu vuonna 1777 Saaren talosta. Se sijaitsee Riihivuorentien varressa aidalla erotettuna. Tilan päärakennus on ilmeisesti rakennettu 1800–1900-luvun vaihteessa. Rakennuksen ulkomuoto on vuosien varrella muuttunut paljon, mutta vanha, erikoinen kattomuoto on vielä olemassa. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde arvioitiin historiallisesti merkittäväksi. Kohteen tuolloin määritellyt paikalliset arvot ovat vielä olemassa. Lisäksi Hautalahti on osa Riihivuorentien varren maalaismaista maisemaa, joten sillä on maisemallista merkitystä.



Uusi-Pitkälä on lohkaistu Lullista lohkaistusta Pitkälän tilasta 1870-luvulla. Tilakeskuksessa on useampia rakennuksia, joista vanhimmat ovat tilan perustamisen ajoilta olevat aitat. Rakennuksia ympäröi korkea kuusiaita, joka erottaa pihapiirin ohi kulkevasta Saarenkyläntiestä. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde kuului opiskelijoiden tutkimisiin kohteisiin, joten sitä ei ole arvoitettu. Kohteella on kuitenkin paikallis-historiallista merkitystä yhtenä Muuramen suurista maataloista, joiden pelloille uusi taajama-asutus on syntynyt. Lisäksi kohteella kuusiaitoineen on maisemallista merkitystä vielä paikoitellen maalaismaaisessa ympäristössä.

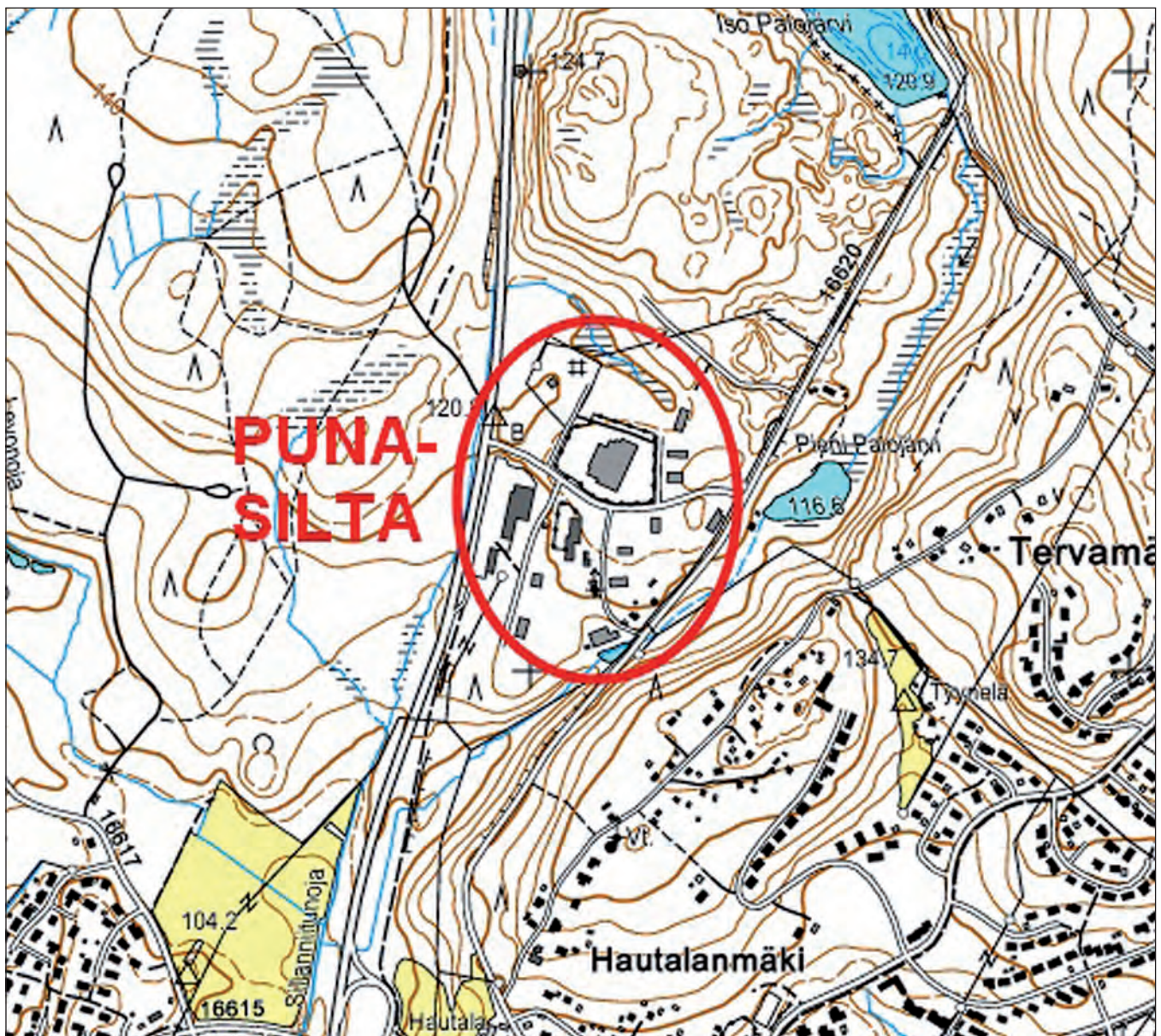


Vanha-Pitkälä on yksi Muuramen vanhimmista asuinpaikoista. Se on esiintynyt jo vuonna 1539 Lulli-Pitkälä -nimisenä. Saarenkyläntien varressa, Pitkälän asuinalueen keskellä sijaitsevaa pihapiiriä ympäröi korkea kuusiaita. Nykyinen asuinrakennus on Suomen maatilat II:n kirjan mukaan rakennettu vuon-



na 1890, mutta omistajan tutkimusten mukaan rakennus olisi rakennettu vasta vuonna 1924. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde arvoitettiin paikallishistoriallisesti merkittäväksi sen edustaessa 1800–1900-luvun vaihteen talonpoikaista rakennusperinnettä. Kohteella kuusiaiatoineen on lisäksi maisemallista merkitystä vielä paikoitellen maalaismaisessa ympäristössä.

Punasilta





Punasillan teollisuusalue sijaitsee maisemallisesti tärkeällä paikalla valtatien varrella ja Hautalanmäen välissä keskustaajaman pohjoisosassa. Valtatienvarressa sijaitsee pitkänomainen Muuramen Autotalo, jonka takaa alkaa 2000-luvulla syntynyt teollisuusalue. Punasillasta pyritään rakentamaan vetovoimainen liike- ja teollisuusaluekokonaisuus Jyväskylän läheisyyteen. Alueella toimivia yrityksiä ovat mm. John Crane Safematic Oy, Mateco Oy ja Sani/Sanisystems Oy.

Punasillan alue on kuulunut aikoinaan Hautalan tilalle. Kunta osti alueen 1950-luvulla kunnalliskodin sijoituspaikaksi. Paikan katsottiin olevan kuitenkin liian kaukana, joten se nimettiin jo tuolloin kunnan teollisuusalueeksi. Alueesta myytiin hehtaari Kohon huonekalutehtaalle ja loput Jyväskylän Autotalo Oy:lle. Nykyisin Muuramen Autotalona tunnettu yritys aloitti toimintansa vuonna 1965 ja loi tuolloin 70 uutta työpaikkaa Muuramen kuntaan.

Punasillan yrityspuiston asemakaava hyväksyttiin vuonna 2005. Kaavoitusta varten kunta hankki Autotalon ympäristöstä, Punasillantien pohjoispuolelta lisää maata yritys- ja teollisuustoimintaa varten. Uudelleen linjattu Punasillantie muodostaa alueelle kokoojatien, jonka ympärille yritysten hallimaiset rakennukset sijoittuvat. Alue rakentui nopeasti. Myös Punasillan yrityspuistoksi kutsuttua aluetta laajennettiin kovan kysynnän vuoksi jo vuonna 2009 pohjoiseen päin. Uusi alue on kuitenkin vielä rakentumatta.

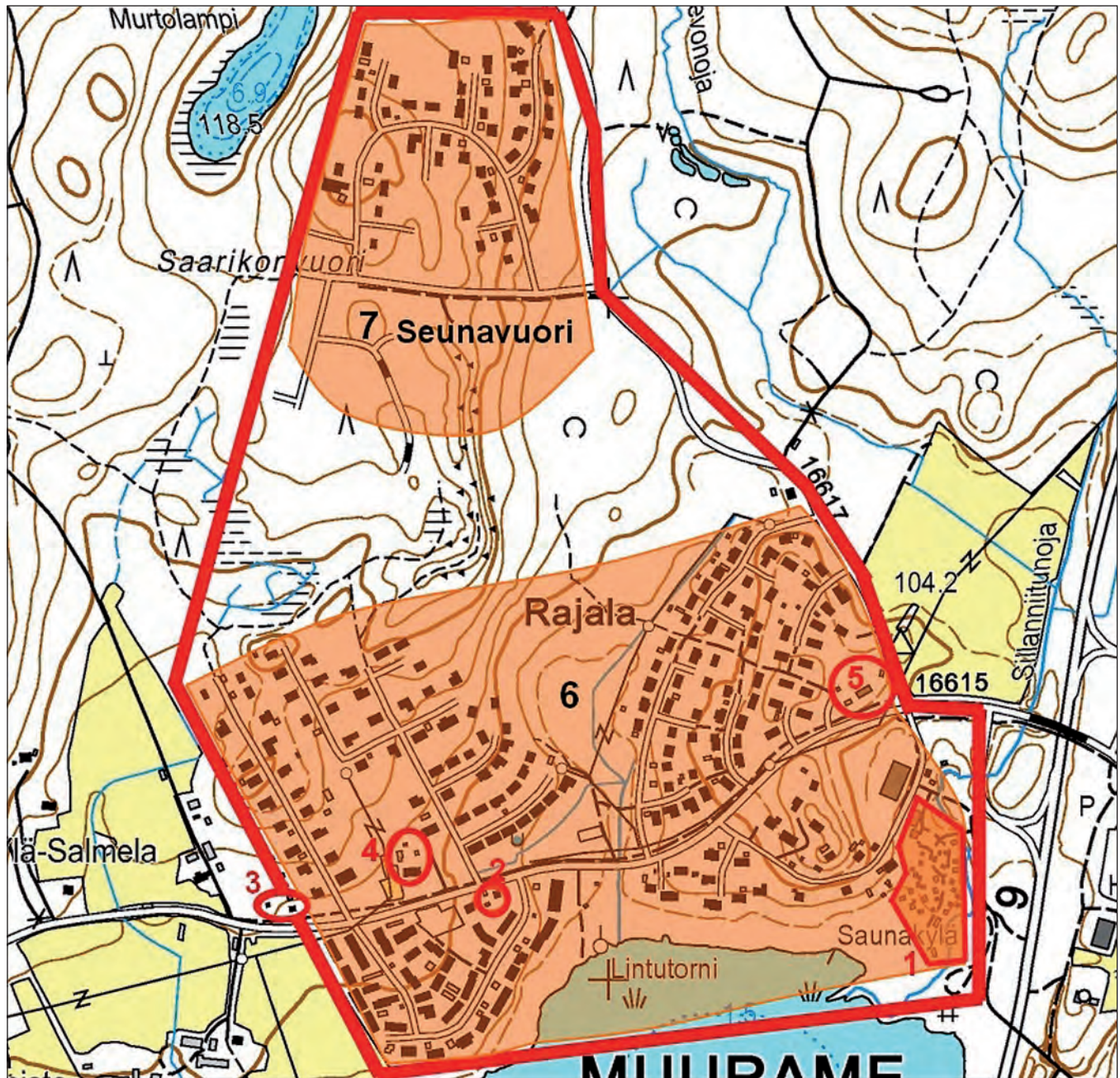
Punasilta sijaitsee Muuramen keskustaajaman pohjoisosassa.



Muuramen Autotalo toi vuonna 1958 uusia työpaikkoja kuntaan. Liikerakennuksen kuvasi Seppo Turpeinen 1970-luvulla. Keski-Suomen museo.



Rajala



Rajalan alue sijaitsee Muuramen keskustataajaman luoteisnurkassa valtatie 1:n länsipuolella. Maaston muodoiltaan Rajalan alue on pohjoiseen päin nousevaa, mäkistä maastoa. Alueen halki sen eteläosassa kulkee paikallistie Isolahdentie, josta erkanee myös Seunavuoreen vievä Pyppöläntie. Alue sisältää Rajalan ja Seunavuoren asuinalueet. Rajalan asuinalue alkoi rakentua 1980-luvulla Muuramenlahden pohjoisrannoille. 2000-luvulla syntynyt Seunavuoren asuinalue sijaitsee Rajalan asuinalueen pohjoispuolella mäenrin-

Vuonna 2012 inventoidut kohteet:

1. Saunakylä

Vuonna 1986 inventoidut kohteet:

2. Peltomaa, 3. Porttila, 4. Rajala, 5. Saarikko

Asuinalueet:

6. Rajala, 7. Seunavuori



teessä alueen pohjoisimmassa osassa. Pientaloasutuksen lisäksi alueella on valtatie tuntumassa Rajalan päiväkoti ja koulu sekä sen naapurissa Muuramen Saunakylä. Saunakylän siirtoa pois Muuramen kunnasta suunniteltiin vuonna 2012. Pyyppöläntietä pitkin pääsee myös Muurame Golf:n kentälle, mutta sen syrjäisen sijainnin vuoksi aluetta ei käsitelty tämän tutkimuksen yhteydessä.

Rajalan asuinalue käsittää kaksi toisistaan erillistä pientaloasutusaluetta: itäinen alue, jossa sijaitsevat päiväkoti ja koulu sekä Saunakylä, ja läntinen alue, joka on pelkästään asuinkäytössä. Alueen tiestö koostuu Isolahdentiestä ja Pyyppöläntiestä, jotka toimivat alueen kokoojateinä. Muuten tiet ovat pistomaisia, päättyviä asuntoteitä. Aikoinaan alue on kuulunut Muuramenlahden eräsijalle, jolle muodostui uuden ajan alussa Mikkolan kantatalo. 1930-luvulla Rajalan alueella oli nykyisen Isolahdentien varteen rakentunut tienvarsiasutusta pienistä maataloista. Rajalan alue oli siis enimmäkseen peltoa. Taajamamaista asutusta alkoi syntyä alueen luoteisnurkkaan jo 1960-luvun puolesta välistä lähtien. Rajalan kaavoitus alkoi vasta 1980-luvulla.

Rajalan asuinalueen rakentumiseen ja suunnitteluun on vaikuttanut paljon 1980-luvun alussa perustettu Saunakylä, jonka myötä alkoi alueen suunnitelmallinen kaavoittaminen 1970–80-lukujen vaihteessa. Kaavoitustyö eteni vaiheittain arkkitehti Kauko Lahden suunnittelemana. Vuonna 1981 hyväksyttiin Rajala I -kaava, joka koski alueen luoteisnurkkaa, sekä Saunakylän alueen kaava. Rajala I -kaavan alueella oli jo ennen kaavan laatimista pääasiassa 1970-luvulla rakennettuja taloja, joten alueelle syntyi seuraavan vuosikymmenen omakotitaloasutusta täydennysrakentamisena. Vuosien 1982 ja 1983 vaihteessa sai lainvoiman niin sanottu Rajala II -alueen rakennuskaava, joka koski Rajalan itäistä aluetta ja Isolahdentien eteläistä puolta pois lukien jo Saunakylälle kaavoitetut alueet. Kaava-alue käsitti myös Mertämäentien alueen, jossa oli jo olemassa eri-ikäistä rakennuskantaa. Myös Saunakylän ja matkailun käyttöön varattiin kaavassa laaja matkailu- ja virkistyspalvelujen alue, johon liittyi erilaisia kaupallisia palveluita. Vuonna 1988 tämä alue muutettiin Sulunsalmen asuinalueeksi Saunakylän pysyessä suunniteltua pienimuotoisempana. Sulunsalmi lähti heti rakentumaan ja rakentaminen on jatkunut näihin päiviin saakka. Rajala edustaa eri osa-alueineen 1980–2000-luvun rakentamista.



Vaiheittain edennyttä kaavoitusta suunniteltiin tarkasti laadittujen tiukahkojen rakennustapaohjeiden avulla alueesta on rakentunut arkkitehtonisesti yhtenäinen. Alueen vanha asutus muodosti uudelle rakentamiselle tietyt rajat, joten alueen länsiosan, Isolahdentien pohjoispuolen sekä Mertamäen ympäristöistä muodostui historiallisesti kerroksellisia. Myös maastonmuodot asettivat rakentamiselle ääriiviivat. Rakennustaiteellisesti yhtenäisin ja siten merkittävin alue sijaitsee kaarevasti Isolahdentien ja Puuppulantien risteyksessä, sen pohjoispuolella. Lännessä se rajautuu laakson viherkaistaleeseen. Alueen eteläpuolen rakennusten väriytyksessä koostuu vaaleasta tiilijulkisivusta ja tummista puuosista, mutta pohjoisosassa julkisivujen väriytyksessä on punainen. Alueen rakennuksiin liittyy läheisesti myös kaavamääräysten ohjeistamat vapaamuotoiset pihastutukset. Rajalan asuinalueen keskelle suunniteltiin myös monimuotoista ja vehreää virkistysaluetta, jossa olisi ollut kasvimaata-alue sekä pallo- ja leikkikenttä, jääkiekkokenttä ja pulkkamäki. Alueelle suunniteltiin lisäksi pienempiä leikkialueita ja marjapensaita. Tämä suunnitelma ei ole kuitenkaan toteutunut, vaan asutuksen välisellä puistoalueella sijaitsee vain leikkikenttä.

Seunavuori on Muuramen keskustan luoteisin asuinalue. Asuinalue sijaitsee Saarikonvuoren alueella Pyyppöläntien länsipuolella rajautuen etelässä Rajalan asuinalueeseen. Asuinalueiden välillä on metsävyöhyke. Seunavuoren kaavoitus käynnistyi vuoden 2003 alussa, ja asemakaava hyväksyttiin vuonna 2005. Alueen läpi kulkee kokoojatienä Saarikontie, joka jakaa alueen kahteen osaan: pohjoispuoli on melkein kokonaan rakentunut Saarikonrinne - nimisen tien ympärille, ja eteläosan rakentuminen on alkanut. Alueen tiet muodostavat 2000-luvun tapaan lenkkejä ja kaarteita. Alueen rakennuskanta koostuu 2000-luvun talotehtaiden erilaisista talomalleista, joiden arkkitehtuuri ja julkisivujen muodot ja väriytyksessä vaihtelevat. Ainoastaan kattokulmat ovat samoja. Alue jakautuu kattoväriytyksen perusteella pohjois-eteläsuunnassa kahtia. Itäpuolella katot ovat punaisia ja länsipuolella mustia. Yleisvaikutelmaltaan alue on kuitenkin yhtenäinen, pienimuotoinen omakotitaloalue.

Uutena 2000-luvun asuinalueena Seunavuori kertoo Muuramen jatkuvasta väkiluvun kasvusta. Alueen rakennustaiteellisia arvoja on vaikea määrittää, mutta verrattuna muihin samanikäisiin alueisiin Muuramessa Seunavuori on arkkitehtuuriltaan yhtenäinen. Siten se muodostaa Saarikonvuoren rinteille



näkyvälle paikalle maisemallisesti ja taajamakuvallisesti tärkeän alueen.

Kohteet Rajalassa

Inventointialueella sijaitsevat vanhat inventointikohteet Peltomaa, Porttila, Rajala ja Saarikko. Uutena kohteena Rajalan alueelta nousi tutkimuksen kohteeksi Muuramen saunakylä. Myöhemmin inventoitavia mahdollisia kohteita ovat Rajalan päiväkoti ja korttelikoulu sekä Muurame Golf.

• Vuoden 2012 inventointikohteet



Muuramen Saunakylä sijaitsee aivan valtatie 9:n varrella Rajalan alueen itäosassa. Vuonna 1983 käyttöön vihitty Saunakylä on historiallisia saunoja esittelevänä näyttelynä valtakunnallisesti ainutlaatuinen. Se esittelee suomalaisen savusaunan teknistä ja rakennushistoriallista kehitystä. Saunojen lisäksi alueella sijaitsee kievari- ja paviljonkirakennukset, jotka on suunnitellut Arkkitehtuuritoimisto Anna-Maija ja Martti Jaatinen. Vuonna 1997 rakennuksiin tehtiin korjauksia arkkitehti Risto Vuolle-Apialan laatimin suunnitelmin. Saunakylä on paikallisesti merkittävä kohde, joka teki yhdessä Riihivuoren kanssa Muuramesta valtakunnallisesti tunnetun paikkakunnan. Rakennustaiteellista ja -teknistä merkitystä alueella on saunoihin liittyvän rakennusperinnön tallentajana. Saunakylän rakentaminen vaikutti myös Rajalan asuinalueen suunnittelun ja käyttöönottoon.



• Vuoden inventointikohteet 1986

Peltomaa sijaitsee Isolahdentien varressa lähellä Rajalaa eli vanhaa pappilaa. Asuinrakennus on ilmeisesti rakennettu 1920-luvulla. Muistitiedon mukaan Peltomaa on ollut Saarikon torppa. Vuoden 1986 in-



ventoinnin yhteydessä kohde arvioitiin historiallisesti merkittäväksi Isolahdentien varressa jäljellä olevana 1900-luvun alkupuolen mäkitupa-tyyppisenä rakennuksena.

Porttila sijaitsee aivan Rajalan alueen länsirajalla Isolahdentien varrella. Vuonna 1925 rakennettu asuinrakennus piharakennuksineen arvioitiin vuoden 1986 inventoinnin yhteydessä historiallisesti arvokkaaksi esimerkkinä 1920-luvun pientalona.

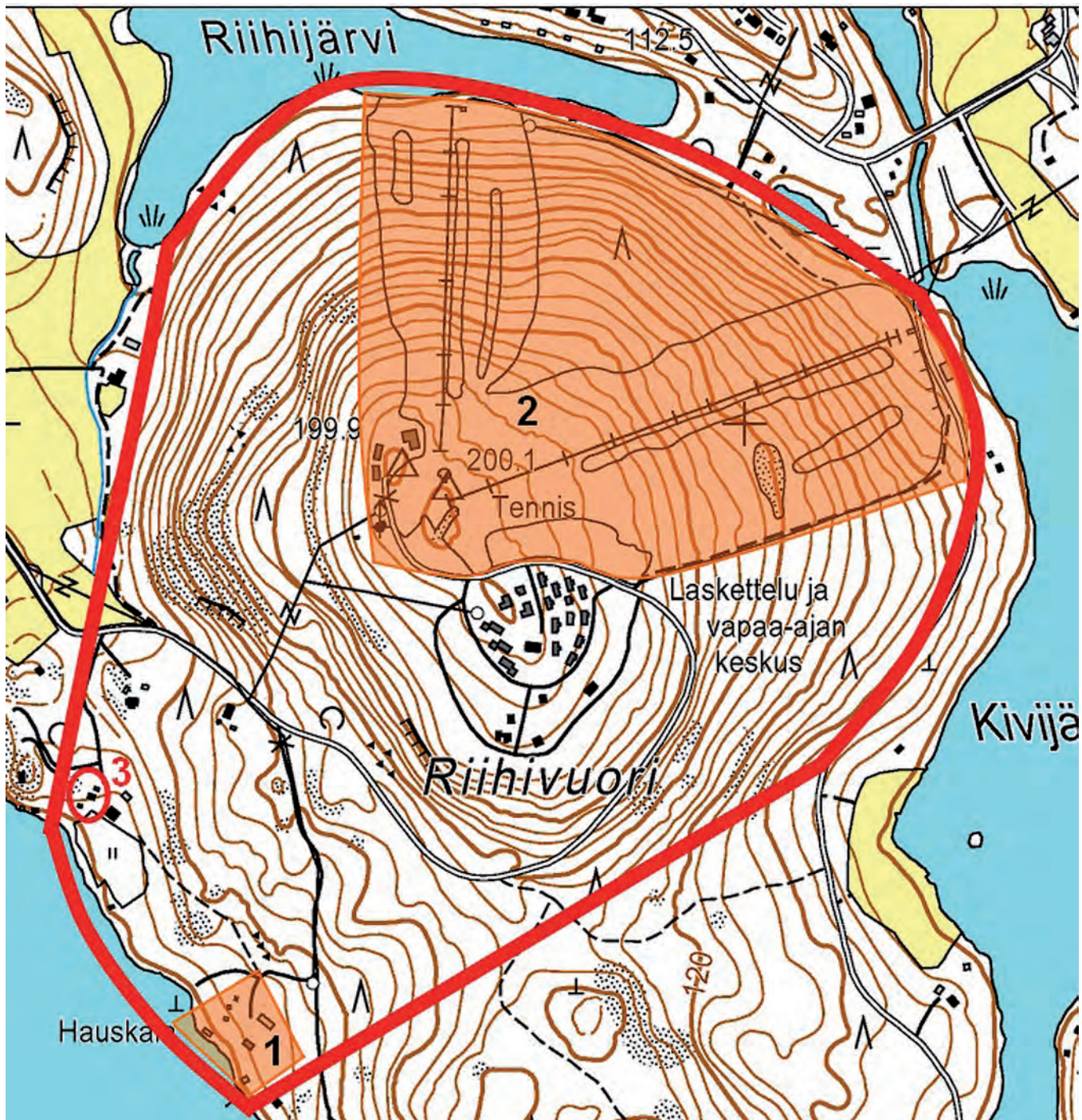
Isolahdentien varressa sijaitseva **Rajala** on Muuramen vanha pappila. Tila on 1800-luvun ensivuosisikymmenellä perustettu Mäkelän talon torppa, joka kasvoi vauraaksi taloksi 1900-luvun alkupuolella. Vuonna 1922 tila myytiin pappilaksi. Täältä ajalta ovat myös tilan jäljellä olevat piharakennukset. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde arvioitiin historiallisesti merkittäväksi torppa- ja pappilakautensa vuoksi.

Saarikko on 1700-luvun loppupuolella Hietalasta halottu osatalo. Tilan päärakennus on rakennettu vuonna 1911, ja sen lisäksi pihamaalla sijaitsee hirsisiä aittoja. Muuramen kunta osti Saarikon tilan vuonna 1978, ja peruskorjauksen jälkeen päärakennus toimi Saunakylän toimisto-, ravintola- ja huoltorakennuksena. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde on arvioitu historiallisesti merkittäväksi melko hyvin vuosisadan alkupuolelta ulkoasunsa säilyttäneenä maatilan päärakennuksena.





Riihivuori



Vuoden 2012 inventointi-kohteet:

1. Hauskala
2. Riihivuoren hiihtokeskus

Vuoden 1986 inventointi-kohteet:

3. Kylmänen

Riihivuori on maisemallisesti tärkeä alue Muuramen kunnassa. Tämä laajalle alueelle maisemallisena kiintopisteenä toimivan mäen päältä avautuvat huikeat näköalat Muuramen keskustaajamaan. Riihivuoren alue sijoittuu Pitkälän alueen viereen, Päijänteeseen työntyvälle niemekkeelle. Alueelle johtaa



kokoojatieenä Riihivuorentie, joka erkanee Teollisuustiestä. Riihivuorentien varressa on hyvin eri-ikäistä asutusta sekä pelto- ja metsäalueita, jotka kuitenkin tien alussa kuuluvat Pitkälän osa-alueeseen. Riihivuorentie jatkuu aina Riihivuoren päälle kiertäen jyrkkiä mäenrinteitä. Tien päässä sijaitsevat Riihivuoren laskettelukeskuksen rakennukset ja pohjoispuolella laskettelurinteet. Laen eteläpuolelle jää puolestaan loma-asuntoalue, joka sijoittuu lenkin muodostavan Riihipolun varrelle. Nykyinen loma-asutus muodostuu pääasiallisesti hirsimökeistä, jotka luovat alueelle omaleimaisen ilmeen. Loma-asuntoja sijaitsee myös rivitalomaisissa, puuverhotuissa rakennuksissa. Riihipolun eteläpuolelle on kaavoitettu toinen tie, Riihilenkki, joka on vasta rakentumassa tienä ja mökkiasutuksena. Riihivuoren laskettelukeskuksen omistaa Riihivuori Oy. Mökkejä alueella omistaa, hallinnoi ja vuokraa vuonna 2012 seuraavat yritykset: Riihivuoren Lomamökit Oy (Riihivuoren lomakylä), Riihivuoren vuokramökit ja DM Vip -mökkivuokraus. Myös Himoslomat Oy toimii alueella. Riihivuori Oy omistaa Muuritulkku-nimisen kelomökin mökkialueelta.

Riihivuoren alue on ollut ennen Riihivuoren hiihtokeskuksen rakentamista metsämaata. Ainoastaan Päijänteen rannassa on ollut pienimuotoista asutusta ja myöhemmin myös kesämökkiasutusta. Vasta 1980-luvulla alueelle

Riihivuori on maisemallinen kiintopiste Muuramen taajamakuvasa.





tuli enemmän toimintaa, kun Riihivuoren päälle rakennettiin laskettelurinne rakennuksineen ja mökkeineen. Vuonna 1985 arkkitehti Kauko Lahti laati Riihivuoren osayleiskaavan. Kaava-alue ulottui pohjoisrinteiltä Riihivuoren laen kautta Hautalahden rantaan, jolloin myös Hauskalan alue tuli yleiskaavan piiriin. Muutaman vuoden toiminnassa olleen laskettelukeskuksen saaman laajan suosion myötä katsottiin, että Riihivuoren suunnitelmallinen kehittäminen oli tärkeää niin Muuramen kunnalle kuin koko Keski-Suomelle. Asemakaava alueelle laadittiin kuitenkin vasta vuonna 2000 uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä.

Kohteet Riihivuoressa

Uusia inventointikohteita Riihivuoren alueelta nousi esiin kaksi kappaletta: Hauskala ja Riihivuoren hiihtokeskus. Riihivuoren itärannoilla sijaitsee lisäksi kaksi vanhaa inventointikohdetta, Rantala ja Siiri Salmisen mökki, mutta nämä kohteet rajautuivat inventointialueen ulkopuolelle.

• Vuoden 2012 inventointikohteet



Hauskala on entinen Kansallis-Osake-Pankin työntekijöilleen rakentama vapaa-ajanviettopaikka Hautalahden rannassa. Alueella sijaitsee kaksikerroksinen, hirsirakenteinen päärakennus (1939), pitkänmallinen piharakennus (1980), kaksi eri-ikäistä rantasaunaa ja viisi pientä mökkiä (1967). Jyväskyläläinen arkkitehti Jorma Paatola on suunnitellut alueen uudemman saunan (1962).

Riihivuoren hiihtokeskus on yksi Keski-Suomen kuudesta hiihtokeskuksesta. Se sijaitsee Riihivuoren päällä, jonne se sijoittuu Riihivuorentien ja lakialueen pohjoispuolelle. Vuonna 1981 käyttöönotetun hiihtokeskuksen alueella on nykyään paikoitus- ja karavaanarialueiden lisäksi Ravintola Riihikelon rakennus, Hotelli Vuorikelo, kota ja rakentumassa ole-



va Aplodi-teatteri sekä Riihivuoren itä- ja pohjoisrinteet hisseineen ja hissiasemineen. Rakennukset suunnitteli arkkitehti Antero Pättö Helsingistä. Riihivuoren hiihtokeskuksen miljöössä sijaitsee myös Riihivuoren lomakylän loma-asunnot, mutta ne eivät kuulu hiihtokeskukseen. Riihivuoren hiihtokeskus on kulttuurihistoriallisesti merkittävä kokonaisuus. Se kertoo ajasta, jolloin hyvinvointivaltion rakentamisen myötä ihmisten vapaa-aika ja kulutus lisääntyi. Lisäksi alueella on maisemallista merkitystä. Kohde on ehdolla maakunnallisesti arvokkaaksi ympäristöksi. Arvio vahvistuu inventointiprojektin päätyttyä vuonna 2014.

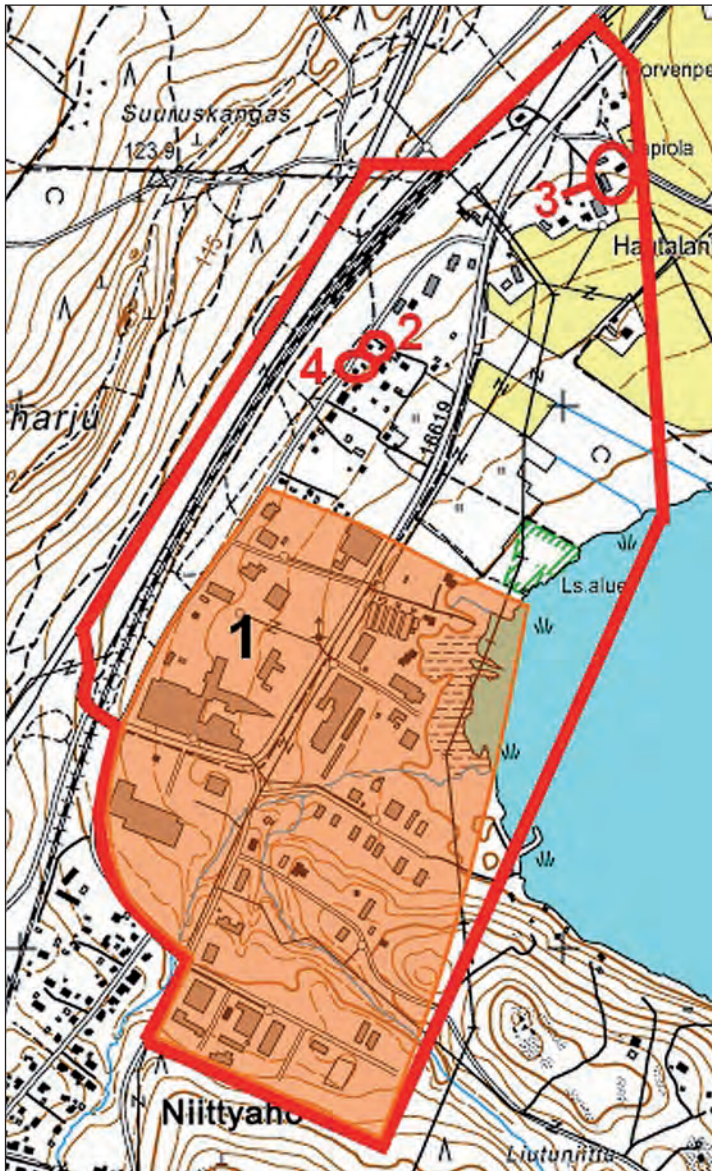
- Vuoden 1986 inventointikohteet

Kylmänen on muistitiedon mukaan vanhemmilta osiltaan 1800–1900-lukujen vaihteesta oleva hirsinen asuinrakennus piharakennuksineen. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde on arvioitu historiallisesti merkittäväksi vuosisadan alkupuolen pienviljelystilana. Kohde on edelleen olemassa Riihivuorentien varressa, Hautalahden rannassa. Sen läheisyyteen on rakennettu uusi omakotitalo piharakennuksineen.





Teollisuuskylä ja Korvenkyläntie



Vuoden 2012 inventointi-kohteet:

1. Teollisuuskylä eli Business Park

Vuoden 1986 inventointi-kohteet:

2. Kankaala
3. Tapiola
4. Uutela

Muuramen Teollisuuskylä ja Korvenkyläntien asuinalue sijaitsevat 9-tien itäpuolella Muuramen eteläosassa Niittyahon sekä Pitkälän ja Jaakkolan asuinalueiden välissä. Teollisuuskylän ja Korvenkyläntien alueet kuuluivat aikoinaan Saaren talolle, josta lohkottiin maa-alueita eri taloille, kuten Kankaanperälle ja Hietapohjalle tai pienemmille taloille. Nykyisin alueen vanhinta kerrostumaa edustavat Korvenkyläntien varren asuintalot. Teollisuutta alueelle alkoi tulla 1960-luvun keskivaiheilla, mutta Teollisuuskylän kaavoitus käynnistettiin vasta 1970-luvun puolivälissä. Vastustuksen takia rakennuskaava hyväksyttiin vasta 1980-luvun puolella. Kaava-alue käsitti vain Teollisuuskylän alueen, koska Korvenkyläntien asukkaat vastustivat kaavan laatimista omalle alueelleen. Myöhemmin alueelle on tehty pari kaavamutosta, joilla on laajennettu teollisuusaluetta tai muutettu sen sisäisiä järjestelyjä. Teollisuuskylän ja Korvenkyläntien asuinalueen muodostamaa inventointialuetta hallitsee Teollisuuskylän ympäristö. Asuinalue on ikään

kuin jäänyt teollisuusalueen varjoon. Samalla se on oma rajattu kokonaisuus inventointialueen sisällä ja tuo alueelle ajallista kerroksellisuutta.

Inventointialueella sijaitsee uusia ja vanhoja asuintaloja, lähinnä alueen pohjoisosissa. Asuinalue sijoittuu Korvenkyläntielle, josta lähtee päätyviä pihateitä Hautalahtea kohti. Alueen vanhimmat talot ovat Kankaala ja Uutela 1920–1930-luvuilta. Lisäksi alueella sijaitsee jälleenrakennuskauden taloja 1940- ja 1950-luvuilta sekä uudempaa rakennuskantaa lähinnä 1960–80-luvuilta. Teollisuusrakentaminen inventointialueella keskittyy enimmäkseen alueen eteläosiin, mistä on myös hyvät liikenneyhteydet 9-tielle. Aivan alu-



een pohjoisosissa on myös teollisuustontteja. Alueen yleisilmettä kohottavat kokoojatieenä toimivan Teollisuustien varren erilaiset istutukset. Teollisuuskylän ja 9-tien välistä kulkee Jyväskylä-Jämsä -rautatie. Alueella sijaitsee myös Vapo Oy:n kaukolämpölaite ja LNI Verkko Oy:n vuonna 1991 käyttöön otettu sähköasema. Korvenkyläntien ja Teollisuustien risteyksen pohjoispuolella sijaitseva laite on sähkönsiirron kannalta olennainen osa sähköverkkoa, ja se syöttää sähköä Muuramen alueen lisäksi Korpilahdelle ja Kärkistensillalle asti. Teollisuuskylän alueella sijaitsee myös rakennustyyppejä, joissa on yhdistetty asuin- ja liiketoimintaa.

Kohteet Teollisuuskylän ja Korvenkyläntien alueella

Teollisuuskylän ja Korvenkylän alueelta inventoitiin aluekokonaisuutena käsitelty Teollisuuskylä eli Business Park. Lisäksi alueella sijaitsee kolme vanhaa inventointikohtetta: Tapiola, Kankaala ja Uutela. Alueella sijaitsee kuitenkin myös muita vanhempia rakennuksia, kuten esimerkiksi Tapiolan lähellä sijaitseva Korvenperä.

• Vuonna 2012 inventoitukohteet

Muuramen Teollisuuskylä eli Business Park sijaitsee 9-tien itäpuolella Muuramen eteläosassa Niittyahon sekä Pitkälän ja Jaakkolan asuinalueiden välissä. Kaavoitettu Teollisuuskylä sijaitsee Yrittäjätien ja Nokkatien-Kankaanperäntien välisellä alueella. Maakuntakaavassa Teollisuuskylä on merkitty maakunnallisesti merkittäväksi teollisuus- ja varastoalueeksi. Alue on merkittävä myös Muuramen historian kannalta. Alueen suunnitelmallinen kehittäminen ja teollisuuden kasvu ovat olleet luomassa nykyaikaista Muuramea jo neljän vuosikymmenen ajan. Yritystoiminnan lisääntymisen myötä Muurame on kasvanut myös asukasluvultaan ja siten se vältti pakkoliitokset ympäröivien kuntien kanssa 1960-luvulla.



Harvia Oy on yksi Teollisuuskylän pitkäikäisimmistä yrityksistä. Teollisuuskylän tapaan tehdasrakennus on monimuotoinen useiden laajennusten vuoksi.

Muuramen Teollisuuskylä kehittyi kunnan määrätietoisen elinkeinopolitiikan myötä 1960-luvulta alkaen. Kunta osti Kankaanperän tilan ja myöhemmin pääosan Hietapohjan tilasta. Näin haltuun saadulle noin sadan hehtaarin maa-alueelle kunta päätti perustaa teollisuusalueen, minne se alkoi järjestelmällisesti houkutella vanhoja ja uusia yrityksiä. Ensimmäiset yritykset muuttivat alueelle jo 1960-luvun puolivälissä, mutta virallisesti Teollisuuskylä perustettiin vuonna 1972. Rakennuskaava laadittiin alueelle vasta 1980-luvun alussa. Alueen kaavoittamisella ja kaavamääräyksillä kunta pyrki luomaan hyvät edellytykset yritysten toiminnalle huomioimalla kuitenkin viihtyisän ympäristön.

Teollisuuskylässä sijaitsee enimmäkseen korkean teknologian yrityksiä ja metallialan yrityksiä. Työpaikkoja alueella on noin tuhat. Jyväskylässä taide- ja taikomona aloittanut, nykyään kiukaita valmistava, Harvia Oy muutti Teollisuuskylään vuonna 1972. Erilaisia mittareita valmistava Kytölä Oy puolestaan muutti alueelle vuonna 1973. Nokka-Yhtiöt Oy on maan johtavia maatalo- ja metsätaloukskoneiden sekä



hydraulisyhintereiden valmistajia. Monena Oy on vuonna 1962 perustetun Muuramen Metalli Oy:n työn jatkaja naulakoiden ja myymäläkalusteiden valmistajana. Alueen teollisuusrakentaminen on hallimaista ja monimuotoista. Varsinkin suurimpien yhtiöiden omistuksissa olevat rakennukset ovat kokeneet monia laajennuksia ja muutoksia. Rakennukset alueella ovat enimmäkseen matalia, yksikerroksisia ja harjakattoisia halleja, joiden yleisin julkisivumateriaali on pömpelti. Alueelle on ominaista myös värikkyys: eri yhtiöiden rakennukset ovat väritykseltään erilaisia, ja julkisivuissa on pitäydytty puhtaissa perusväreissä.

- Vuoden 1986 inventointikohteet

Korvenkyläntien varressa sijaitseva **Kankaala** on vuonna 1922 rakennettu asuinrakennus, jonka pihassa sijaitsee sauna. Vuoden 1986 inventoinnin yhteydessä se arvioitiin historiallisesti merkittäväksi esimerkkinä 1920-luvun pientalorakentamisesta. Kohteen paikalliset arvot ovat edelleen olemassa. Kohde kuuluu pienimuotoiseen Korvenkyläntien asuinympäristöön, jossa sijaitsee eri-ikäistä rakennuskantaa.



Tapiola sijaitsee Riihivuorentien alussa. Nimismies Hokkanen siirsi päärakennuksen nykyiselle paikalleen Muurameen vuonna 1928, josta lähtien se toimi nimismiehen virka-asuntona ja kansliana. Vanhasta Tapiolan tilasta on jäljellä enää päärakennus, ulkorakennus (1959) ja leikkimökki (1959). Tontille on lisäksi rakennettu yritysten matalia toimitiloja. Nykyiset omistajat ovat vuonna 2012 kunnostamassa taloa. Vuonna 1986 kohde arvioitiin historiallisesti arvokkaaksi. Inventoinnissa mainitut rakennustaiteelliset





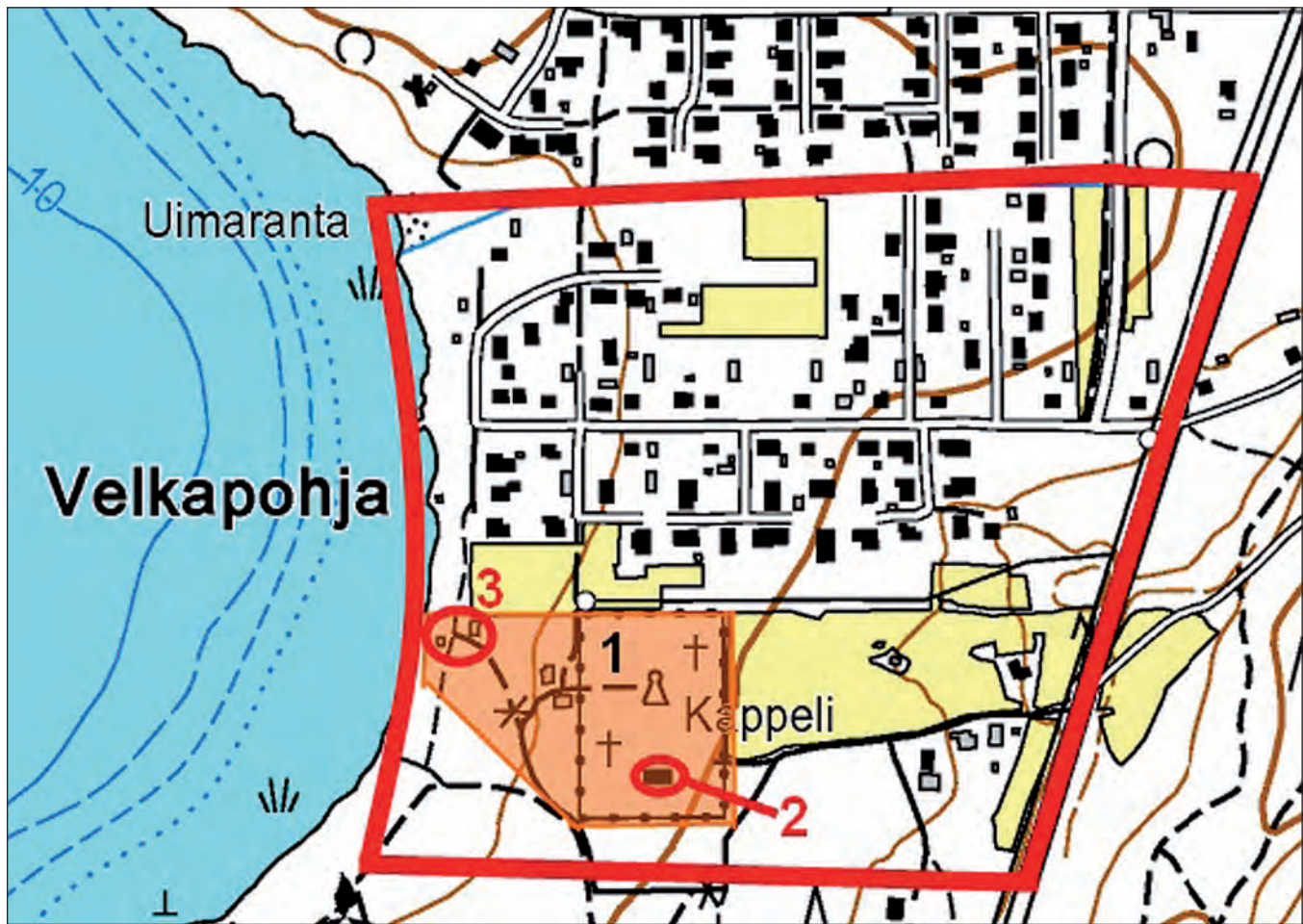
ominaispiirteet ovat hävinneet eri kunnostustöiden yhteydessä. Tilaa ympäröi kuusiaita, ja kohde liittyy Riihivuorentien maalaismaiseen ympäristöön.

Uutelan hirsinen, 1935–36 rakennettu asuinrakennus sijaitsee Korvenkyläntien varressa Kankaalan viereisessä. Vuoden 1986 inventoinnissa kohde arvioitiin historiallisesti merkittäväksi esimerkkinä 1930-luvun pientalorakentamisesta. Kohde kuuluu myös pienimuotoiseen Korvenkyläntien asuin ympäristöön, jossa sijaitsee eri-ikäistä rakennuskantaa.

Velkapohja

Velkapohja sijaitsee Muuratjärven rannassa 9-tien länsipuolella Verkkoniemen naapurialueena. Kaavoitettu, suorakulmainen asuinalue on Velkapohjan pohjoisosassa ja liittyy puistovyöhykkeen kautta Verkkoniemen asutukseen. Asuinalueen eteläpuolella sijaitsee Muuramen seurakunnan hautausmaa siunauskappeleineen sekä seurakuntamaja hautausmaan välittömässä läheisyydessä. Hautausmaan ja valtatie väliin jää vanhan maatilan pihapiiri hirsisine piharakennuksineen. Maaston muodoiltaan alue on suhteellisen alavaa, mutta Muuratharjun läheinen sijainti tuo alueen eteläosaan mäntyvoittoisen metsäalueen. Lisäksi sijainti Muuratjärven rannassa on antanut mahdollisuuden sijoittaa sekä uimaranta että laivalaturi Velkapohjan rantamaisemaan.

Velkapohjan kokoojatie toimii Renkkelintie, joka idässä yhdistyy suoraan valtatiehen. Renkkelintiestä eroavat suurimmaksi osaksi suorat tonttitiet. Hautausmaalle johtaa oma tiensä, Kappelintie, joka yhdistyy suoraan valtatiehen. Ajotienä Peltolantie yhdistää Velkapohjan ja Verkkoniemen asuinalueet toisiinsa. Rakennuskaavassa tie on suunniteltu jatkumaan hautausmaalle asti. Hieno maisemallinen yksityiskohta on Renkkelinitietä reunustava aiemmin yhtenäinen koivukuja. Velkapohjalle leimaa antava puukuja säilytettiin 1980-luvulla kaavan laadinnan yhteydessä. Siten Renkkelintie on pysynyt samanlevyisenä kuin 1950-luvulla.



Velkapohjan alue on aikoinaan kuulunut Lullin taloon. Ennen sotia alue oli pääasiassa peltomaata, jonka omistajina olivat Iso-Jaakkola ja Wähä-Jaakkola. Muuramen kirjan mukaan asutus laajeni heti sodan jälkeen Velkapohjaan, jonne osoitettiin asuinpaikkoja rintamamiehille ja siirtolaisille. A. Ahlström Oy:n omistaman Iso-Jaakkolan tilan maista halottiin maa-alueita maahankintalain mukaisesti. Jälleenrakennuskauden talot sijoituivat symmetrisesti tien varteen: pää- ja ulkorakennus sijaitsivat lähellä tietä, kun taas suuri piha-alue levittäytyi pitkänä rakennusten taakse. Siten Velkapohja oli varsin leimallinen jälleenrakennuskauden alue. Omistajat alkoivat myydä rakennuspaikkoja omistamistaan suurista tonteista jo 1960- ja 1970-luvuilla esimerkiksi Nätiläntien ja Tarvoinpolun läheisyydestä. Jälleenrakennuskauden talojen sekaan tuli matalia pientaloja.

Velkapohjan rakennuskaava hyväksyttiin maaliskuussa 1983 pitkällisen kaavaprosessin jälkeen. Kaavan laatijoina toimivat maanmittausinsinööri Tapio Toropainen ja tekniikan ylioppilas Matti Laitio. Kaava ei ole toteutunut

Vuoden 2012 inventointi-kohteet:

1. Muuramen hautausmaa-alue
2. Siunauskappeli
3. Seurakuntamaja



laajamittaisesti, mutta uutta rakentamista alueelle tuli Varsitien päähän Lapapolun ja Piikkipolun varteen sekä Viikatetien päähän. Alueelle laadittiin kaavan yhteydessä myös rakentamistapaohjeet, joissa Velkapohja on jaettu eri alueisiin. Uudisrakentaminen pyrittiin sopeuttamaan jo olemassa olevaan rakennuskantaan. Seuraava rakennusvaihe koitti vasta 2000-luvulla, jolloin syntyi Hankotien ja Kututien asutus.

Velkapohjan alue on sodanjälkeisen pika-asutuksen tuloksena käyttöön otettu tasainen peltoaukea. Asutustoiminnan jälkeen alue on rakentunut täydennysrakentamisen myötä. Siten alueen ominaispiirteinä on ajallinen kerroksellisuus ja alue ei muodosta arkkitehtonisesti yhtenäistä aluetta. Velkapohjassa on kuitenkin jäljellä jälleenrakennuskaudelle ominaisia taloja suurine pihoinnein, mutta rakennusten alkuperäinen asu on muuttunut myöhemmissä korjauksissa. Hienoja maisemallisia yksityiskohtia on vielä jäljellä, esimerkiksi Viikatetietä reunustavat kaksi samanlaista punaista piharakennusta. Uhkana jälleenrakennuskauden talojen suurille tonteille ja piharakennuksille on kuitenkin nykyinen kaava, joka mahdollistaa tonttien pilkkomisen täydennysrakentamiselle. Alueelle leimallinen yksityiskohta on Renkkelintien varressa oleva koivukuja.

Kohteet Velkapohjassa

Velkapohjan alueella ei sijaitse yhtään vuoden 1986 inventointikohdetta. Uutena kohteena alueelta nousi esiin Muuramen seurakunnan hautausmaa ja sen läheisyydessä olevat seurakunnan rakennukset. Muuramen hautausmaainventointi on tehty vuonna 1992.



Muuramen seurakunnan hautausmaa rakennuksiin sijaitsee Muuratjärven rannan tuntumassa Velkapohjan asuinalueen eteläpuolella osoitteessa Kappelintie 4. Hautausmaata ympäröi osittain kuusiaita, osittain koivu-kuusiaita. Portilta lähtevää käytävää reunustaa koivukuja, jonka vasemmalle puolelle sijoittuu siunauskappeli. Hautausmaalla sijaitsee kansalaissodan muistomerkki, johon on liitetty toisen maailmansodan muistolaatta. Rakennuksia alueel-



la ovat 1970-luvun siunauskappeli, jota muutettiin vuonna 1997, kaksi varastorakennusta 1990-luvulta ja aivan hautausmaan takana seurakuntamaja saunoineen 1960-luvulta.

Siunauskappeli on paikallisesti historiallisesti merkittävä rakennus. Rakennusarkkitehti Mikko Lintulan suunnittelema rakennus valmistui vuonna 1971, mutta sitä laajennettiin ja muutettiin vuonna 1997 Lintulan suunnitelmin. Arkkitehtuuriltaan jo muuttunut rakennus edustaa pikemminkin 1990-luvun puuarkkitehtuuria kuin 1970-luvun tiukkaa suorakulmaista arkkitehtuuria. Sisätilat ovat vielä vanhan kappelin osalta pääosin alkuperäisessä 1970-luvun ilmeessään ja siten kappeli on merkittävä tila rakennuksessa. Sisätiloissa on jäljellä 1970-luvun yksityiskohtia, kuten olkikudospintainen alttariseinä, muiden seinien puupanelointi sekä kattorakenteiden näkyminen ja ikkunoiden rytmitys julkisivussa. Aulatilojen hiljentymisalue puupanelointineen ja naulakkotilojen puusäleiköt kuvastavat 1990-luvun puun aseman nousua rakennusmateriaalina.



Muuramen seurakunnan **seurakuntamaja** sijaitsee aivan Muuratjärven rannassa hautausmaan takana. Arkkitehti Helmer Stenrosin vuonna 1960 suunnittelema ja Viktori Tammisen rakentama seurakuntamaja on suorakulmaisen mallinen, loivaharjakattoinen ja vihreän värinen rakennus, jota on laajennettu 2000-luvulla. Laajennusosassa sijaitsee muun muassa uudet WC-tilat. Seurakuntamajan lisäksi rannassa sijaitsee hirsinen sauna ja Muuramen kirkon vanha ulkokäymälä. Rakennuksella ja ranta-alueella on historiallista merkitystä seurakunnallisena paikkana.





Verkkoniemi



Vuoden 2012 inventointi-kohteet:

1. Muuratkoti, 2. Nallinkallio

Vuoden 1986 inventointi-kohteet:

3. Ainola, 4. Honkaranta,
5. Martinmaa, 6. Penttilä
7. Ruotsala, 8. Verkkoniemi

Verkkoniemi oli 1700-luvulla jaettu Lullin, Saaren eli Penttilän ja Jaakkolan kesken. Yhteismaalla on jo 1760-luvulta lähtien sijainnut Lullin talon Verkkoniemen torppa, joka itsenäistyi vuonna 1802. Toinen tila alueella oli Penttilä. Verkkoniemi rakentui verkkaisesti ja siellä sijaitsi hyvin pitkään vain muutama asuintalo. Alue oli suureksi osaksi peltoa ja metsää. Ennen alueen kaavoittamista Muuratjärven rannassa sijaitsi jo kuusi vanhaa loma-asuntoa.



Muuratjärventien varressa Muuratjärven rannassa sijaitsevat arkkitehti Matti Hämäläisen perheelleen suunnittelema vaatimaton hirsirakenteinen Martinmaan saunamaja ja arkkitehti Olavi Kivimaan itselleen 1960-luvulla suunnittelema kesämökki.

Verkkoniemen asuinalue on historiallisesti paikallisesti merkittävä, koska se on ensimmäinen Muuramen keskustaaajaman kaavoitettu alue. Verkkoniemen rakentuminen pientaloalueeksi alkoi 1970-luvulla, kun kunta osti maata alueen kolmelta suurelta tilalta tarkoituksenaan myydä ne edelleen rakennustontteina. Verkkoniemeen rakennettiin jo kaavoitustyön aikana poikkeusluvin neljä rivitaloa ja useita kymmeniä omakotitaloja. Aluksi toimitusinsinööri Matti Jylhän laatima rakennuskaavasunnitelma koski koko Verkkoniemen aluetta ja Velkapohjaa, mutta vuonna 1974 hyväksytty kaava käsitti vain Verkkoniemen eteläisen osan, Verkkoniementien varren aina Kolkkapolkuun saakka sekä Viikkilänraitin ja Penttilänraitin eteläisen osan. Verkkoniemen pohjoisosan asemakaava ei saanut hyväksyntää. Kaavoitetun alueen pohjoisosaan syntyi tämän vuoksi Viikkilänraitin, Yläpaulantien ja Alhontien alueelle varsin erikoisia suorakulmaisia mutkia, koska tiet alueella olivat alkujaan suunniteltu asuntoteiksi. Kokoojateiksi alueelle suunniteltiin Verkkoniementie ja Penttilänraitti, jotka yhdistyvät Peltolantielle. Muuten tiet alueella ovat lähinnä suoria ja päättyviä tonttiteitä, jotka ovat kuitenkin yhteydessä toisiinsa jalankulkuväylien kautta. Umpikujilla on pyritty estämään läpiajoliikennettä ja siten rauhoittamaan asuinalueita. Kortteleiden väliin jätettiin puistoalueita, ja Yläpaulantien ja Alhontien risteyksessä sijaitsee myös palloilu- ja leikkikenttä.

Verkkoniemen rakennuskanta on suureksi osaksi 1970-luvulla ja sen jälkeen rakentunutta matalaa pientaloasutusta. Arkkitehtuuriltaan ja väritykseltään Verkkoniemen rakennuskanta on hyvin vaihtelevaa. Verkkoniementien varren asutus kuvastaa hyvin 1970-luvun matalan rakentamisen ihanteita. Uusi rakennustyyli, matala ja vaakasuuntainen, aiheutti myös Pentti Hautalan mukaan puheenaihetta kylällä: ihmeteltiin, milloin talot rakennetaan loppuun, kun pellolle on ilmestynyt vain perustuksia. Tällä viitattiin juuri talojen mataluuteen, koska aikaisemmin tällaisia taloja ei näin suuressa määrin ollut rakennettu Muurameen. Alueelta on myös muutama esimerkki kyseisen ajan tyypillisistä väreistä: Verkkoniementien varresta löytyy täysin keltainen ja



täysin vihreä talo.

Verkkoniemen tavanomaisesta rakentamisesta poikkeaa Verkkoniementien loppupää ja Penttilänraitin varren asutus. Verkkoniementien loppupäässä sijaitsee kuusi jyrkkäharjakattoista omakotitaloa niin sanottaja käkikellotaloja. Nämä 1970- ja 1980-luvun rakennukset muodostavat tien päähän oman alueensa. Kaava näiden talojen alueelle laadittiin vasta niiden rakentamisen jälkeen. Verkkoniemeen suunniteltiin kaavoituksen myötä myös julkisia toimintoja 1970-luvulla: päiväkotia, korttelikoulu ja kioski sijoitettiin Penttilänraitin varrelle. Näitä rakennuksia ei alueelle toteutettu, vaan alueen asemakaava muutettiin 1990-luvulla pientaloasutusta varten. Näin Penttilänraitin varrelle syntyi kyseisen vuosikymmenen asutusta, ja alue poikkeaa Verkkoniemen 1970-luvun asutuksesta.

Kohteet Verkkoniemessä

Verkkoniemen alueelta uusia inventointikohteita nousi esiin kaksi, Muuratkoti ja Nallinkallio. Lisäksi alueella sijaitsee vielä yhteensä kuusi vanhaa kohdetta: Ainola, Honkaranta, Martinmaa, Penttilä, Ruotsala ja Verkkoniemi. Mahdollisia myöhemmin inventoitavia kohteita ovat esimerkiksi Verkkoniementien pienet työläismökit ja rannan mökkiasutus.

• Vuoden 2012 inventointikohteet



Lahnapolun päässä sijaitseva **Muuratkoti** on Muuramen kunnan omistama 1970-luvun loppupuolella valmistunut omakotitalo, jossa toimii nykyään integroitu erityispäivähoito. Rakennuksen on rakennuttanut merkittävän muuramelaisen yrityksen Safematic Oy:n perustaja Alpo Ikonen perheelleen 1970-luvulla. Suunnitelmat laati oululainen Arkkitehtuuritoimisto Paavo Karjalainen. Kohde on rakennustaiteellisesti merkittävä yksilöllinen, ympäristöstään poikkeava rakennus, mutta sisätilat ovat muuttuneet paljon erilaisen käytön myötä. Rakennus on tällä hetkellä pois käytöstä sisäilmaongelmien vuoksi. Kohde on eh-



dolla maakunnallisesti merkittäväksi rakennukseksi, mutta arvio vahvistuu inventointiprojektin päätyttyä vuonna 2014.

Nallinkallio eli Jyväskylän kaupunginarkkitehtina ja Keski-Suomen läänin lääninarkkitehtina toimineen Olavi Kivimaan perheelleen suunnittelema saunamaja sijaitsee näkyvällä paikalla Verkkoniemessä Muuratjärven rannassa. Rakennuksessa esiintyy paljon Kivimaaalle tyypillisiä ratkaisuja, kuten rakennusosien mittasuhteet, luonnonkivipinnat ja vaakaraitainen tiiliverhous. Lisäksi rakennukseen liittyy tietty koikeellisuus: rakennuksen tilaratkaisut ja rakenteet tehtiin uusilla 1960-luvun ideoilla ja materiaaleilla. Saunamaja kuvastaa myös 1960-luvun elintason nousua ja kesämökkien lisääntymistä. Kivimaan saunamaja pihapiireineen on kulttuurihistoriallisesti, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas rakennettu ympäristö. Se on hyvin tyypillinen ja alkuperäisenä säilynyt 1960-luvun vapaa-ajan rakennus. Kohde on ehdolla maakunnallisesti merkittäväksi rakennukseksi, mutta arvio vahvistuu inventointiprojektin päätyttyä vuonna 2014.



• Vuoden 1986 inventointikohteet

Viikkilänraitin varrella sijaitseva **Ainola** on 1920-luvulla rakennettu hirsinen asuinrakennus. Rakennuksen on vuokratilaksi rakennuttanut Verkkoniemen tilan isäntä Onni Nisula, koska hän halusi maidonostajia tilansa läheisyyteen. Kohde on myös Verkkoniemen vanhimpia pieniä asuinrakennuksia. Vuoden 1986 inventoinnissa se arvioitiin edellä mainittujen seikkojen vuoksi historiallisesti merkittäväksi.





Honkaranta sijaitsee Muuratjärventien alussa järven rannassa. Muistitiedon mukaan tontilla on asuttu jo 1920–1930-luvulta lähtien, mutta kohde muutettiin vuonna 1957 kesäasunnoksi. Vuoden 1986 inventoinnin yhteydessä kohde arvioitiin historiallisesti merkittäväksi sen ollessa yksi vanhoista muuramelaisista huvilapaikoista.



Muuratjärven rannassa sijaitseva **Martinmaa** on erotettu vuonna 1939 Verkkoniemen tilasta, jolloin tontille rakennettiin pieni, yhden huoneen mökki kesäasunnoksi. Vuoden 1940 tienoilla arkkitehti Hämäläinen (luultavasti Jyväskylän kaupunginarkkitehtina toiminut Matti Hämäläinen) suunnitteli nykyisen hirsisen loma-asunnon. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde on historiallisesti arvokas sen ollessa yksi vanhimmista Muuramen kunnan alueella säilyneistä kesänviettopaikoista. Lisäksi kohde on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä.



Penttilänraitin varrella sijaitseva **Penttilä** on Saarenkylästä 1870-luvulla nykyiselle paikalleen siirretty kohde. Tämä entinen Vilppula erotettiin kuitenkin jo vuonna 1774 Saaresta eli Penttilästä. Päärakennus on rakennettu vuonna 1886, ja sen lisäksi pihamaalla on vielä ainakin aitan ja saunan sisältävä ulkorakennus ja pumppuhuone. Vuoden 1986 inventoinnin mukaan kohde on historiallisesti merkittävä, koska se on rakennettu sotilastorpan paikalle ja siitä on aikoinaan erotettu yksi torppa ja kuusi mäkitupaa. Lisäksi kohde on ainoa Muuramen keskustassa oleva 1800-luvun lopulta säilynyt hirsinen asuinrakennus, jossa on hirsipinnan päällä rappaus.



Ruotsalan asuinrakennus on rakennettu vuosina 1912–1913. Vuoden 1986 inventoinnin yhteydessä kohde on arvioitu historiallisesti merkittäväksi sen ollessa yksi Muuramen keskustan vanhimpia rakennuksia. Ruotsala on myös arkkitehtuuriltaan mielenkiintoinen ja sijaitsee näkyvällä paikalla. Siten sillä on paikallishistoriallista ja maisemallista merkitystä.



Verkkoniemi eli Lapala on Muuramen kirjan mukaan perustettu jo 1760-luvulla Lullin alaiseksi torpaksi, joka itsenäistyi isojaon yhteydessä vuonna 1802. Tilan päärakennus rakennettiin vuonna 1907 ja navetta vuonna 1910. Aitta- ja varastorakennus on tehty 1940-luvulla. Kohde arvioitiin vuoden 1986 inventoinnin yhteydessä historiallisesti merkittäväksi sen ollessa toinen Verkkoniemen alueen kahdesta suuresta tilasta. Rakennukset ovat säilyttäneet alkuperäisen ilmeensä.





LÄHTEET

Painamattomat lähteet

Keski-Suomen museon rakennustutkimusarkisto. Muuramen rakennusinventointi vuodelta 1986. Mukana Hautalanmäen tilojen inventointi vuodelta 1981.

Muuramen hautausmaainventointi. Pirjo Pennanen. 1992.

Muuramen kunnan arkisto

Rakennus- ja asemakaavat 1965–2011

Rakennusluvut 1949–2011

Maanmittauslaitoksen karttoja vuosilta 1938, 1959, 1979, 1981, 1983, 1991, 1992.

Muuramen kunnan rakennusvalvonnan tietokannat.

Muuramen kunnan työntekijät, suullisia tiedonantoja tammi-maaliskuussa 2012, mm. kiinteistöpäällikkö Reijo Koivuniemi, vanhuspalveluiden päällikkö Sirpa Lahtinen ja kiinteistösihteeri Pia Harjula-Lahti.

Matti Suuronen, yhteyspäällikkö LNI-Verkko Oy, sähköposti 8.2.2012.

Hautala, Pentti. Suullinen tiedonanto 27.2.2012.

Internet

Keski-Suomen Liitto (2009) Keski-Suomen maakuntakaava. Vahvistettu 14.4.2009.

Kaavaselostus. <http://www.keskisuomi.fi/filebank/10826-kaavaselostus_ym_www.pdf> (viitattu 28.3.2012).

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt maakuntakaavassa (alueluettelon liite). <http://www.keskisuomi.fi/filebank/10825-kulttuuri_ym_www.pdf> (viitattu 28.3.2012)

Kiinteistötietojärjestelmä (2012). Maanmittauslaitoksen KTJ-selaintietopalvelu. <<http://www.maanmittauslaitos.fi/aineistot-palvelut/verkkopalvelut/k tj-selaintietopalvelu>> (viitattu 1.2.2012–31.3.2012)

Muhonen Matleena (2005) Keski-Suomen maakunnallinen maisema selvitys, maisemallinen osa-aluejako. Keski-Suomen ympäristökeskus. <<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=44660&lan=fi>> (viitattu 28.3.2012).



Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt/Muurame. <http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx> (viitattu 28.3.2012).

Muuramen kunta. Kunnan internet-sivusto. <www.muurame.fi> (viitattu 1.2.–15.4.2012)

Kirjallisuus

Jäppinen, Jussi toim. (2006) Viestejä maisemassa – keskisuomalainen kulttuuriympäristö. Minerva Kustannus Oy.

Mehtola, Aaro (1972). Muuramen kunnan 50-vuotishistoriikki.

Ruuskanen, Pekka toim. (1989) Muuramen kirja. JYY:n kotiseutusarja N:o 27. Kustantanut Muuramen kunta.

Standertskjöld, Elina (2011). Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960–1980. Suomen rakennustaiteen museo, Rakennustietosäätiö, RTS, Rakennustieto Oy.

Tiemuseon julkaisuja 16. (1997). Keski-Suomen teillä, Keski-Suomen tiepiiri 50 vuotta.

Vesterinen, Jukka (2009). Huoltoasemakirja. Alfamer Oy.